

4/211



**EGYETEMI HALIGATÓK SZABADIDŐ STRUKTURÁJÁNAK  
VIZSGÁLATA KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ OLVASÁSRA**

**/Két kérdőíves felmérés eredményei/**

**SZENTIRMAI LÁSZLÓ**

**Bölcsészdoktori értekezés**

**SZEGED**

**1968.**

"Semmi sem jellemzi jobban  
az embert mint az, hogyan  
tölti szabadidejét."

TALLEYRAND

## B e v e z e t é s

A tudományos-technikai és kulturális forradalom szakembereinek képzésével kapcsolatosan az egyik legkevésbé ismert terület: hogyan regenerálják a tanulás folyamán elhasználódott munkaerejüket az egyetemi hallgatók, az oktatáson kívül honnan és hogyan nyernek kulturális és egyéb tájékozódást, azaz mivel töltik szabadidejüket. Értelmiségképző felsőoktatási intézményeinknek ahhoz, hogy hazánk társadalmi, gazdasági és kulturális életét megfelelő szakemberekkel tudják ellátni, a szorosán vett oktatáson kívül nagy figyelmet kell szentelniök a szocialista értelmiség nevelése alapvető tartalmi kérdéseinek is. A nevelőmunka egyik sajátos színtereként jelentkezik az egyetemi hallgatók életmódjának, szabadidejének, - ezen belül kulturális tevékenységeiknek, szórakozásuknak - exakt módszerekkel történő vizsgálat útján való megismerése. Több vizsgálat eredményeként kialakulhat a jövőbeni értelmiségének szociológiai modellje, amelynek ismerete nagy mértékben hozzájárulhat a nevelőmunka formáló hatásának irányításához.

"...a jövő szocialista-kommunista szakembe-

rének kritériumait keresni olyan feladat, amelyet a tudományosság igényével és tudományos módszerekkel kell megközelítenünk. Eredményes megoldása a szakma belterjes ismeretén és immanens fejlődési tendenciáinak helyes felismerésén túl legfőként világnézeti-politikai tisztánlátást és állásfoglalást igényel. Feltételezi a társadalmi fejlődés mozgástörvényeinek beható tanulmányozását, de e törvényszerűségek általános ismeretén felül azt is megköveteli, hogy képesek legyünk azokat a szóban forgó szakterület jövő fejlődésére mintegy "rávetíteni". /1/

A vizsgálathoz szükséges tudományos módszereket illetően abból indultunk ki, hogy néhány ókori filozófus is megállapította: a mérés a megismerés kezdete. Ebből nem feltétlenül következik, hogy nincs ismeret mérés nélkül, de a tudományos igény megköveteli a valóság minél tökéletesebb megközelítését. A társadalmi-tudati valóság minél pontosabb megközelítésének legfontosabb eszköze a konkrét szociológiai kutatás. "A társadalomtudomány terén végzett alkotó munka általános felélénkülésében fontos szerepet játszanak a konkrét szociológiai kutatások. A kutatások feladata, hogy a történelmi materializmust jelenkori anyaggal gazdagítsák és az elméleti elem-

zés körébe bekapcsolják azoknak a reális életfolyamatoknak minden gazdagságát, amelyek a kommunista társadalom második fázisa kialakulásáról tanuskodnak. Ezeknek a kutatásoknak sajátossága abban áll, hogy a tudományos dolgozók lényegében azokból a tényekből indulnak ki, amelyeket valóban 'eredeti forrásból' szereztek, a munkások, a kolhozparasztok és az értelmiség életének közvetlen tanulmányozása, élő emberekkel folytatott beszélgetések, közvéleménykutatások, ankétok, különböző vizsgálatok során." /2/

Egy évtizede hazánkban is egyre több szó esik a konkrét társadalomkutatások végzésének szükségességéről. A kutatások teljes kibontakozását nehezíti, hogy pillanatnyilag még nem áll megfelelő marxista metodológia a rendelkezésünkre, sőt a felmérés elméleti módszere sem tisztázott. Sokáig vita tárgya volt, hogy a kérdezési módszer egyáltalában alkalmas-e vizsgálatok elvégzésére. Ma már a "kérdezési módszer létezése nem lehet vita tárgya. A feladat gyakorlatilag és elméletileg tisztázott. 'Nihilista' állásfoglalás teljesen felelőtlen lenne...../3/

Napjainkban már többé-kevésbé elfogadott tény, hogy a polgári szociológiai kutatás ösz-

---

/2/. A konkrét szociológiai kutatásról = Filozófiai Szemle, 1963. 152.p.

/3/. Friedrich, W.: Die Befragungsmethode - ein notwendiges Arbeitsmittel der marxistischen Jugendforschung = Deutsche Zeitschrift für Philosophie, 1963. 1230.p.



szes eddigi tapasztalatának elvetése helytelen volna. Bár másként ítéljük meg a kérdez<sup>ni</sup> módszer feladatát és jelentőségét, ennek ellenére a már kidolgozott eredményeket és módszereket nyugodtan felhasználhatjuk. /4/ Az értékelésnél természetesen más utat kell követni, mert a polgári társadalomkutatás az eredmények elemzésekor vonakodik diagnózist adni, és figyelmeztet, milyen veszéllyel jár "gyakorlati megoldást és javaslatokat előterjeszteni, tehát tudományos módszerrel politikába avatkozni". /5/ A polgári szociológia kétemelkedően nagy tudósa, René KÖNIG ugyancsak a leghatározottabban fellép a "szociológusok tulságosan szenvedélyes részvétele ellen a társadalmi, gazdasági és politikai döntések meghozatalakor. " /6/

A felmérést elméleti megalapozottság nélkül nem lehet elkezdni. A társadalmi tények vizsgálatához feltétlenül szükséges a szociológiai kutatás gyakorlati módszerének ismerete. Sem a marxista, sem a polgári szociológusok körében nincs egységes állásfoglalás a kutatások lebonyolításának mikéntjére vonatkozólag. Vannak, akik a szóbeli és írásbeli

---

/4/. Friedrich, W.: i.m. 1234.p.

/5/. Dahrendorf, R.: Industrie- und Betriebssoziologie. Berlin, 1962. 5.p.

/6/. König, R.: Handbuch der empirischen Sozialforschung. Stuttgart, 1962. 13.p.

kérdésről azt tartják, hogy az "Königsweg der Soziologie" /7/, míg mások jelentéktelennek minősítik, és úgy vélik, hogy ezzel a társadalmi tények megengedhetetlen szubjektívizálására kerül sor.

SZALAI utal arra, sokan állítják, "az empirikus adatgyűjtő és ténymegállapító tevékenység csak valami alárendelt tudományos funkciót tölt be, " /8/ és éppen ezért nem is fűződnek hozzá elméleti és módszertani kérdések. Csupán a "technika" ismerete is elégséges. "De abból, hogy az empirikus adatgyűjtés és ténymegállapítás önmagában véve nem elegendő a tudomány előbbreviteléhez, egyáltalában nem következik az, hogy a kutatómunkának ez a fázisa nem vet fel igen komoly elméleti és módszertani problémákat. " /9/

A disszertáció keretében feldolgozott szabadidő- és olvasás-szociológiai felmérésekkel a hallgatók tudatának alakulását kívánjuk egy bizonyos aspektusból vizsgálni. KALLABIS három forrást jelöl meg, amely lehetővé teszi az emberek társadalmi tudatának vizsgálatát, s amely empirikus módszerrel is megközelíthető. Először a társadalmi lét, azaz az anyagi életkörülmények, másodszor az emberek közlései, külön-

- 
- /7/. Weckesser, E.: Die schriftliche Befragung in der konkretsoziologischen Forschung = Deutsche Zeitschrift für Philosophie, 1964. 80.p.  
/8/. Szalai S.: Módszertani megfontolások a marxista szociológiai szakkutatás egyes időszerei kérdéseiről = Magyar Filozófiai Szemle, 1962. 825.p.  
/9/. Szalai S.: i.m. 825.p.

böző eszmei életmegnyilvánulásai, harmadszor gyakorlati cselekedeteik; az emberek gyakorlati, társadalmi magatartása." /10/ A szociológia feladata, hogy mindhárom forrást felhasználja kutatásaiban. Számunkra, jelen felmérésünk elvégzésekor a második és harmadik forrás a döntő, mert ezek adnak világos képet az általunk vizsgált réteg életmódjára, szabadidő tevékenységeire és kulturális arculatára vonatkozólag.

Az elmúlt két vétizedben a társadalomtudósok világszerte intenzív érdeklődést mutattak a szabadidő tevékenységek iránt. Nemcsak szociológusok, hanem a probléma komplex volta következtében a közgazdaságtudomány, statisztika, pedagógia, néprajz, pszichológia és filozófia oldaláról folyik még mai is a kérdés kutatása.

Különösen fontosnak tűnik számunkra a felsőoktatási intézmények hallgatói szabadidő tevékenységeinek, művelődési szokásainak vizsgálata. Körünkben a tudományok differenciálódása és rohamos léptekkel történő fejlődése szükségszerűvé teszi az egyetemi oktatás befejezése után is a rendszeres továbbképzést, tanulást. A továbbképzésnek egyik fontos előfeltétele a termelő munkára és a munkával közvetlen kapcsolatban lévő tevékenységekre fordított időn felül

---

/10/. Kallabis, H.: Zur Dialektik der sozialistischen Bewusstseinsbildung und Problemen der Forschung = Deutsche Zeitschrift für Philosophie, 1963. 45.p.

megmaradt szabadidő helyes felhasználása. A termelésbe bekerülő szakember szabadidő felhasználását nagymértékben befolyásolja, hogyan tudta egyetemi éve alatt szabadidő volumenét gazdaságosan kihasználni, s ismeretei birtokában hogyan tudja a nem gazdaságos időfelhasználást csökkenteni, és ezzel szabadidejét megnövelni.

Fontos problémaként jelentkezik közeljövőben a szocialista országokban, így hazánkban is a munkaidő csökkentése. Az értelmiség egy része közvetlen kapcsolatban áll a fizikai dolgozókkal, ezért irányítója, szervezője lehet a megnövekedett szabadidő helyes felhasználásának. Eddigi szociológiai felmérések azt mutatják, hogy a dolgozók nagy része nem tud mit kezdeni a hirtelen megnövekedett szabadidő mennyiséggel. Irányításra, a művelődési lehetőségek növelésére van szükség, hogy a szabadidő tevékenységek betöltsék fontos feladatukat; a munkaerő regenerálódását és a személyiség sokoldalú kifejtését.

A szabadidő vizsgálatok eredményei fontos és kifejező mutatói a kulturális forradalom folyamatán belül a kulturális szint növekedésének. Szükségen mind az egész ország lakosságára kiterjedő vizsgálat, de ugyancsak vizsgálni kell a társadalmi munka-

megesztáson belül az egyes rétegek specifikus helyzetét. A rétegvizsgálatok teszik lehetővé mind az alap- és középfokú oktatás, mind a felsőoktatás helyes irányítását. ".....a szocialista országok kulturális politikája a felismert törvényszerűségekre igyekszik építeni oktatási reformját. Ez a folyamat nem ellentmondásos. A kulturális forradalom törvényszerűségei nem érvényesülhetnek maguktól, spontán, és ha elhanyagoljuk azokat a feltételeket, amelyek között hatnak, veszélyeztethetjük az egészséges tendenciát. " /11/

#### A felmérés tárgya, célja és módszere

A felmérést az 1965/66-os tanév utolsó két hónapjában végeztük a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárának olvasói között. Egy korábbi vizsgálat azt mutatta, hogy a Tudományegyetem hallgatóinak legalább 80 százaléka kölcsönzőként, illetve helyben olvasóként rendszeresen látogatja a könyvtárt. /12/ Ez a keret tehát alkalmasnak mutatkozott arra, hogy a hallgatók döntő többségével kapcsolatba kerüljünk. Az arányszerű modellképzés /quota-method/ a jelen felm-

---

/11/. Szántó M.: Életmód, művelődés, szabadidő  
Budapest, 1967. 21.p.

/12/. Szentirmai L.: Olvasásellenzés és néhány következtetés egyetemi hallgatóknál két felmérés alapján = Aeta Bibl. Tom. V. Fasc. 2.  
Szeged, 1966. 29.p.

résnél megvalósíthatatlan volt, ehelyett a véletlenszerű kiválasztás /random-method/ elvét alkalmaztuk, de az említett látogatottsági arány mellett így sem kaphattunk torzított képet.

Két hónapon keresztül összesen 200 hallgatót kérdeztünk meg, s kértük fel őket, hogy kérdőíveinket töltsék ki. Az egyik kérdőívünk 20 kérdést tartalmazott és azt kívánta vizsgálni, hogy a hallgatók napi tevékenysége hogyan oszlik meg, mennyi a kötelező munkára fordított idő, /oktatás/, hány órát fordítanak naponta /nem vizsgaidőszakban/ a kötelező munkához kapcsolódó foglalkozásokra, /rendszeres tanulás, kötelező olvasmányok jegyzetelése/ és mennyi szabadidejük van. Tekintve, hogy nem szabadidőmérleg készítését tekintettük feladatunknak, nem használtunk tegnap-interjúkat és időmérleg-felvételeket. Az eddig végzett hazai szabadidő-szociológiai kutatások eredményei azt mutatták, hogy a tegnap-interjúk készítése arra alkalmas, hogy a dolgozó heti három napjáról /általában egy munkanapról, a szombatról és a vasárnapról/ pontos időmérleget mutasson, azonban a paraméterek mutatói mögötti összefüggéseket, motivációt nem képesek felderíteni. Meg tudják állapítani a válaszból, hogy a kérdezett napi egy órát tölt olvasással, az azonban már nem feltétlenül kerül rá a kérdő-

ivre, hogy mit olvasott, olvasmányát miért választotta ki, hogyan jutott hozzá és milyen hatást gyakorolt rá.

Második kérdőívünkkel éppen ezeket a tényeket akartuk tisztázni; a hallgatók olvasási igényeinek jelentkezését, olvasásuk funkcióját és olvasási izlésük alakulását feltárni.

A "tegnap-interju" készítését indokolatlanná tette, hogy vizsgálatunk legfontosabb feladatának azt tekintettük, /mellőzve a munkaerő visszanyerésére szükséges fiziológiai funkciókra fordított idő elemzését/, hogy megállapítsuk a munkaidő és a szabadidő összefüggését, esetleges határainak elmosódását, a szabadidő volumen differenciált felhasználását és a szabadidő tevékenységek hierarchiáját. Törekedtünk az összefüggések megállapítására, az eddig alkalmazott felvételi módszer tökéletesítésére, új feldolgozási módszer kidolgozására. Elméleti következtetéseink alkalmasnak bizonyulhatnak arra, hogy akár az összes szegedi felsőoktatási intézmény hallgatójának reprezentatív csoportjáról készülő későbbi felmérés, akár országos felsőoktatási kutatás munkahipotéziséül szolgáljanak. Addig is, amíg elkészülhet egy országos, átfogó, a felsőoktatási intézmények hallgatóira kiterjedő felvétel, igyekeztünk meghatározni, hogy a hallgatók szabadidő tevékenységeinek paraméterei hogyan viszonyulnak az or-

száges mikrostruktura modelljéhez, továbbá milyen hasonlóságokat vagy különbséget mutatnak külföldi egyetemi hallgatókról készült felvétel adataival összevetve.

Bár a feldolgozás során nem tettünk különbséget nő- és férfighallgatók szabadidő tevékenységeinek értékelése között, a reprezentatív csoport kiválasztásakor ügyeltünk arra, hogy körülbelül 60 + 40 százalék legyen a nő- és férfighallgatók aránya, az egyetemen képviselt létszámnak megfelelően.

A felmérés elvégzésére a kérdőíves módszer mutatkozott a legalkalmasabbnak. Minden kérdőív kitöltése előtt elbeszélgettünk a hallgatóval, közöltük vele, miért tartjuk fontosnak véleményét, és kértük, közöljön megbízható adatokat. A hallgatók intelligencia foka nem tette szükségessé írásos interjú készítését. Erre módunk sem lett volna, mert a felmérést egyedül a disszertáció szerzője készítette elő, bonyolította le, dolgozta fel és értékelte.

A szabadidő tevékenységekre vonatkozó kérdőív az ún. tölcseér-módszer szerint készült. Tölcseér- módszert olyankor ajánlatos alkalmazni, amikor először általános kérdésekre vonatkozó feleleteket kívánunk nyerni: pl. a munkával töltött idő, a munkához kapcsolódó idő mennyisége, mennyi szabad-



idő marad különböző tevékenységek folytatására, az összéidővolumenen belül hogyan helyezkednek el az egyes tevékenységek. Majd a tölcser szárának szűkülését követően egyes fontosabb szabadidő tevékenységek gyakoriságának vizsgálatára kerül sor, és a téma szűkebb volta következtében differenciáltabb válaszok alapján kerülhet sor az értékelésre.

A szabadidő tevékenységet vizsgáló kérdőívben / 1. melléklet/ túlsúlyban voltak a nyitott ténykérdések, csupán két kérdés vonatkozott véleményre. Az olvasási szokást és motivációt kutató kérdőívben / 2. melléklet/ arányosan oszlottak meg a véleményre vonatkozó kérdések, az értékelő kérdések és a zárt, eldöntendő kérdések. /13/

A szabadidő tevékenységre vonatkozó kérdőívek feldolgozása kézi lyukkártyák segítségével történt. Lyukkártyákat a könyvtári illetve dokumentációs munka segédeszközeként tartja nyilván a szakirodalom. Nemcsak szakirodalmi dokumentációra, hanem adatdokumentációra is alkalmas, jelen esetünkben egy-egy kérdőív feltárására. A neve is utal rá, hogy a feldolgozást kézi, manuális volta jellemzi. Bár az adatok rögzítésekor eszközt; hornyoló ollót és válogató tűt is használunk, a kézzel történő munka dominál.

---

A kérdőívek szerkesztésének technikájára vonatkozólag:

/13/. Szentirmai L.: Az olvasáselemzés adatgyűjtési módszerei = Könyvtáros, 1966. 4. 191-195.p.

Szentirmai L.: Olvasáselemzés a Szegedi Ruhagyárban = Tiszatáj, 1967. 1. 36-45.p.

Feldolgozó munkánkban A/5 szabványu, peremlyukkártyát alkalmaztunk, /210 x 148 mm, 108 jelhelyet tartalmaz/. Minden kérdőív adatait külön lyukkártyán dolgoztuk fel. A kérdőív számszerű adatai gépeléssel kerültek a lyukkártyára, míg a kérdések megválaszolásának, vagy nem válaszolásnak tényét hornyolással /két egymás feletti lyuk kiszakításával/ vittük át a lyukkártyára. /3. melléklet/. Az A/5-ös, kettős peremű lyukkártya 4 pozíciós zónái /összesen 28 zónával/ általában egy-egy kérdés variációit tartalmazták, azonban amikor valamelyik kérdésre több válaszlehetőség volt, igénybe lehetett venni a szomszéd zóna valamelyik pozícióját is. Számadatokat /pl. mennyi szabadideje van/, csak kategóriákba osztva hornyultunk a lyukkártyára, de a tényleges idővolument a középső részre beírtuk.

Direkt kódolást alkalmaztunk, azaz minden jelentésnek egy pozíció felelt meg. Mindössze két kérdésnél /6. és 11. kérdések/ jelöltük lyukasztással, hogy a hallgató kérdésünkre nemleges választ adott. Egyéb esetekben csak a megválaszolt kérdés kódját lyukasztottuk, a nem jelölt részt érintetlenül hagytuk. /Első sorban a tevékenységekre vonatkozó kérdéseknél történt így. Pl. a ki nem barkácsol, annak lyukkártyáján az erre a válasznak jelölt kód helye üresen maradt./

A kódjelek hornyolása után a különböző szempontok szerinti értékelés válogatótő segítségével tör-

tént. A tü beszurása után a rendező dobozból kihullottak azok a lyukkártyák, amelyek<sup>en</sup> a keresett szempontnak megfelelő pozíció hornyalt volt. Ezek számbavétele után kerülhetett sor az egyéb szempontok szerinti szelektálásra, vagy a rágépelte szám adatok /pl. idővolumenek/ összehasonlítására. A megfelelő korreláció megállapítása után a lyukkártyák visszakerültek a rendező dobozba. Ez az eljárás szükségtelenné teszi a számsorrendbe történő beosztást, elégséges az egyszerű visszahelyezés, s ekkor sor kerülhet az újabb szempont szerinti válogatásra. Ez a módszer igen alkalmasnak mutatkozik minden olyan felmérés értékelésére, ahol a kutatónak nem állnak feldolgozó munkatársak a rendelkezésére, és a kérdőívek száma nem túlságosan nagy. Elektronikus számológép üzemeltetése a legritkább esetben gazdaságos kisebb reprezentatív csoport paramétereinek kiszámolására. /14/

Az olvasási szokásokra és motivációra vonatkozó kérdőívek feldolgozása a hagyományos utón strigulázással és összesítéssel történt. Egyrészt mert nem használtuk fel jelen disszertációnkban az egész vizsgált kérdéskomplexumot, másrészt összehasonlításként akartuk a két feldolgozó módszert alkalmazni. Ténykérdések vizsgálatánál a perenlyukkártyák igen használhatónak és könnyen kezelhetőnek bizonyultak.

---

/14/. A nem hagyományos dokumentumok a központi és tan-  
széki könyvtárakban. /Szerk.: Móra László/.  
Budapest, 1967. 150-178.p.

## A FELMÉRÉS SORÁN NYERT ADATOK FELDOLGOZÁSA

### 1. Bázisadatok

Az első két kérdés, valamint az ezekhez tartozó alkérdések azonosak voltak mindkét kérdőíven. Ezekkel a hallgatóknak az egyetemen betöltött státuszát kívántuk vizsgálni. Ezek a

karra,

évfolyamra,

tanulmányi eredményre,

az egyetemi könyvtári tagság kezdetére és tájékozódásul az ösztöndíj összegére vonatkoztak.

Ez utóbbinak azért tulajdonítottunk esepán tájékoztató szerepet, mert az "összjövdelem" megállapítása rendkívül nagy munkát és egyéb ellenőrzést kívánt volna. T.i. az ösztöndíján kívül a hallgatók nagy többsége rendszeres támogatást kap otthonról mind anyagi, mind egyéb juttatások révén, s így "jövdelemnének" összetevőit szinte lehetetlen pontosan megállapítani. Ez egyébként minden szociológiai felvételre vonatkozik. A jövdelem pontos megállapítása kérdőívek alapján csaknem megoldhatatlan feladat. /15/ /16/

---

/15/. Madge, J.: The Tools of Social Science, New York, 1965. 267-283. p.

/16/. Schyberger, B.W.: Methods of Readership Research. Lund, /1965/. 153-163.p.

A bevezetőben már említettük, hogy jelen felmérésünknel nem alkalmaztuk az arányos mintavételt, hanem úgy gondoltuk, akkor is megfelelő mikrostrukturát kapunk, ha a Tudományegyetem hallgatóinak legalább 7 százaléka szerepel vizsgálatunk mintájában, s ugyanez az arány szükséges, ha a Központi Könyvtár összes hallgató-olvasójára vonatkoztatjuk mintánkat. Számításaink azt mutatták, hogy legalább 200 hallgatót kell megkérdeznünk: 150 tudományegyetemi hallgatót és 50 hallgatót az Orvostudományi Egyetemenről, illetve a Pedagógiai Főiskoláról. A két utóbbi intézménynél nem állapítottunk meg százalékarányt, abból a feltevésből kiindulva, hogy e két felsőoktatási intézmény hallgatói sokkal kisebb számban látogatják az Egyetemi Könyvtárat, mint a Tudományegyetem hallgatói /80 %/, s amennyiben látogatják, szabadidő tevékenységeik a többi kar hallgatóiéhoz hasonlóak.

A külföldi felmérések végzői általában 3-5 százalékos mintavételt ajánlanak. Ha mindkét relációban ezt az arányszámot vettük volna figyelembe, akkor mintavételünkben az N értéke lényegesen kisebb lett volna, mindössze 100-150 hallgató válaszára vonatkozva. Egy, a Szegedi Ruhagyárban korábban lefolytatott vizsgálat is a dolgozók hét százalékos mintavételének reprezentációs értékét mutatta. /17/

A mintavétel hipotézisének megfelelően megkérdeztünk a

Tudományegyetem hallgatói közül 158 főt 7.4 %,  
az Egyetemi Könyvtár összes hallgató-  
olvasói közül 42 főt 6.9 %.

A N értéke tehát 200, és mintavételünk arányszáma meghaladja a kitűzött 7 %-ot.

A mintavétel megoszlása karok szerint

	N = 200
Természettudományi Kar	29 %
Bölcsészettudományi Kar	40 %
Jogtudományi Kar	10 %
Orvostudományi Egyetem	12 %
Pedagógiai Főiskola	<u>9 %</u>
	100 %

A korábban idézett egyetemi hallgatók között végzett felmérés tanulsága szerint /12. jegyzet/, a bölcsészek és jogászok olvasási kultúrája és művelődési szokásaik mutatják a legtöbb hasonlóságot. Számos kérdésnél a hallgatók által nyújtott mintavételt nem tekintettük homogénnek, hanem az átfogó elemzés mellett külön vizsgálat alá vettük a bölcsészek-jogászok /50 százalék/ és egyéb szakosok /50 százalék/ szabadidő volumenét és szabadidő hierarchiáját. /Máso-

dik szempont szerinti válogatás/.

Az évfolyamok szerinti megoszlás az első évfolyamoktól a magasabb évfolyamok felé általában csökkenő tendenciát mutat. A harmadik szempont szerinti válogatásunk évfolyamok szerint történt, azaz néhánykérdésnél külön vizsgáltuk az első évfolyam hallgatóinak és a végzősöknek szabadidő volumenét, a könyvtárakban töltött idejüket, az átlaghoz viszonyítva. Néhány korábban végzett, inkább tájékoztató jellegű, ankétszerű felmérés és beszámoló szerint /18/ /19/, a fentemlitett kérdésekben lényeges eltérés mutatkozik az elsőéves és a végzős hallgatók között./

Felvételünkben a megkérdezettek megoszlása évfolyamok szerint:

	N = 200
I. évfolyam	25,0%
II. évfolyam	19,5%
III. évfolyam	23,0%
IV. évfolyam	19,0%
V. évfolyam	13,5%
	<hr/> 100,0%

---

/18/. Szodoray L.: Az orvostanhallgatók általános műveltségéről + Felsőoktatási Szemle, 1959. 4. 235. ill. 236.p.

/19/. Tóth G. - Bodnár I. - Varju S.: Mivel töltik hallgatóink szabadidejüket = Felsőoktatási Szemle, 1959. 7-8. 451-461.p.

A tanulmányi eredményre vonatkozó kérdésünk azt mutatja, hogy a megkérdezett hallgatók általános tanulmányi eredménye átlagban jórendű. Vizsgálati szempontjaink között nem szerepel és nem is szerepelhet jelenleg a tanulmányi eredmény szerinti válogatás, mert korábbi tapasztalataink azt mutatják, /legalábbis a Tudományegyetem hallgatói vonatkozásában/, hogy éppen a be nem iratkozott 20 százalék között találjuk a jórendűnél gyengébb tanulmányi eredményt felmutató hallgatók zömét. Vizsgálatunk pedig nem terjedt ki azokra a hallgatókra, akik nem tagjai az Egyetemi Könyvtárnak, de mint erre korábban is utaltunk, a mikrostrukturát reprezentáló mintavétel szempontjából elhanyagolhatónak tartjuk a kérdőívünkkel elérhetetlen 20 százaléket. Hipotézisünk szerint a gyengébb tanulmányi eredményt elért hallgatók szabadidő felhasználása két szempontból térhet el a mintavételben szerepelt hallgatók szignifikáns értékeitől: 1. a munkához /heti kötelező óraszám/ kapcsolódó munkaidő ráfordítás /tanulás, kötelező olvasmány jegyzetelése / valamivel több időt vesz igénybe, mint az átlagé; 2. szabadidő hierarchiájukban gyakoribb a szórakozás jellegű és manuális tevékenység.

Hasonlóan a tanulmányi eredmény középértékéről tett megállapításhoz, mint már erre korábban is u-



taltunk, az ösztöndíjra vonatkozó kérdéseinknek csupán tájékoztató jelleget tulajdonítottunk. A hallgatók ösztöndíjukat és az otthonról kapott támogatást elsősorban személyes, primér szükségleteik fedezésére fordítják. Annál a kérdésnél, ahol fel kellett sorolniuk azokat a tevékenységeket, amelyekkel szívesen töltenék szabadidejüket, szerepeltek anyagi áldozatot kívánó szabadidő tevékenységek is. Ezek terén /mozi, színház, hangverseny, baráti összejövetel/, a hallgatók között nivellálódott helyzetet tapasztaltunk.

További elemzésünk és összehasonlításunk azt mutatta, hogy ellentétben más rétegeknél folytatott szabadidő vizsgálatok eredményeivel, az anyagi forrásnak távolról sincs jelentősen befolyásoló szerepe az egyetemi hallgatóknál tevékenységeik megválasztásában és gyakorlásában. Míg más rétegeknél a pénzügyi tényezők nagy mértékben befolyásolják, hogy a megkérdezett végez-e egyáltalában valamilyen aktív tevékenységet szabadidejében, addig a megkérdezett egyetemi hallgatóknál ez a szempont elhanyagolható szerepet játszik, mert szabadidő volumenüket olyan tevékenységekkel is ki tudják tartalmasan tölteni, amelyek nem követelnek jelentős anyagi áldozatot, továbbá a kollégiumok, szülői ház, klub biztosítják az egyébként nagy összegű beruházást igénylő lehetőségeket, /televízió, sajtótermékek, sportolási alka-

lem/ közös igénybevételét. Azt is megállapíthatjuk, hogy a nem kis szerepet betöltő társas, baráti viszony összehasonlíthatatlanul kisebb anyagi ráfordításokkal jár a hallgatóknál, mint a dolgozó családok társas kapcsolatában.

A megkérdezett hallgatók közül

Ösztöndíjat kap	170 fő	85 %,
havi átlagban	430,45 Ft-et.	

Az Egyetemi Könyvtár tagságának kezdete

Mintavételi hipotézisünk kontrollkérdéseként szerepelt annak vizsgálata, hogy a megkérdezett hallgatók mióta tagjai az Egyetemi Könyvtárnak. Ez anyyiban jelentett ellenőrzést, hogy a 80 százalékos látogatási arányból vett mintaérték esetleges módosulását jelenti-e? Vizsgálatunk azt mutatta, hogy a megkérdezettek 75 százaléka az egyetemenre történő beiratkozás időpontjában ugyancsak beiratkozik az Egyetemi Könyvtárba is, 7,5 százalék pedig már középis-  
kolás korában is tagja volt. Ez a tény a nevelési lehetőség szempontjából igen jelentős, mert azt jelenti, hogy az évfolyamon, a tanulmányi csoportokon és a Kommunista Ifjúsági Szövetség szervezeti keretein

kivül létezik egy olyan, a hallgatók több mint 4/5-ét átfogó intézmény, amelynek céltudatos nevelési, /világnézeti, illetve izlés befolyásoló/, oktatási, /bevezetés a szakirodalom használatába/ és kutatást elősegítő, /tudományos kutatás segédeszközeinek és módszereinek oktatása/ funkcióját a jövőendő értelmiség kialakításának szempontjából nem lehet figyelmen kívül hagyni. /Ez a szempont is alátámaszthatja az Egyetemi Könyvtárba járó hallgatókból vett mintavétel reprezentatív jellegét./

A megkérdezetteknek mindössze 17,5 százaléka nem iratkozott be az Egyetemi Könyvtárba egyetemi, illetve főiskolai tanulmányainak megkezdése időpontjában. A részletes elemzés azt mutatja: ezt a fáziskésést leginkább az határozza meg, milyen környezetben lakik a hallgató egyetemi tanulmányainak kezdetén. Az albérletbe kényszerülő hallgató érzi legjobban a szülői ház, vagy a középiskolás diákok otthon fegyelmét és az önálló élet közötti különbséget. Nem befolyásolja őt az otthoni környezet vagy a középiskolás kollégium fegyelmét. A meghatározott kategóriákba történő időbeosztás szükségességét nem ismeri fel, és magára hagyatva nem tud tájékozódni az új státusszal járó erkölcsi és munkanormákban. Éppen ezért csak bizonyos idő múlva, saját tapasztala-

tán okulva, vagy külső befolyásra kezd tájékozódni a szükséges normák között, és így jut el az Egyetemi Könyvtárba is, mint az egyetemi tanulmányok egyik munkahelyéte. A fentemlitettek bizonyos fokig vonatkoznak a kollégiumban lakókra is, azzal a különbséggel, hogy náluk a külső befolyásolás hamarabb és nagyobb intenzitással jelentkezik.

Nem az első év I. félévében iratkozott be az EK-ba:

	N = 200
35 hallgató	17,5 %
Ezek közül:	N = 35
albérletben lakik	44,8 %
kollégiumban lakik	38,1 %
szüleinél lakik	17,1 %
	<hr/> 100,0 %

---

Ha azt vizsgáljuk, hogy az évfolyam és a beiratkozás éve között milyen eltérés van, akkor azt tapasztaljuk, hogy a magasabb évfolyamot reprezentáló hallgatók kisebb arányszámban iratkoztak be egyetemi tanulmányaik első félévében, mint a felmérés tanévében egyetemi tanulmányaikat kezdő hallgatók. Ennek oka az Egyetemi Könyvtár munkájában kereshető, mert az utóbbi évben minden elsőéves csoportnak rövid látogatás keretében elmagyarázzák a könyvtár szerepét és szolgáltatásait.

A hallgatók megoszlása a lakás típusa szerint

A már említettek mellett összehasonlító szempontként terveztük a hallgatók megoszlásának vizsgálatát a lakástípusok szerint. A fenti kérdés tárgyalásakor már hivatkoztunk az albérletben lakó hallgatók "késleltetett" beilleszkedésére az egyetemi élet által megkövetelt munkanormák közé. A továbbiakban az alapvető adatok birtokában vizsgáljuk a kollégiumban és az albérletben lakó hallgatók kapcsolatát az Egyetemi Könyvtárral; szabadidő volumenük, szabadidő tevékenységeik alakulását, valamint az egyetemen kialakult társas kapcsolatukat.

A felmérésben szereplő hallgatók a lakást illetően a következőképpen oszlanak meg:

N = 200		
Kollégiumban lakik	81 fő	40,5 %
Albérletben lakik	71 fő	35,5 %
Szüleinél lakik Szegeden, vagy naponta hazajár	48 fő	24,0%
	200 fő	100,0 %

## 2. Munkaidő

A szabadidő-szociológusok által végzett felvételekben a nap 24 óráját a munkával töltött idő, az ehhez kapcsolódó nélkülözhetetlen időráfordítás, /utazás a munkahelyre és vissza/, a fiziológiai szükségletekre fordított órák száma és az ezenfelüli szabadidő összege adja. Az egyetemi hallgatók helyzetének vizsgálatakor nem ilyen könnyű az összetevők megállapítása. A gyárban, üzemben, intézménynél, hivatalban dolgozóknál a Munka Törvénykönyve egyértelműen megszabja a heti munkaidőt, amely ugyan az időmérleg vizsgálatoknál bizonyos százaléokban eltérhet a heti munkaidő napi munkaidőre történő felesztésénél, - például ha ötnapos vagy ha váltott műszakban dolgoznak a megkérdezettek. Az egyetemi hallgatóknál azonban nem áll módunkban ilyen egyszerűen kiszámítani a munkaidőt. A kérdés vizsgálatakor a megkérdezettek közlésével kell megelégednünk. Helyzetünket az a tény könnyíti meg, hogy egy határozott időmennyiséget minden esetben pontosan megadhatnak a hallgatók, nevezetesen a heti kötelező óraszámot. A hallgatóknál tehát ezt kell olyan tényezőként elfogadni, amely a dolgozóknak a termelőmunkában eltöltött idejével állítható párhuzamba. Bár az előadásokon, szemináriumokon, gyakorlatokon eltöltött idő másfajta

erőköfejtést, munkaintenzitást követel a hallgatóktól mint a munkapad, a tervezőasztal vagy a katedra, és mivel ezek a foglalkozások különböző minőségeket reprezentálnak, a heti 48 munkaórát nem lehet egyértelműen összehasonlítani a hallgatók heti kötelező óraszámával. Mindezt csupán párhuzamként említjük, hogy a hallgatók munkaideje ellentétként /nem antitéziseként !/ vizsgálhassuk szabadidő volumenjüket és ennek keretében szabadidő tevékenységeiket.

Nem eldöntött kérdés, hogy beszámítandó-e a heti munkaidőbe a hallgatók esetében a naponta tanulással, a kötelező olvasmányok jegyzetelésével, a szemináriumokra, gyakorlatokra való felkészüléssel töltött idő. Egy 1960-ban az ELTE Eötvös József kollégiumában végzett felmérés szerzői "kötött művelődés /tanulás/" fogalommal jelölték az előadásokat, szemináriumokat, gyakorlatokat és ettől megkülönböztették a tanulást, amelyen rövid távu /szemináriumra való készülés/, hosszú távu /vizsgaanyaggal való foglalkozás/ tanulást és kötelező olvasmány jegyzetelést értettek. /20/ Mind az egyetemi kötelező foglalkozásokkal, mind a napi tanulással, olvasmány jegyzeteléssel töltött időt a "szakma körébe tartozó idő-

---

/20/. Radnai B. - Tóth G.: Mivel tölti egyetemi-kollégiumi ifjúságunk szabadidejét. /Vizsgálódás a munkakerkölcs köréből, I./ - Magyar Pedagógia, 1961. 3. 300.p.

töltés elnevezéssel jelölték. Idesorolták még az önként vállalt művelődést, /műveltséget adó, nem kötelező jellegű, nem is elsősorban szórakezést célzó könyvek olvasását/; a /nem kötelező jellegű /nyelvtanulást, zenélést, éneklést, kiállítások megtekintését, művelődési anyag megbeszélését; valamint az /irodalmi, képzőművészeti, zenei és szakmai/ alkotó tevékenységet. /21/

Véleményünk szerint ez megfelelő szempont lehet az idővolumen munkaidőre és szabadidőre történő felosztásában, ha azonban a munkaidő-szabadidő egymás közötti relációját vizsgáljuk, feltétlenül más felosztást kell alkalmaznunk. A fentiekben már rávilágítottunk arra, hogy a kötelező óraszám mindenképpen párhuzamba állítható, ha nem is vethető egybe a dolgozók heti 48 órás munkaidejével. Véleményünk szerint a felsőoktatási intézmények oktatási rendje megköveteli a hallgatóktól a rendszeres, hétről-hétre való tanulást, kötelező olvasmányaik jegyzetelését. Enélkül a követelmény nélkül nem képzelhető el, hogy a hallgató a tanulmányi munkában helyt tudjon állni. A rendszeres felkészülés pedig azt jelenti, hogy a hallgatónak munkaidő volumenjébe feltétlenül be kell iktatnia a naponta tanulással, készüléssel, kötelező olvasmányok jegyzetelésével töltött időt. A felmérés adatainak elem-



zése azt mutatja, hogy a hallgatók heti kötelező óraszámukon kívül tanulással, olvasmányok jegyzetelésével töltött idejüket nem szabadidőként, hanem munkaidőként realizálják.

### 3. A ténylegesen munkával töltött idő

Felmérésünk adatai azt mutatják, hogy a megkérdezett hallgatók heti kötelező óraszámuk 31,2 óra. /22/ Az elsőéves hallgatók több időt töltenek kötelező foglalkozással: heti 32,7 órát, míg a végzős hallgatók heti elfoglaltsága 28,8 óra.

A kötelező órákon, gyakorlatokon, szemináriumokon kívül tanulással, készüléssel, kötelező olvasmányok jegyzetelésével a hallgatók napi 3,3 órát töltenek. Felmérésünk során egyébként általában heti óraszámot kértünk a hallgatóktól, de ebben az esetben eltértünk a gyakorlattól. Véleményünk szerint a napi óraszámot a tanulás, jegyzetelés esetében könnyebb megadni, mint a heti óraszámot. A napra vonatkozó adat egyben a tanulás, jegyzetelés folytonosságára vonatkozó közvetett kontroll is lehet. A napi óraszám hatszorosát kell vennünk, hogy az elfoglaltság heti óraértékét megkapjuk. A heti hat tanulónap mellett az szól,

---

/22/. Az időre vonatkozó adatok mindig órában és tized-  
órában.

hogy bár a hallgatók szombat-vasárnap nem olyan intenzitással készülnek a foglalkozásokra, a két napon tanulmányi munkával töltött időből feltétlenül kiadódik egy hétköznapi megfelelő óraszám.

A fentieket figyelembe véve a hallgatók hetente 19,8 órát töltenek tanulással, jegyzeteléssel kötelező óraszámuk mellett. A kötelező óraszámot és a tanulással, jegyzeteléssel töltött időt összeadva kapjuk a heti munkaidőt, amely mintavételünk esetében 51 órát tesz ki. Ha munkanapot figyelembe véve, mert felvételünk nem terjedt ki a vasárnapokra és a pihenőnapokra, ez a megkérdezett hallgatók egy napjának 35,4 százaléka. /23/ A fenti értéket érdemes párhuzamba állítani a Központi Statisztikai Hivatal reprezentatív felmérésének eredményével, hogy lássuk, hallgatóink munkaideje órákban hogyan viszonylik az alkalmazásban lévő dolgozók /szellemi és fizikai munkaterületen dolgozók/ munkaidő volumenjéhez.

Meg kell jegyeznünk, hogy a Központi Statisztikai Hivatal reprezentatív vizsgálatát értékelő szerzők fogalmazása szerint, kereső- és termelőtevékenységről van szó, tehát az esetleges másodállás időérté-

---

/23/. A számítás valóságát alátámasztja a már idézett Radnai-Tóth féle vizsgálat, ahol a kötelező óraszám, illetve tanulás és jegyzetelés a megkérdezett hallgatók egy napjának 35,92 százalékát vette igénybe.

tékét is beszámították az idővelumenbe. /24/ Mindez

Munkával töltött idő

Egyetemi hallgatók	Szellemi dolgozó férfiak, nők	Fizikai dolgozó férfiak, nők
	8,9 + 7,6	8,8 + 7,3
8,5 óra	8,2 óra	8,0 óra

még jobban kiemeli, hogy a felvételünkben szereplő hallgatók átlagosan számított munkaideje mindkét említett kategória kereső- és termelőtevékenységre fordított munkaidőértékénél magasabb néhány százalékkal.

A kiszámított munkaidő természetesen csak átlagosan értendő, hisz a hallgatók középiskolai felkészültségétől, felfogóképességétől, szorgalmától és a felvétel hetében végzett tanulmányi munka intenzitásától is függ, hogy a kérdezés időpontjában milyen időértéket adtak válaszként. Kérdőíveink adataiból megállapítható, hogy a hallgatók jelentős része hetente az átlagosnál több időt tölt munkával, míg más részük nem fordít ilyen idővelumet tanulásra, készülésre és

/24/. A nap 24 órája. /12 000 ember napi időbeosztása. /  
/Budapest/. 1965. 12.p. /Statistikai időszaki közlemények/

a kötelező olvasmány jegyzetelésére. /4. melléklet/

A naponta tanulással töltött  
idő megoszlása

N = 200

---

Nem tanul rendszeresen naponta	5,5 %
Legalább napi 2 órát fordít naponta tanulásra	33,0 %
Legalább napi 4 órát fordít naponta tanulásra	40,5 %
Legalább napi 6 órát fordít naponta tanulásra	21,0 %
	<hr/> 100,0 %

---

A fentközölt adatok szerint a mintavételben szereplő hallgatók 5,5 százalékanak rendszeres heti elfoglaltsága legalább 31,2 óra és 21 százalékanak munkaideje legfeljebb 67,2 óra. /5. melléklet/ Leghasznosabban 73,5 százalék használja fel energiáját az egyetemi órákra és a készülésre, mert ennek a százaléknak munkaidő volumenje közelíti meg az ideális 48 órát.

Az egyes hallgatói csoportok között bizonyos eltérést kell megállapítanunk, hisz minden negyedik megkérdezett hallgató heti munkaideje eltér az átlagostól.

Inkább pedagógiai, mint szabadidő-elemző vizsgálat feladata volna a feltárt tények finomított, részletesebb kutatása. Feltehetően a szülőknél a középiskolás évek alatt a társadalmi munkamegosztás strukturájában elfoglalt státusza is jelentősen befolyásolhatja az egyetemi évek munkaidő felhasználását. A szülői háznak, és az iskolatípusnak ha nem is meghatározó, de jelentősen befolyásoló szerepével számolhatunk az egyetemi tanulmányok kezdetén.

A kötelező elfoglaltságokon kívül munkával töltött időt befolyásolja, hogy a hallgató melyik évfolyam hallgatója. Az elsőéves hallgatók átlagosan heti 78 perccel több időt töltenek tanulással mint az átlag, a végzősök pedig heti 120 perccel kevesebbet fordítanak tanulásra, készülésre. Ez a kisebb munkaidő volumen megmutatkozik a nagyobb szabadidő-óraszámokban.

A kötelező elfoglaltságokon <sup>külön</sup> munkával töltött idő összetételére csak közvetett adatok állnak rendelkezésünkre. Következtetéseink szerint a kötelező olvasmányok jegyzetelése és nyelvtanulás nagyobb óraszámot és rendszeresebb foglalkozást kíván, mint a szemináriumokra, gyakorlatokra való felkészülés, mert mintavételünk 50 százalékát képviselő bölcsész és jogász hallgatók időfelhasználásának vizsgálata azt mutatja, hogy ezek a kötelező elfoglaltságokon kívül naponta 3,74 órát töltenek /nyelv/.

tanulással, olvasással, /tehát az átlag 19,8 órájával szemben heti 22,64 órát/

Az átlag óraszámától /3,3 óra/ eltérő  
napi elfoglaltság megoszlása

---

Naponta tanulásra fordított idő

Elsőéveseknél	3,43 óra
Végzősöknél	3,1 óra
Bölcész-jogász hallgatóknál	3,74 óra

---

4. A könyvtárakban /Egyetemi Könyvtár, Somogyi Könyvtár, intézeti könyvtárak/ töltött idő

A megkérdezett hallgatók könyvtárakban töltött ideje szerves részét képezi mind munkaidejüknek, mind szabadidejüknek. Korábbi felmérésünk azt mutatja, hogy a hallgatók többsége a könyvtárakban töltött idő jelentős részét munkára fordítja. Az 1964-ben végzett felmérésünk szerint a hallgatók tevékenysége a következőképpen oszlik meg. /25/

Könyvtárakban végzett tevékenység

Megnevezés	Magyar-történelem szakos hallgatók	Vegyész hallgatók	Jogász hallgatók
	N = 118	N = 121	N = 208
Vizsgára tanul	28,0 %	32,0 %	24,0 %
Kötelező olvasmányt jegyzetel	70,0 %	25,0 %	44,0 %
Sajtót olvas	61,0 %	20,6 %	48,0 %
Önművelésre olvas	43,0 %	14,0 %	21,7 %

Míg korábbi felmérésünkkel a tevékenységek összetételét vizsgáltuk, jelen felmérésünkben a könyvtárakban töltött idővolument kívántuk megismerni, egyrészt a szorgalmi időben, másrészt a vizsgaidőszakban. /Szabadidő vizsgálatunk a tanévre vonatkozik. Nem térhetünk ki a vizsgaidőszak időbeosztásának sajátosságaira. A szorgalmi időtől eltérő periodus vizsgálatánál nem hatoltunk a tájékoztató jellegű adatok feltárásánál és közlésénél mélyebbre. /

Felmérésünk adatai szerint a hallgatók átlagosan a tanév alatt heti 10,5 órát töltenek a könyvtárakban, a vizsgaidőszakban heti 22,8 órát.

A tanév alatt könyvtárakban töltött időt kö-

zelebből vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy az átlagos óraszámnál kevesebbet, illetve többet a hallgatóknak csaknem egyenlő aránya, 37,5 százalék, illetve 36 százalék tölt. /6. melléklet/

A könyvtárakban töltött idővolumen megoszlása

N = 200

---

Nem jár rendszeresen olvasóterembe	2,5 %
1 - 5 órát tölt hetente	35,0 %
5 .1-10 órát tölt hetente	26,5 %
10.1-15 órát tölt hetente	18,0 %
15,1-20 órát tölt hetente	18,0 %
	<hr/>
	100,0 %

---

Az időkategóriák vizsgálatakor a szórást igen nagynak találtuk, és feltétlenül szükségesnek tartottuk további elemzését, mi befolyásolja a hallgatóknak a könyvtárban töltött idejét.

Részletesebb elemzésünk azt mutatja, hogy akik a tanév alatt hetente legalább 15-20 órát töltenek a könyvtárakban, azok leginkább az albérletben lakó hallgatók közül kerülnek ki. Látszólagos ellentmondással kell megbirkóznunk, mert korábban utaltunk arra, hogy az al-



bérletben lakó egyetemi hallgatók nehezebben ismerkednek meg az egyetemi munkanormákkal, később jutnak el a könyvtárak rendszeres látogatásának igényéhez. Elemző vizsgálatunk viszont azt mutatja, hogy ha az albérletben lakó hallgató megismerkedett a könyvtárak, elsősorban az Egyetemi Könyvtár által nyújtott lehetőségekkel, akkor maradéktalanul kihasználja azokat.

Azok megoszlása lakás-típus szerint, akik az átlagnál több időt töltenek hetente a könyvtárakban

Lakás típusa	tanév alatt vizsgaidőszakban	
	N = 72	N = 105
Szülőknél lakik	25,0 %	18,0 %
Kollégiumban lakik	33,3 %	42,0 %
Albérletben lakik	41,7 %	40,0 %
	100,0 %	100,0 %

Hasonló eredményre jutunk, ha azt elemezzük, kik azok a hallgatók, akik az átlagként megállapított időn túl tartózkodnak az Egyetemi Könyvtárban. Mind a tanév alatt, mind a vizsgaidőszakban a könyvtárak nemcsak olvasási lehetőséget, hanem tanulási lehetőséget, a vizsgára való készülés műhelyét is jelentik a hallgatóknak. Az albérleti szoba, vagy akár a kollé-

giumi tanulási lehetőség sem olyan kedvező, mint a könyvtár olvasóterme.

Éppen ezért fel kell arra figyel-  
nünk, hogy művelődési, izlésnevelési szempontból milyen  
jelentős feladat hárul így az Egyetemi Könyvtárra. Le-  
hetőséget kellene nyujtanunk a hallgatóknak, hogy a  
tanulás szüneteiben a szabadpelen, olvasóteremben vá-  
logathassanak, belenézhessenek az utóbbi évek legkivá-  
lóbb magyar és külföldi irodalmi alkotásaiba, művésze-  
ti albumokat lapozhassanak. A vizsgaidőszakban valószí-  
nűleg nem lesz elég idejük arra, hogy egy-egy regényt  
végigolvassanak, de ha néhány percre belenéznek vala-  
melyik műalkotásba, a könyv megragadhatja érdeklődésü-  
ket, és később meghatározott olvasási igénnyel fordul-  
hatnak a kölcsönzőhöz.

Feltétlenül figyelembe kell vennünk,  
hogy a megkérdezett hallgatók 36, illetve a vizsgaidő-  
szakban 52,5 százaléka 20 vagy több órát is eltölt he-  
tente a könyvtárakban, és így rendszeres közvetett ne-  
velési lehetőségeknek van kitéve.

Ha a könyvtárban tartózkodás idő-  
tartamát vizsgáljuk mind év közben, mind a vizsgaidő-  
szakban, a szóródás okát megtaláljuk az elsőéves és  
a végzős hallgatók könyvtárban töltött óraszámainak ősz-  
szehasonlításakor. Ennek elemzése előtt az alábbiakban  
tájékoztatásul közöljük, hogy a vizsgaidőszakban hogyan

oszlík meg a megkérdezett hallgatók könyvtárakban töltött ideje./L. 7. mellékletet is/.

A könyvtárakban töltött idővolumen  
megoszlása  
/Vizsgaidőszak/

N = 200

---

Nem jár rendszeresen az olvasó- terembe	9,0 %
1 - 5 órát tölt hetente	14,0 %
5,1- 10 órát tölt hetente	18,5 %
10,1-15 órát tölt hetente	6,0 %
15,1-20 órát tölt hetente	52,5 %
	<hr/> 100,0 %

---

Az elsőéves hallgatók a tanév folyamán 1,8 órával, a vizsgaidőszakban pedig 4,8 órával kevesebbet töltenek a könyvtárakban, mint az évfolyamokból adódó átlag. Ennek oka elsősorban a következővel magyarázható; az elsőévesek beiratkozása nem minden esetben esik pontosan egybe a tanév tényleges megkezdésével. A vidékről vagy más városokból az egyetemre kerülő hallgatóknak különösen, de a szegedieknek is, bizonyos időre van szükségük, hogy tudomást

szerezzenek az Egyetemi Könyvtár látogatásának lehetőségéről, és azokról a szolgáltatásokról, amelyeket igénybe vehetnek. A tapasztalatok alapján ez több hetet vesz igénybe. A hallgató sok esetben beiratkozik ugyan az első félév folyamán, azonban nem válik járatossá a könyvtári szolgáltatások igénybevétele terén. Felmérésünk az elsőévesek első vizsgaidőszakát követte, amikor a kezdeti bizonytalanságon már részben túlvoltak, de még mindig nem tudták, helyes volt-e tanulástechnikájuk, jó módszert választottak-e a felkészülésre. Az első vizsgaidőszak tapasztalatai ösztönzik a szóban forgó réteget arra, hogy a továbbiakban sokkal intenzívebben vegyék igénybe az Egyetemi Könyvtár olvasótermét.

A végzős hallgatóknál is az átlagnál kisebb idővolumennel találkozunk, 1 órával kevesebbet töltenek hetente a könyvtárban. Az utolsó éves hallgatók kötelező óraelfoglaltsága eltér a többi évfolyamoktól, kevesebb olvasmányjegyzetelést igényel. A könyvtárlátogatók zöme tehát a másod-, harmad- és negyedéves hallgatók közül kerül ki. A vizsgaidőszakban viszont a végzős hallgatók is nagyobb óraszámban látogatják a könyvtárat, mint az átlag, mert az itt töltött órák száma 3,9 órával magasabb, mint az átlagra vonatkozó érték.

Azoknak megoszlása, akik az átlagtól eltérő időt tölt-  
tenek a könyvtárakban

Ráteg	Tanévben	Vizsgaidőszakban
Átlag	10,5 óra	22,8 óra
Elsőévesek	8,7 óra	18,0 óra
Végzős hallgatók	9,5 óra	26,7 óra
Albérletben lakók	11,4 óra	27,1 óra

A vizsgaidőszakban a könyvtárban töltött órák szóródása egyben arra is utal, hogy a tanulás nemcsak objektív, de nagymértékben szubjektív előfeltételektől is függ. Egyrészt a még el nem végzett kötelező olvasmányok jegyzetelésének szükségessége, az olvasóteremben található segédkönyvek, a nehezen megszerezhető tankönyvek vonzzák a hallgatókat a könyvtárba; másrészt az otthonihoz viszonyított nyugodtabb tanulási lehetőség, az évfolyamtársak órajegyzetei átnézésének, a meg nem értett kérdésekben való konzultálás, a barátokkal való találkozás lehetősége teszi szükségessé az albérletben lakók számára, hogy közel egy órával többet töltsenek a könyvtárban év közben, illetve 4,3 órával többet a vizsgaidőszakban.

Külön vizsgáltuk, hogy a szak megnyire befolyásolja a könyvtárban való tartózkodást.

Jelen felmérésünkből arra a következtetésre juthattunk, hogy bár a bölcsészek-jogászok nagyobb számban iratkoznak be az Egyetemi Könyvtárba és látogatnak más könyvtárakat is, az eltöltött óraszám év közben mindössze 0,1 órával haladja meg az átlagot, vizsgaidőszakban pedig 2,4 órával kevesebb. Ennek magyarázatát abban kereshetjük, a fenti olvasói réteg rendszeresen olvassa kötelező olvasmányait és készül a szemináriumi foglalkozásokra, közvetlenül a vizsga előtt már csak az olvasottak felelevenítésére van szüksége. Továbbá a bölcsész-jogász hallgatók számára előírt tankönyvek könnyebben és nagyobb példányszámban kaphatóak, mint a természettudományi és orvosi tankönyvek.

Fenti állításunkat látszik igazolni az a tény is, hogy tanév közben a könyvtárban töltött óraszámot jelentősen befolyásolja, hogy a megkérdezett hallgató mennyi időt tölt naponta kötelező olvasmányok jegyzetelésével, szemináriumokra való készüléssel, rendszeres tanulással. Megkérdezett hallgatóink 21 százaléka naponta 4 óránál többet tanul, és ezek 45,3 százaléka az átlag 10,5 óránál többet tölt a tanév folyamán a könyvtárban. Tehát a tanulás jelentős része év közben is az Egyetemi Könyvtárban, illetve más könyvtárak olvasótermeiben történik. Ebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy a megkérdezett hallgatók közel 10 százaléka naponta minimálisan 2-3 órát tölt tanulással a könyvtárban.

Ezért ismét hivatkoznunk kell a korábban már említett nevelési lehetőségekre: az Egyetemi Könyvtár keretei sokkal átfogóbban tudják elérni a hallgatókat, mint akár az évfolyamok, akár a csoportok felelősei. Az Egyetemi Könyvtár keretei között lehetőség nyílik a hallgatók kedvező befolyásolására, amelyet el lehetne érni a hallgatók művészeti érdeklődésének felkeltésével, kiállítások rendezésével, szabadpolcon elhelyezett könyvek, albumok stb. segítségével.

Ha egymás mellé helyezve összehasonlítjuk, hogy a tanév alatt és a vizsgaidőszakban a hallgatók milyen számban hány órát töltenek a könyvtárakban /8. melléklet/, akkor a következő megállapításra juthatunk: a tanév alatt a könyvtárban töltött óráknál időkategóriánként megosztott szóródást tapasztalhatunk, míg a vizsgaidőszakban két nagy megoszlást figyelhetünk meg. Az utóbbi időszakban az átlaggal szemben közel 50 százalék kevesebb órát tölt a könyvtárakban. A korábbiakban láttuk, hogy az évfolyam, a lakás típusa, a rendszeres napi tanulás, jegyzetelés, gyakorlatokra való felkészülés év közben jelentősen befolyásolja a könyvtárban töltött időt; a vizsgaidőszakban viszont a szak a legdöntőbb könyvtár-látogatást befolyásoló tényező. Mindehhez hozzájárul a hallgatók tanulási szokása és a hallgatók között kialakult ember-ember kapcsolat. /Human relations/. Az átlagot meghaladó óraszámot befolyá-

soló tényezőkből arra következtethetünk, hogy az egyetemi hallgatók kötelező óraszámukhoz kapcsolódó munkaidő jelentős részét a könyvtárakban, elsősorban az Egyetemi Könyvtárban töltik.

### 5. A szabadidő volumen vizsgálata

A tájékoztató jellegű bázisadatok feltárása és a munkával töltött idő vizsgálata után elemeznünk kell, átlagosan mennyi szabadideje van a hallgatóknak, beleértve a szórakozásra és az önművelésre fordítható időt.

A kérdés exakt vizsgálatánál nehézséget jelentett, hogy miként erre már a korábbiakban utaltunk - vizsgálatunk célja nem szabadidő-mérleg készítése volt, és ezért az idővolumen megállapításánál csak a hallgatók által közölt adatokra szorítkozhattunk. Nem állt módunkban a közölt adatokat összevetni a hallgatónként munkára, fiziológiai szükségletekre fordított idővel. A hallgatók időbeosztását összehasonlítottuk egyrészt a Központi Statisztikai Hivatal felmérésével /26/, másrészt egyéb helyen közölt /27/ egyetemi hallgatókra vonatkozó adatokkal, és arra a következtetésre jutottunk, hogy felmé-

---

/26/. A nap 24 órája...../Budapest/, 1965. 37.p.

/27/. Petrikás Árpádné: Egy harmadéves egyetemi évfolyam jellemzése. Felsőoktatási módszertani pályázatok. /Bp. 1967./ 208 p.



résünk során nem kaptunk torzított adatokat. A hallgatók ténymagot tartalmazó, véleményt tükröző válaszai exakt pontossággal adtak feleletet kérdéseinkre. Ténymagot tartalmazott az a kérdés, hogy a hallgató valójában mennyi szabadidővel rendelkezik és véleményét tükrözte, hogy mit tekintett szabadidőnek. A kérdőívre adott válaszok további elemzése azt mutatja, hogy megkérdezettek csak azt az időt tekintették tényleges szabadidőnek, amelyet valamilyen tevékenységgel töltöttek ki. Válaszaikban nem tükröződött az a "munkán kívüli idő", amelyet tétlenséggel, napközbeni alvással, "ténfergéssel" töltöttek. Szabadidőn azt az időtartamot és azokat a tevékenységeket értették, amely szórakozást, illetve önművelést jelentett.

A tanév folyamán a hallgatók mindegyike átlagosan 22,6 óra szabadidővel rendelkezik, vizsgaidőszakban ez lecsökken 11,2 órára.

A szabadidő megoszlása

	tanévben	vizsgaidőszakban
	N = 200	N = 200
Nincs szabadideje	-	26,0 %
Legfeljebb 5 óra szabadideje van hetente	3,0 %	21,0 %
5,1 - 10 óra szabadideje van hetente	12,5 %	24,0 %
10,1- 15 óra szabadideje van hetente	12,0 %	15,0 %
15 óránál több szabadideje van hetente	72,5 %	14,0 %
	100,0 %	100,0 %

Az a tény, hogy a hallgatók 26 százaléka olyan értelmű választ adott, hogy a vizsgaidőszakban nem rendelkeznek szabadidővel, megerősíteni látszik azt a fentközlött megállapításunkat, hogy a hallgatók csupán azt tekintik szabadidőnek, amit véleményük szerint hasznos tevékenységgel töltenek ki. Nyilvánvalóan elképzelhetetlen, hogy a vizsgaidőszakban a megkérdezett hallgatók 26 százaléka csupán tanulással foglalkozik egész napon keresztül.

A szabadidő aktív kihasználásának óraszámát nem tekinthetjük túlzottnak. Ha a kötelező óraszámom kívül naponta tanulásra, készülésre fordított időmennyiséget heti óraszámában vizsgáljuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy az önművelésre, szórakozásra fordított heti időmennyiség mindössze 2,8 órával haladja meg a tanulásra fordított heti óraszámot.

Meglepően más arányt találunk a Debreceni Agrártudományi Főiskola harmadéves hallgatói között végzett vizsgálat eredményében. A megkérdezett főiskolások mindössze heti 9 órát töltenek tanulással, és ebben benne foglaltatik a Tudományos Diákköri munka is. Szórakozással heti 28,05 órát töltenek. /28/ Igaza van a tanulmány szerzőjének, aki túlzottnak tartja a szabadidő volumen nagyságát a tanulás rovására. Egy speciális

kar egy évfolyamára korlátozott felmérés ilyen meglepő eredményt adhat, azonban ezt semmiképpen sem általánosíthatjuk, /ami egyébként nem is szándéka a szerzőnek/. A tanulásra fordított idő és a szabadidő volumen közötti aránytalanságra magyarázatot ad, hogy a hallgatóknak minősége 69,53 százaléka választotta hivatástudatból az agrármérnök pályát. /29/ Kétségtelen, a választott tárgy szeretete és a hivatástudat meghatározó értelemben befolyásolja a kötelező órákon kívül a munkával töltött idő és a szabadidő volumen viszonyát.

Jelen felmérésünkben ezt az arányt igen kedvezőnek mondhatjuk, mert korábban már rámutattunk arra, hogy a megkérdezett hallgatók átlagosan több időt töltenek munkával, mint az a réteg, amelybe az egyetem elvégzése után a társadalmi munkamegosztás következtében kerülnek. Kétségtelen, hogy kereső foglalkozásuk előtt is hozzájuthassanak a másokat, s így őket is megillető szabadidőhöz.

A tanóvra vonatkozó szabadidő szóródását elemezve viszonylag kedvezőnek tarthatjuk, hogy 84,5 százalék szabadideje az átlag körül van, illetve azt valamivel meghaladja. A fennmaradó 15,5 százalék heti 5, illetve 10 óra szabadidejére az adhat magyarázatot, hogy a hallgatók bizonyos részének érdeklődé-

se még nem eléggé differenciált. A kötelező órákon, az ehhez kapcsolódó tanuláson kívül mindössze egy-két szabadidő tevékenység iránt mutatnak érdeklődést, ezek gyakorlása csak néhány órát vesz igénybe. Ezen túlmenően ez a réteg feltehetően nem aktívan tölti szabadidejét, hanem tétlen üldögéléssel, rendszeres pótalvással, semmittevéssel. Részletesebb elemzésünk azt mutatja, hogy elsősorban az elsőéves hallgatók között kell azokat keresnünk, akik nem tanulták még meg, hogyan használják ki szabadidejüket. Mind a tanulmányok minőségi változása, mind a közvetlen környezet változása /albérlet, kollégium/ következtében egy ideig bizonytalanná válnak. Néhány megszokott, vagy könnyen elérhető szabadidő tevékenység felé fordul érdeklődésük, és a könnyebb ellenállás elvét elfogadva, ha nem találhatnak aktív tevékenységet, szabadidejüket kihasználatlanul hagyják, elfecsérik.

A kevesebb szabadidő nem magyarázható pusztán azzal, hogy többet kell tanulniuk, mert a korábbiakban láttuk, hogy az elsőévesek hetente mindössze 78 perccel tanulnak többet, mint az átlag. Az első év folyamán aztán érdeklődésük differenciálódik, baráti körük bővül, megismerkednek az egyetemen kívüli művelődési és szórakozási lehetőségekkel, a szabadidő passzív felhasználása mindinkább csökken az aktív tevékenységek javára.

Az elsőévesek szabadideje

	tanévben	vizsgaidőszakban
	N = 50	N = 50
Nincs szabadideje	-	24,0 %
Legfeljebb heti 5 óra szabadideje van	10,0 %	32,0 %
5,1 - 10 óra szabadideje van hetente	18,0 %	16,0 %
10,1 - 15 óra szabadideje van hetente	10,0 %	18,0 %
15,1 - 20 óra szabadideje van hetente	62,0 %	10,0 %
	100,0 %	100,0 %

A fentközölt táblázat adataival is alátámaszthatjuk korábbi állításunkat; az elsőéveseknek mindössze 72 százaléka rendelkezik az átlagot megközelítő, illetve azt meghaladó szabadidővel. Vizsgaidőszakban az elsőévesek szabadidő kategóriáinak szóródása már jobban megközelíti a mintavétel egészének szóródását.

Lakástípus nem befolyásolja jelentősen a szabadidő volumen alakulását. Feltételeztük, hogy az albérletben lakó hallgatók szabadidejének összege meg fogja haladni az átlagot, ezzel szemben a felmérés

azt mutatta, hogy ha az albérletben lakók több szabad-  
 idővel rendelkeznek is, ez feltehetően a szabadidő pass-  
 szív eltöltését jelenti. Aktív szabadidő felhasználásuk  
 óraszámja az év végén körül mozog.

Az albérletben lakók szabadideje a tanév alatt	22,4 óra,
vizsgaidőszakban	10,8 óra.

Kétségtelen, hogy az albérletben lakók nehezebben jutnak közvetlen anyagi kiadásal nem járó szórakozási lehetőségekhez, mint a kollégiumban, vagy szüleiknél lakók. A rendszeres rádióhallgatásra, televíziónézésre gondolunk. Kevésbé differenciált szabadidő elfoglaltságuk következménye, hogy a nagyobb idővolumen viszonylag kisebb részét használják fel aktív elfoglaltságokra, mint a szülői házban, vagy a kollégiumban lakó hallgatók.

## 6. Szórakozás és Önművelés

Mielőtt részletesebben vizsgálnánk, hogy a hallgatók szabadidejükben milyen tevékenységgel foglalkoznak, a különböző elfoglaltságok hogyan alakítják ki tényleges, valamint az általuk csak óhajként közölt szabadidő hierarchiát, elemeznünk kell egy másik tényezőt tartalmazó, véleményjellegű válaszcsoporthot. A

szabadidő volumen kontrolljaként beiktattunk egy kérdésesoportot, amely arra vonatkozott, hogy a hallgatók véleménye szerint hogyan oszlik meg szabadidejük a szórakozás és az önművelés jellegű elfoglaltságok között. A ténymagot ismét a válaszként megadott óraszám tartalmazta, a véleményt pedig az tükrözte, a megkérdezettek hogyan vélekednek saját időtöltésükről.

Tulajdonképpen a szabadidő aktív felhasználása folyamán nem lehet merev határvonalat húzni a szórakozás és a művelődés jellegű elfoglaltságok között. Ha az olvasást, rádióhallgatást, televíziónézést vagy akár a mozilátogatást vizsgáljuk, meg kell állapítanunk, valamennyi tevékenység mindkét kategóriába besorolható. Ma már az egyetemi hallgatók olvasmányai a könyvkiadói politika következtében elhanyagolhatóan kis százaléokban tartalmaznak olyan könyveket, amelyeket ha nem is kimondottan károsnak, de mellőzhetőnek nevezhetünk. Tehát ha a megkérdezett szórakoztató olvasmányként is vesz kezébe bizonyos művet, a könyv információát tartalmazó magva, ízlést befolyásoló hatása már az önművelés szférájába tartozik. Ugyanezt mondhatjuk a példaként felsorolt többi elfoglaltságokról is. A mozilátogatás szórakoztató jellegű ugyan, de későbbi kérdéseink feltárták, hogy a hallgatók egy része a láttatott filmeket megbeszéli társaival, barátaival, tehát

az elenző,- vita-jellegű megbeszélés a film mondani-  
valóját elmélyítheti, az esztétikai értékelő képes-  
séget fejlesztheti, az ember-ember kapcsolat intenzi-  
tását növelheti.

A megkérdezettek véleménye szerint átlagosan heti 10, 6 órájuk van szórakozásra és 10,3 órájuk önművelésre. /9. melléklet/

A megkérdezettek véleménye szerint a tanévben szórakozás-jellegű és önművelés-jellegű elfoglaltságra fordított idővolumen megoszlása

	szórakozás	önművelés
	N = 200	N = 200
1. nincs ideje	2,0 %	1,5 %
2. legfeljebb heti 5 óra	23,0 %	26,5 %
3. 5,1 - 10 óra	42,5 %	41,5 %
4. 10,1 - 15 óra	14,5 %	15,0 %
5. 15,1 - 20 óra	<u>18,0 %</u>	<u>15,5 %</u>
	100,0 %	100,0 %

Az önművelésre és szórakozásra fordított időmennyiség összege 1, 7 órával /102 perccel/ keve-



sebb, mint az az idővolumen, amelyet a hallgatók szabadidőként jelöltek meg. További vizsgálataink azt mutatták, hogy a hallgatók társas kapcsolataik bizonyos megnyilvánulásait, pl. nem rendszeres baráti látogatást, könyvek, filmek, tv-közvetítések megbeszélését nem vették fel szabadidő tevékenységeik közé. A különbség véleményünk szerint innen adódik.

A vizsgálat során arra a megállapításra jutottunk, hogy a megkérdezett hallgatóknak közel egyharmada /34, 5 %: 1.4.5. pont, illetve 32,6 %: szintén 1.4.5. pont/ nem harmonikusan használja ki szabadidejét. Az átlagosan napi 8,5 órában számított munkatevékenység az egyéb szellemi dolgozókhoz hasonlóan jelentősen igénybe veszi az egyetemi hallgatók energiáját. A munkaerő regenerálása nemcsak a fiziológiai szükségletek kielégítésével /alvás, pihenés, étkezés stb./ történik, hanem pihentető, kikapcsolódást jelentő elfoglaltságokra is szükség van. Bár az a 2 százalék, amely azt válaszolta, hogy nincs ideje szórakozásra, viszonylag nem tekinthető nagy számunak, de mégsem hagyható figyelmen kívül. A másik végletet azok képviselik, akiknek vála-szaik alapján heti 10 óránál több szabadidejük jut szórakozásra. Ha az átlagot vesszük figyelembe, akkor ezeknek önművelésre kevés vagy minimális idejük jut. 20 órás heti szórakozás mellett nehezen képzelhető el e-

eredményt hozó önművelési program. Feltehetően ezek egy részének egyáltalában nincs ideje önművelésre /1,5 %/, vagy ez az időmennyiség nem haladja meg a heti 5 órát /26,5 %/. A fordított összefüggés alapján azok, akik heti 10 óránál, esetleg 20 óránál többet fordítanak önművelésre, kevés szórakoztató-jellegű elfoglaltságot üzemhetnek. Véleményünk szerint a megkérdezetteknek az a rétege használja ki legharmonikusabban és leggyümölcsözőbben szabadidejét /42,5 %, illetve 41,5 %/, amely saját véleménye szerint kb. 10 órát fordít szórakozásra és ugyanennyit önművelésre.

Az évfolyam szerinti megoszlás jelentősen befolyásolja a szórakozásra, illetve az önművelésre fordított időt. Mindez annak eredménye, amire már korábban is utaltunk, hogy az egyetemre kerülő elsőéves hallgatók nem tudnak idejükkal, ezen belül szabadidejükkel megfelelően gazdálkodni. Kevesebb idejük marad a szórakozásra és az önművelésre, mint az átlagnak. 1, illetve 3,3 órás eltérést találunk az egyetemet befejező hallgatók időmennyiségéhez képest, akik feltehetően már megtanulták, hogyan kell szabadidejüket beosztani.

Elsőéves és végzős hallgatók szabadidejének felhasználása

	szórakozásra	önművelésre
elsőéves hallgatók heti	9,7 óra	9,9 óra
végzős hallgatók heti	10,7 óra	13,2 óra

A hallgatók jelentős része egyetemi évei alatt magára van hagyatva, nem vagy csak nagyon ritkán és alkalmasszerűen kaphat tanácsot felsőbb évfolyanra járó barátaiktól, más tapasztalt személyektől arra vonatkozóan, hogyan alakítsa szabadidejének felosztását. Ezért legalább 4-5 évre van szükségük, hogy autodidakta módon sajátmaguk dolgozzák ki, tanulják meg kudarcuk árán, mi a munkára fordított idő mellett a helyes időbeosztás, melyek azok az elsajátítandó hasznos tudnivalók, amelyekre az egyetemen tanultakon kívül az életben is szükségük lesz. A fenti táblázat adatai támasztják alá ezt a megállapítást. Ha a végzős hallgatók szabadidejükből hetente 2,9 órával többet fordítanak önművelésre mint az átlag, akkor ez azt jelenti, hogy az alacsonyabb évfolyamok bizonyos százaléka még az utkeresés stádiumában van, nemcsak az elsőévesek, de a második-harmadévesek egy része sem találta meg a helyes összhangot a szórakozás és az önművelés között, nem jutott annak felismerésére, hogy a közvetlen studiumokon kívül egyéb ismeretekre is szükség van, hogy a diploma megszerzése után megállja helyét az életben.

Bizonyos fokig az is befolyásolja a szórakozás-önművelésre fordított idő viszonyát, hogy a megkérdezett hallgató melyik kar hallgatója. A bölcsészek-jogászok 0,3 órával kevesebb időt töltenek szórakozással mint az átlag, viszont egy órával többet fordítanak önművelés-

re. Ennek magyarázata feltehetően abban rejlik; az idegennyelv szakos hallgatók otthoni nyelvtanulásukat a kötelező tanulás mellett önművelésnek is tekintik.

A szórakozás fogalmán a hallgatók jelentős része, /az összes megkérdezett 28,5 százaléka/ első helyen a könyvek, folyóiratok olvasását, átlapozását értette. Azok a hallgatók, akik 15, 20 vagy ennél több órát töltenek könyvtárakban, azok az itt töltött idő jelentős részét a tanulás mellett szórakoztató olvasásra használják fel.

Akik 15. 20 órát töltenek hetente  
könyvtárakban, azoknak szórakozás-  
ra fordított idejei

N = 72

---

Legfeljebb heti 5 óra	21,0 %
heti 5,1 - 10 óra	44,4 %
heti 10,1 - 15 óra	16,6 %
heti 15,1 - 20 óra	18,0 %
	<hr/>
	100,0 %

---

A szórakozásra fordított idő jelentős részét feltétlenül az Egyetemi Könyvtárban töltik, mert

munkával töltött idejüket és szabadidő volumenüket összeadva, ilyen időigényes könyvtárlátogatás és ezenkívül szórakozás nem valósítható meg, mert különben átlépik a napi 24 órás időkeretet.

Igen fontos, hogy az egyetemi hallgatók egyetemi tanulmányi éveik alatt megfelelő egyensúlyt alakítsanak ki szabadidő volumenükön belül a szórakozás és az önművelés között. Felmérésünk azt mutatja, hogy a mintavételben szereplő hallgatók az aktív szabadidő tevékenységekre körülbelül azt az időmennyiséget használják fel, amely az országos mintavétel 20-29 éves dolgozói átlagának felel meg./30/

Aktívan töltött szabadidő  
heti átlagban /napi eredmények a KSH-nál összegezve

---

munkás-alkalmazott férfiak	23,1 óra
munkás-alkalmazott nők	18,2 óra
férfiak-nők együttesen	20,6 óra
felmérésünk megkérdezettjei	<u>20,9 óra</u>

---

As egyetem elvégzése után a napi időmérleg

---

/30/. A nap 24 órája. Időszaki statisztikai közlemények.  
/Budapest/, 1965. 37.p.

ujabb felosztására nem kerül sor, mert a fent idézett forrás szerint a hallgatók által szabadidő aktivitásokra fordított idő mennyisége megfelel az azonos életkorú dolgozók kategóriáinak. Sor kerülhet azonban a szabadidő tevékenységeken belül bizonyos eltolódásra, a szórakoztató jellegű tevékenységek megnövekedhetnek az önművelést jelentő elfoglaltságok rovására. Sőt, ha korábban nem rendelkezett a hallgató kiegyensúlyozott, harmonikus összetételű szabadidő mérleggel, az új lehetőségek, /csaknem minden finansziális eszközt igénylő elfoglaltság lehetősége/ kedvezőtlenül befolyásolhatják szabadidő elfoglaltságainak újrafelosztását. A szabadidő struktúra átalakulására nem közömbös, hogy néhány éven belül minden szakmán belül a munkaidő csökkenésével, és a szabadidő volumen megnövekedésével számolhatunk. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy nagyon sokan nem tudják, mire fordítsák az ülkébe hullott megnövekedett szabadidőt. A tanácsatlanság elkerülésére feltétlenül szükséges volna, hogy az egyetemen folytatott nevelőmunka jelentős momentumaként szerepeljen a hallgatók egészséges szabadidő mérlegének kialakítása. A nevelőmunka szempontjából azért nem lehet közömbös a hallgatók szabadidő aktivitásainak alakulása, mert többségük néhány éven belül vezetőállást tölt be, emberek tartoznak kezük alá, és ezért feltétlenül befolyásoló tényezőként szerepelhetnek a többi dolgozó sza-

badidejének alakításában.

Tájékozódásként érdemes megvizsgálnunk, hogyan alakul a megkérdezett hallgatók szabadidő struktúrájában a szórakozásra és az önművelésre fordított időmennyiség a vizsgaidőszakban.

A vizsgaidőszakban aktív szabadidő  
tevékenységgel eltöltött időmennyiség  
megoszlása

	szórakozás	önművelés
	N = 200	N = 200
Nincs szabadideje	21,0 %	52,5 %
legfeljebb heti 5 óra	47,5 %	28,0 %
heti 5,1 - 10 óra	23,0 %	11,5 %
heti 10,1 - 15 óra	5,5 %	4,0 %
heti 15,1 - 20 óra	3,0 %	4,0 %
	100,0 %	100,0 %

A vizsgaidőszakban a szabadidő aktivitások jellege határozottan a szórakozást biztosító elfoglaltságok felé fordulást mutat. A hallgatók döntő többsége, mintegy 79 százalék, a szórakozást feltétlenül fontos tevékenységnek tartja a vizsgaidőszakban is, ezzel szemben az általuk önművelő jellegű aktivitások gyakorlását mindössze 47,5 százaléknál találjuk meg. Összehasonlításként

azonos grafikonon /9. melléklet/ vizsgáljuk a tanév alatti szabadidő tevékenységek időmennyiségét és a vizsgaidőszakban folytatott aktivitások óraszámát. A tanév alatti csúcserőtekeket a heti 10 órás szórakozás, illetve önművelés jellegű elfoglaltság pontjánál találjuk, a vizsgaidőszakban a szórakozás jellegű tevékenység a heti 5 órás értéknél tetőz, az önművelés pedig a 0 óraszámától meredeken zuhanó görbével ábrázolható.

### 7. Szabadidő aktivitások megoszlása

A megkérdezett hallgatók szabadidő volumenének ismeretében a továbbiakban meg kell vizsgálnunk azokat a szabadidő tevékenységeket, amelyek az idővo-  
lument kitöltik. Ennél a kérdésnél a kérdőíven belül az un. "étlap-kérdést" alkalmaztuk, azaz a felsorolás nem zárta ki, hogy a megkérdezett egyszerre több válaszlehetőséget is megjelöljön.

A kérdőíven 18 szabadidő tevékenységet jelöltünk, amelyek közül a hallgatók bármelyiket, sőt aktivitásuknak megfelelően akár az összeset is aláhúzhatták. A kérdéseket az un. töltésér-módszer elveinek megfelelően helyeztük el, azaz azzal az alkérdőíssel kezdtük, amelyre feltehetően a legtöbb kérdezett válaszolni fog:



az olvasással. A hipotézisünk szerint differenciáltabb érdeklődésnek megfelelően kerültek a kérdéscsoporton belül egyre hátrább azok az alkérdések, amelyekre feltevéseink szerint mind kevesebb hallgató válasza volt várható.

A kérdőíven feltüntetett szabadidő tevékenységek a következő nagyobb csoportokba foglalhatók össze:

a/ Ismeretet, információt szerző tevékenységek, amelyek azonban lehetnek részben önművelő jellegű, részben szórakoztató tevékenységek: olvasás, rádiózás, tv-nézés, mozi.

b/ Művészi élményt jelentő tevékenység, amely nem zárja ki az önművelő és szórakoztató jelleget: színház, hangverseny, magnózás /zenehallgatás/.

c/ Munkához szorosan kapcsolódó tevékenység: nyelvtanulás, vagy a szakmához nem szükséges ismeretek elsajátítása.

d/ Közösségért való munka: társadalmi munka.

e/ Sportolás.

f/ Hobby: valamit gyűjt, fotózik barkácsok a megkérdezett.

g/ Társas kapcsolatok: sokat sétál /udvarol/, társaságba jár a megkérdezett, állandó baráti köre van.

h/ Valamely művészeti ágat gyakorolja: öntevékeny művészcsoport tagja.

A kérdések elemzése azt mutatja, hogy a megkérdezett hallgatók szabadidő tevékenysége meglehetősen differenciált: átlagosan 6,3 szabadidő tevékenységet gyakorolnak szabadidejükben. Az aktivitások megoszlása azonban nem egyenletes. Vizsgálatunk arra mutat rá, hogy 35 százalék kevesebb tevékenységet folytat mint az átlag, 30 százalék pedig ennél többet. Tehát a mintavételünkben szereplő hallgatók három, körülbelül egyenlő csoportba sorolhatók szabadidejükben folytatott tevékenységük differenciáltsága alapján.

Részletesebb elemzésünk azt mutatta, hogy a munkával töltött idő befolyásolhatja a szabadidő tevékenységek differenciáltságát. Akik a kötelező órákon kívül tanulással, kötelező olvasmány jegyzeteléssel és foglalkozásokra való felkészüléssel több időt töltenek, mint az átlag, tehát 4,1 -6 óras kategóriába tartoznak /21 százalék/, azoknál átlagosan 6 szabadidő elfoglaltságot találunk.

A tanult szak nem hat a szabadidő tevékenységek körének bővülésére, illetve szűkülésére, mert a megkérdezett bölcsész-jogász hallgatók is átlagosan 6,3 tevékenységet jelöltek meg.

Abból a feltételezésből indultunk ki, hogy akik az átlagnál több időt töltenek a könyvtárakban, azoknál az olvasás annyira meghatározza érdeklődési körüket, hogy egyéb tevékenységre kevesebb energiájuk, kevesebb idejük

marad. Felmérésünk azt mutatta, hogy hipotézisünknek ez a része nem bizonyosodott be. Azok, akik 15, 20 vagy több órát töltenek tanév alatt a könyvtárban /36 százalék/, azok szabadidő aktivitásainak differenciáltsága nemcsak eléri az átlagot, hanem két tizeddel meghaladja azt: 6,5 tevékenységet folytatnak.

A szabadidő tevékenységek differenciáltsága

kategóriák	tevékenységek száma
átlag /100 %/	6,3
4,1 - 6 órát tanulnak naponta /21 %/	6,0
bölcsész-jogász hallgatók /50 %/	6,3
15-20 órát töltenek hetente könyvtárakban /36,0 %/	6,5
15-20 órát fordítanak hetente önművelésre /30,5 %/	6,8
15-20 órát fordítanak hetente szórakozásra /32,5 %/	7,1

A szabadidőnek túlzott önművelésre vagy szórakozásra való felhasználása a szabadidő tevékenységek differenciáltságának növekedését eredményezi. Az a réteg /30,5 %/, amely szabadidejében az önművelést helyezi előtérbe, e tekintetben nem egyoldalú. Mind önművelő, mind járulékos szórakozó szándéku tevékenységeik

megosztottak; általában 6,8 tevékenységet folytatnak. Hasonló eredményt szűrhetünk le azok tevékenységének megoszlásából /32,5 %/, akik véleményük szerint szabadidejükből 15, 20 órát fordítanak szórakozásra. Náluk átlagosan 7,1 elfoglaltsággal találkozunk. Ez utóbbi kategóriánál legnagyobb foku a szabadidő tevékenységek differenciáltsága. Ezt pozitívként foghatjuk fel, mert egyrészt azt kell megállapítanunk, hogy a mintavételben szereplő hallgatók több mint fele / 63,0 % / a tanuláson kívül is differenciált érdeklődést tanúsít. A felsorolt tevékenységek közötti választásuk azt mutatja, hogy érdeklődésük nem koncentrálódik csupán szakterületeikre, hanem éppen az olvasás nagymérvű elterjedése bizonyítja, hogy más iránt is érdeklődnek.

Elhanyagolhatóan kis százalék közölte, hogy mindössze 1 - 3 tevékenységgel foglalkozik szabadidejében. A szabadidő eltöltésének szórakoztató vagy önművelő jellegének szubjektív megfogalmazására már a korábbiakban is utaltunk. Ugy fogalmaztuk meg, hogy a hallgatók ténymagot tartalmazó véleményt nyilvánító feleletet adtak. A tevékenységek párhuzamba állítása viszont azt mutatja, hogy csupán a hallgató szubjektivitásától függött, mikor nevezte tevékenységét szórakoztató, illetve önművelő jellegűnek. A kapott válaszok exakt vizsgálata azt mutatja, hogy a szabadidő tevékenységek döntő többsége önművelő jellegű, még ha a megkérde-

zett válaszában annak bizonyos szórakoztató jelleget kölcsönzött is. Utaltunk már korábban is arra, hogy az olvasásnál, a színház- és mozilátogatásnál, a tv-nézésnél nehéz, sőt szinte lehetetlen elhatárolni, hol van az a pont, ahol az önművelést és a szórakozást külön lehet választani. Korábbi megállapításunkhoz képest, amikor a kérdőíven tükröztetni engedték a hallgatók véleményét, hogyan osztják fel szabadidejüket, azt a korrekciót kell tennünk, a megkérdezett hallgatók azt közölték, hogy szabadidő felhasználásukban a szórakoztató, illetve az önművelő szándék milyen arányban vezette őket.

Az évfolyam jelentősen befolyásolja a szabadidő aktivitások szóródását. Elemzésünk azt mutatja, hogy mintavételünkben átlagosan 6-7 tevékenységet 35 százalék végez, elsőéveseknél viszont 34 százalék. Azonban az átlagnál kevesebb, több tevékenység szóródásánál fordított arányt figyelhetünk meg. Amennyivel több tevékenységet találunk a mintavételben szereplő hallgatók átlagértékének kiszámításánál, mint az elsőéveseknél, annyival magasabb százalék elsőévesnél kevesebb a szabadidő aktivitás mint az átlag.

Az elfoglaltságok gyakoriságának megoszlása

	mintavétel	elsőéves hallgatók
Tevékenységek gyakorisága	N = 200	N = 50
1. aktivitás	0,5 %	2,0 %
2.	-	-
3.	6,0 %	4,0 %
4.	12,5 %	12,0 %
5.	16,0 %	24,0 %
6.	16,0 %	16,0 %
7.	19,0 %	18,0 %
8.	9,0 %	6,0 %
9.	11,0 %	8,0 %
10.	4,0 %	6,0 %
11.	3,0 %	2,0 %
12.	3,0 %	2,0 %
	100,0 %	100,0 %

A szabadidő összetételének vizsgálatakor a Központi Statisztikai Hivatal által végzett felmérés alapelvéből indultunk ki. "Szabadidőnek tekintettük a felvételben azokat az időtartamokat, amelyeket a megkérdezettek többé-kevésbé egyéni izlésük, igényük szerint kiválasztott tevékenységgel töltöttek el. Ilyen tevékenységek: az olvasás, a rádiózás, a tv-nézés,

a mozi, színház és más kulturális rendezvények látogatása, a társalgás otthon, családi körben vagy vendégekkel, a különféle szórakozóhelyeken /vendéglő, espressó/ eltöltött idő, a séta, sport, kirándulás, s a sokféle kedvtelés, mint pl. a kézimunkázás, barkácsolás, bélyeggyűjtés stb. Az eddig említettek együttesen alkotják az 'aktívan töltött szabadidőt'. Ezen túl idetartozik a napközbeni pihenés, semmittevés, amelynek tartama nem számottevő. A továbbiakban csak az aktívan töltött szabadidőt vizsgáljuk részletesebben.

Természetesen ez némileg önkényesen húzott kör, hiszen valaki például házimunkát is végezhet szórakozásként, kikapcsolódásként, és valaki olvashat, tanulhat kötelességszerűen, amikor a tevékenység nem jelent 'szabadidős' tevékenységet. A szabadidő - az általunk vizsgált összefüggésben - valójában azokat az időtartamokat foglalja magában, amelyeket a megkérdezettek nem a kereső foglalkozással, házimunkával, a gyermekek ellátásával, a személyi szükségletekkel, vagy alvással töltöttek. " /31/

A tevékenységek megállapításánál csak azokat vettük figyelembe, amelyeket a hallgatók önként választhatnak és tanulással töltött idejükön kívül művelnek.

A tevékenységek megoszlásának megállapításakor külön elemeztük, hogy azok, akik bevallásuk szerint a szabadidejük jelentős részét szórakozásra vagy önművelésre fordítják, milyen elfoglaltságokat részesítenek előnyben.

Szabadidő tevékenységek gyakorlásának  
százalékos megoszlása

Megnevezés	átlag	15,20 órát szórakozik hetente	15,20 órát fordít önműv. hetente
	N = 200	N = 65	N = 61
<u>a/ Ismeretet, információt szerező tevékenység</u>			
1. olvasás	95,0 %	98,4 %	<u>100,0 %</u>
2. rádiózás	46,0 %	<u>50,8 %</u>	<u>50,8 %</u>
3. televízió	66,5 %	<u>83,0 %</u>	73,7 %
4. mozi	<u>85,0 %</u>	84,6 %	81,6 %
<u>b/ Művészi élményt nyújtó tevékenység</u>			
5. színházlátogatás	45,0 %	40,0 %	<u>47,5 %</u>
6. hangversenylátogatás	24,5 %	18,4 %	<u>27,9 %</u>
7. magnózás	8,5 %	10,7 %	6,5 %
<u>c/ Munkához kapcsolódó tevékenység</u>			
8. nyelvtanulás	<u>44,5 %</u>	<u>44,6 %</u>	<u>44,2 %</u>
9. olyasmit tanul, ami tárgyaihoz nem szükséges	26,0 %	29,2 %	<u>31,1 %</u>



	átlag	szórakozás	önművelés
<u>d/ Közösségért való munka</u>			
10. társadalmi munka	<u>18,0 %</u>	15,5 %	14,4 %
<u>e/ Sport</u>			
11. sportolás	32,5 %	<u>44,6 %</u>	36,0 %
<u>f/ Társas kapcsolatok</u>			
12. sokat sétál /udvarol/	55,5 %	<u>67,7 %</u>	60,6 %
13. társaságba jár	31,0 %	<u>44,6 %</u>	39,3 %
14. állandó baráti köre van	34,5 %	<u>47,7 %</u>	44,2 %
<u>g/ Hobby</u>			
15. valamit gyűjt	3,0 %	1,5 %	---
16. fotózik	8,5 %	10,7 %	6,5 %
17. barkácsol	5,5 %	1,5 %	---
<u>h/ Öntevékeny művészet</u>			
18. öntevékeny művészcsoporthoz tartozik	2,5 %	3,2 %	3,2 %

Ha táblázatunk paramétereit behatóbban vizsgáljuk, akkor a három kategória /mintavétel, szórakozás-szándék, illetve önművelés-szándék szabadidő felhasználás/ között bizonyos tevékenységek gyakoriságában természetesen eltérést találunk.

Az olvasás az önművelő kategória irányában növekvő tendenciát mutat, és azoknál éri el a maximumot,

akik szabadidejük jelentős részét önművelésre fordítják. A mintavétel adatai szerint mindössze a megkérdezett hallgatók 5 százaléka nem olvas szabadidejében rendszeresen. Ha számszerűen nem is tűnik soknak ez az arány, feltétlenül fel kell rá figyelnünk, mert a korábbi országos mintavétel tanulsága szerint, az egyetemet végzettek között viszonylag nagy százalék nem olvas rendszeresen. Az országos panelben az egyetemet végzettek 21,7 százaléka, az érettségizettek 27,7 százaléka nem olvasott rendszeresen a felvétel időpontjában. A termelőmunkát végző dolgozóknál az olvasás nem egyértelműen a szórakozást szolgálja, hanem a továbbképzésnek is nagyon lényeges, nem elhanyagolható momentuma. Az értelmiség továbbképzése nem mindig tanfolyamok, előadások formájában zajlik le, hanem önművelésnek keretében, a szakirodalom újabb eredményeinek könyvekből történő megismerése útján. Ha tehát az egyetemről már egy bizonyos százaléku hallgató úgy kerül ki, hogy a kötelező órák tananyagán túlmenően tartja szükségesnek sem a szórakoztató jellegű, sem az önművelést, szakmai továbbképzést szolgáló olvasást, semmi biztosítékunk sem lehet arra, hogy munka közben szükségét érezné szakmai továbbképzésnek, ha csak nem kötelező erejű rájuk nézve valamilyen tanfolyam látogatása.

A rádiózás, televízió-nézés kedvelőit legnagyobb számban a "szórakozó"-kategóriában találjuk. Bár

utaltunk rá, hogy a televíziónézés nem mindig jelent egyértelműen szórakezést, hisz az ott elhangzó tudományos műsorok, szindarabok az önművelést szolgálják, főleg ha utána baráti körben megbeszélésre is sor kerül. Mint későbbi fejtegetésünkben erre kitérünk, a megkérdezett hallgatók elsősorban filmeket, sporteseményeket néznek. Ezeknek a műsoroknak nézői között találjuk a második kategória képviselőit, míg akik önműveléssel töltik szabadidejük jelentős részét, csak bizonyos műsorokat választanak ki.

Az önművelésre fordított magas óraszám nem teszi lehetővé, hogy az idetartozó hallgatók olyan gyakran látogassák a mozikat, mint azok, akik kb. 50-50 százaléokban osztják meg szabadidejüket a szórakozás és az önművelés között. Ezért találjuk viszonylag a legkevesebb mozilátogatót a harmadik kategóriában, és a mintavételünkben a legmagasabb a filmek kedvelőinek aránya. A mozilátogatásra vonatkozóan meg kell jegyeznünk, hogy bár ez a szabadidő tevékenység pénzigényes, ez az összeg azonban nem olyan magas, hogy bármely hallgatók ösztöndijából, vagy otthoni támogatásból ne tudná megfizetni. Tehát a mozilátogatás elterjedtségében nem játszhat szerepet a pénzügyi gátló tényező, sokkal inkább az, hogy a film a szabadidő tevékenységek között az ún. "legkönnyebb ellenállású" tevékenység-

gek közé is sorozható. Ha tehát valaki nem tud mit csinálni, nem tudja szabadidejét éppen mivel eltölteni, mindenkor elmehet a moziba, s ott eltöltheti idejét. Véleményünk szerint a nem kellőképpen differenciálódott igényre utal, hogy a megkérdezett hallgatóink közül 85 százalék rendszeres mozilátogató.. Éppen ezt a következtetésünket látszik alátámasztani az a tény, hogy akik egy bizonyos tevékenység iránt fokozottabb érdeklődést mutatnak, azoknál a filmek kedvelése sokkal kisebb százalékban jelentkezik, feltehetően csupán kiegészítő és nem domináns szabadidő tevékenységként.

A művészi élményt nyújtó tevékenységek a hallgatók számára elsősorban önművelő jellegű tevékenység, amely ebben a kategóriában a legmagasabb. A magánzárás komoly zene és könnyű zene hallgatása esetén is inkább szórakozásnak minősíthető. Kétségtelenül elgondolkodtató a hallgatók esztétikai nevelésével kapcsolatban az a tény, hogy a második kategória hallgatói, akik legalább annyi szabadidővel rendelkeznek mint a mintavételben szereplő többi megkérdezett, kisebb arányszámban járnak színházba, mint az átlag. A televízió bizonyos szempontból kétségtelenül pótolja a színházat, ez azonban aligha vonatkozik a hangversenyekre is. A hangversenyek kimondottan művészi élményt nyújtó, önművelő jellegű hatására mindenképpen utal a második és harmadik kategória közötti 9,5 százalékos különbség.

A munkához kapcsolódó tevékenységek vizsgálata során a nyelvtanulás kérdésénél elhanyagolható tízed-százalékos eltérést találunk a három a kategóriák között. Sokkal jelentősebbnek ítéldhetjük, hogy a szakhoz nem szükséges ismeretek megszerzése, tanulása /a tudományos munka esirái/, a mintavétel átlagától emelkedő tendenciát mutatnak az önművelés irányába. Maga az átlag is meglehetősen magas, hisz azt mutatja, hogy legalább minden negyedik hallgató a kötelező órák anyagán túlmenően is foglalkozik ismeretek szerzésével, s igen kedvezőnek mutatkozik, hogy a harmadik kategóriában már csaknem minden harmadik hallgató végez szélesebb körű ismeretszerző tevékenységet, tudományos munkát.

A társadalmi munkára vonatkozó kérdésnél viszont esökkenő tendenciának lehetünk tanui. Ennek oka feltehetően abban található, hogy a döntően szórakezés, illetve önművelő szándéku szabadidő felhasználás fokozottabban individualista beállítottságot tételez fel. Továbbá a társadalmi munka időigénye nem teszi lehetővé a nagyobb idővolumenű szórakező szándéku vagy önművelő jellegű időtöltést.

A sport és társaskapcsolatok kimondottan szórakeztató jellegére utal, hogy minden idetartozó tevékenység a második kategóriában jelentkezik a legnagyobb százalékban. A százalékos megoszlást tekintve azt tapasztalhatjuk, hogy a sport, de a társaskapcsolatok közül

a sétálás /udvarlás/ a legelterjedtebb szabadidő tevékenységek közé tartozik. Az összes aktivitás gyakoriságát jelentősen befolyásolja az önművelés jellegű szabadidő felhasználás, azonban az átlagnál itt is nagyobb gyakoriságot jelentő mutatót találunk.

A hobbynál és az öntevékeny művészcsoportban való részvételre vonatkozóan nehéz bármilyen tendenciát is kimutatnunk a gyakoriságot tükröző kis arányszámok miatt. Az önművelés kimondottan szellemi jellegére utal, hogy az ehhez a kategóriához tartozó hallgatók nem manuális ismereteket akarnak megszerezni, nem műszerismereteket, fotótechnikát kívánnak elsajátítani, hanem esztétikai, szakmai /elméleti/ ismeretek vonzzák őket.

### 8. Szabadidő tevékenységek hierarchiája

A továbbiakban azt vettük vizsgálat alá, hogy a szabadidő strukturát képező tevékenységek milyen fontossági sorrendet foglalnak el a megkérdezett hallgatók szabadidő hierarchiájában. Lehetőséget adtunk arra, hogy a tevékenységre fordított időtől eltekintve megjelöljék a 3-5 legkedveltebb elfoglaltságukat. Ezek megjelölése egyben azt is jelentette, hogy a hallga-

tók szabadidő tevékenységeik közül átlagosan minden másodikat megjelölhették, ha azt kedvelték. A válaszokból azt a következtetést vonhattuk le, hogy a hallgatók tevékenységeik közül minden másodikat különösen kedvelnek. Kérdésünkre

N = 200	
első helyen megjelölt tevékenységet	100,0 %
második helyen	100,0 %
harmadik helyen	91,5 %
negyedik helyen	68,8 %
ötödik helyen	47,0 %

Ez a kérdés ún. szabad kérdés volt, és ezért a hallgatók olyan tevékenységet is megjelöltek, amelyek a korábbi kérdésekben nem szerepeltek. Ezek: utazás, kirándulás, pihenés és szórakozás.

Ha azt vizsgáljuk, hogy melyik tevékenység a rangsor 5 fokozata közül melyik helyen kapta a legtöbb százaléket, azt tapasztaljuk, hogy a hierarchiában vezető szerepet betöltő olvasás áll egyedül az első helyen 51 százalékkal. A többi tevékenység a legmagasabb százaléket a második, illetve a rangsor további helyein kapta.

A mozi-, színházlátogatás, nyelvtanulás, levelezés és az üntevékeny művészeti elfoglaltság a második

helyen szerepel. Ezeket a tevékenységeket mind az első, mind a rangsor többi helyein kisebb százalékban említették.

A televízió a harmadik helyen kapta a legnagyobb százalékot.

A negyedik helyen a tudományos munka és a sportolás vezet.

Ötödik legkedveltebb elfoglaltságnak a rádió-, zenehallgatást; hangverseny, kiállítás látogatást; a hobbykat; utazást és kirándulást; sétát; baráti kört; pihenést és szórakozást jelölték.

Szabadidő tevékenységek hierarchiája aszerint, hogy a megkérdezettek milyen fontosságot tulajdonítottak a tevékenységnek

Szabadidő tevékenység	I. hely	II. hely	III. hely	IV. hely	V.
N =	200	200	183	136	94
1. olvasás	<u>51,0</u>	12,5	12,6	5,8	3,2
2. tud. munka	3,0	2,5	3,3	<u>4,4</u>	3,2
3. rádió-, zenehallgatás	4,5	6,5	7,1	4,4	<u>9,6</u>
4. televízió	3,5	6,5	<u>14,7</u>	10,2	8,5
5. mozi	9,5	<u>21,5</u>	14,7	15,4	9,6
6. színház	3,0	<u>12,0</u>	10,4	11,0	4,2



Szabadidő tevékenység	I.hely	II.hely	III.hely	IV.hely	V.
N =	200	200	183	136	94
7. hangverseny, kiállít- ások látogatása	2,0	2,0	1,6	2,2	<u>3,2</u>
8. sportolás	7,5	7,0	7,1	<u>11,0</u>	7,4
9. nyelvtanulás, levele- zés	3,5	<u>5,5</u>	5,4	1,5	5,3
10. hobby	3,0	2,5	2,1	3,7	<u>4,2</u>
11. utazás, kirándulás	1,0	1,5	2,7	1,5	<u>5,3</u>
12. séta	1,5	9,5	8,2	14,0	<u>16,0</u>
13. baráti kör	2,0	4,0	6,4	9,5	<u>10,6</u>
14. öntevékeny művészet	3,0	<u>3,5</u>	-	-	1,0
15. pihenés	1,5	1,0	1,1	2,2	<u>3,2</u>
16. szórakozás	0,5	2,0	2,1	2,9	<u>5,3</u>

A kérdés ilyen elemzése azért volt fontos számunkra, hogy lássuk milyen szóródást tapasztalhatunk a szabadidő hierarchián belül. Teljesen reális képet akkor kapunk, ha a rangsor 5 fokozatára eső egyes százalékos értékeket egy egységes sorrendben is összehasonlítjuk. Az általunk vizsgált hallgatóknál kialakult szabadidő hierarchiát összehasonlítottuk a csehszlovák egyetemi hallgatók között végzett vizsgálat eredményével. Bár tevékenységeik elnevezése nem minden esetben azonos, összehasonlításukból érdekes megállapításokat vonhatunk le.

Szabadidő hierarchia

Szegedi mintavétel		Csehszlovák mintavétel/32/	
1. olvasás	19,8 %	1. olvasás	20,5 %
2. mozi	14,6 %	2. kulturális rendezvények	14,7 %
3. séta	8,7 %	3. tanulás	12,0 %
4-5. televízió	8,4 %	4. sport	10,3 %
4-5. színház	8,4 %	5. barátokkal együttlét	9,3 %
6. sportolás	7,7 %	6. vendéglőben üldögel	4,9 %
7. rádió, zene	6,1 %	7. pihenés	4,4 %
8. baráti kör	5,8 %	8. zenehallgatás	4,2 %
9. nyelvtanulás, levelezés	4,3 %	9. turisztika	4,0 %
10. tudományos munka	3,2 %	10. rádiózás	3,0 %
11. hobby	2,9 %	11. amatőr művészi tev.	2,9 %
12. szórakozás	2,6 %	12. tv-nézés	2,1 %
13-14. utazás, kirándulás	2,0 %	13. motorsport	2,0 %
13-14. hangverseny, kiállítások látogatása	2,0 %	14. gyűjtés	1,2 %
15. öntevékeny műv.	1,7 %	15. munka	1,0 %
16. pihenés	1,6 %	16. nyilvános szerepl.	0,8 %
	100,0 %	17. asztali játékok	0,5 %
		18. szakkörök	0,4 %
			100,0 %

/32/. Silhánova, L.: Průzkum čtenářských zájmů mládeže.  
 /Research into reading habits of  
 young people/. Sociologický časopis,  
 1967. R 3/3. 299.p.

Az általunk végzett felmérésből származó hierarchia első helyein álló tevékenységeket elemezve elsőként azt állapíthatjuk meg, hogy az olvasás nemcsak a szabadidő strukturában, de a szabadidő hierarchiában is vezető szerepet tölt be. A továbbiakban látni fogjuk, hogy nemcsak a leggyakoribb, de a legidőigényesebb elfoglaltság is.

A második helyet elfoglaló mozilátogatás kevésbé időigényes és szintén igen gyakori tevékenység. A szabadidő strukturában betöltött jelentős szerepét mutatja, hogy a rangsorolás alkalmával első helyen csaknem minden tizedik tevékenységnek mozilátogatást jelöltek a hallgatók /9,5 %/, második helyen viszont minden ötödik elfoglaltságként /21,5 %/.

A séta került a harmadik helyre, azonban ennek kevésbé primér jellegére utal, hogy a rangsorolás folyamán az első helyre csupán 1,5 százalék helyezte, míg - mint erre korábban már rámutattunk -, a legmagasabb százalékot az ötödik helyen érte el, ahol minden hatodik tevékenység /16,0 %/ séta. /Ez a példa azt mutatja, hogy a szabadidő hierarchiáról akkor kapunk reális képet, ha a rangsorolást tükröző szóródási táblázatot és annakösszeállítását együttesen elemezzük./

A televízió és a színház együttesen foglalják el a 4-5. helyet. Ha a fontossági szóródást figyeljük, ak-

kor azt tapasztaljuk, hogy míg a színház a legmagasabb százalékban a rangsorolás második helyén szerepel, s itt minden nyolcadik tevékenység színházlátogatás, és ehhez csaknem azonos értéket kapunk a rangsor 3-4. helyén is, addig a televízió csak a rangsor harmadik helyén kapta a legmagasabb százalékot, az összes többi fokozatban ennél kevesebben említették. A két tevékenységet összehasonlítva arra a megállapításra juthatunk, hogy a színház a megkérdezett hallgatóknál gyakori és kedvelt tevékenység, mert a televízióval együtt azonos fontossági helyen szerepel. A gyakori televíziónézés meglehetősen időigényes elfoglaltság, de nem kell érte különösebb fáradtságot hozni, hiszen döntő többségben azok nézik, akiknél a televízió helyben van. Ezzel szemben a színház mindig "fáradtsággal", anyagi áldozattal járó elfoglaltság, tehát "előkelő" helyezését nagyra kell értékelni.

A sportolás a hatodik helyet foglalja el a rangsorban. Ezen tevékenység kiegyensúlyozott szerepére utal, hogy a rangsor negyedik helyétől eltekintve, ahol a legmagasabb százalékban fordul elő, a további fokozatban egymással közel megegyező százalékban szerepel.

A szabadidő hierarchia első hat helyét elfoglaló tevékenység az összes szívesen művelt szabadidő elfoglaltság több mint kétharmadát képezi. Ugyanezt figyelhetjük meg a csehszlovák hallgatók között végzett

felmérés eredményeként összeállított szabadidő hierarchiában. Hasonlóképpen egyezést találunk abban is, hogy körülbelül azonos százaléokban vezet mindkét felmérésben az olvasás. A legjelentősebb eltérést viszont az un. kulturális rendezvények látogatása mutatja /14,7 %/. Ha ezzel szembeállítjuk a szegedi mintavételben szereplő elfoglaltságok közül azokat, amelyek e fogalom alá tartozhatnak, /mozi 14,6 %, színház 8,4 %, hangverseny 2,0 %, kiállítások látogatása 2,0 %/, akkor azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az általunk végzett felmérésből adódó szabadidő hierarchiában jelentősebb szerepet töltenek be a művelődés jellegű elfoglaltságok /25,0 %/ mint a csehszlovák mintavétel. Viszont az utóbbiaknál a társas, szórakozási és sportolási tevékenységek játszanak nagyobb szerepet. Lényeges különbség van a szakmához nem szükséges ismeretek szerzésében is, amely a csehszlovákoknál /12 %/ lényegesen magasabb még ugy is, ha mi a nyelvtanulást /levelezést 4,3 %/ és a tudományos munkát /3,2 %/ együttesen számítjuk. A televíziónak lényegesen kisebb jelentősége van a csehszlovák felmérés tanulsága szerint, ahol a /18 elfoglaltság közül/ 12. helyen szerepel, mindössze 2,1 százalékkal.

Az eltérések mellett az a legjellemzőbb mindkét szabadidő hierarchiára, hogy differenciált, és más rétegeknel végzett felmérésekkel szemben az olvasás elsőrendű szerepe nem kizáró jellegű a művelődési

lehetőségek között, hanem a szabadidő strukturában számos egyéb kulturális elfoglaltságot is találunk.

Vizsgálatunk azt mutatja, hogy a szabadidővel szemben tanúsított elvárás nem egyezik meg a vizsgálat időpontjában végzett szabadidő tevékenységekből adódó szabadidő hierarchiával. Kérdőívünk egyik pontja olyan kérdést tartalmazott, hogy a hallgatók jelöljék meg azokat az elfoglaltságokat, amelyeket szívesen választanának. A válaszok elemzése azt mutatja, hogy a tevékenységek felét a tényleges szabadidő hierarchiában elfoglalt hellyel szemben a hallgatók előbbre helyeznék, másik felét viszont kisebb százalékban művelnék.

Az előbbre helyezett tevékenységek közül a legjelentősebb változást az olvasásnál  $+ 5,7 \%$  /33/, a hobbyknál  $+ 5,2 \%$  és a kirándulásnál  $+ 6,1 \%$  tapasztalható. Ez utóbbi kettő azt mutatja, hogy a megkérdezett hallgatók igénylik a kikapcsolódást jelentő elfoglaltságokat, amelyeket jelenleg nincs elég lehetőségük művelni. Gátló tényezőként szerepelhet az idő és pénzügyi fedezet hiánya, hisz a fotózás, a barátkcsolás, az utazás vagy a kirándulás idő és pénzigényes tevékenység. Feltehetően idő hiányában nem tudnak a megkérdezett hallgatók eleget foglalkozni a nyelvtanulás-

---

/33/. Zárójelben a növekedés, illetve a csökkenés százaléka.

sal /+ 0,5 %/ és a tudományos munkával /+ 1,4 %/.

Szabadidő tevékenységekkel szembeni  
elvárások hierarchiája

Elfoglaltság	változás százaléka		csökkenés százaléka	növekedés százaléka
1. olvasás	25,5 %	+5,7 %		+5,7 %
2. sport	11,5 %	+3,8 %		+3,8 %
3. séta, társaság, beszélgetés	8,4 %	-6,1 %	-6,1 %	
4-5. hobby	8,1 %	+5,2 %		+5,2 %
4-5. kirándulás	8,1 %	+6,1 %		+6,1 %
6. mozi	7,0 %	-7,6 %	-7,6 %	
7. rádió, zene	6,0 %	-0,1 %	-0,1 %	
8. színház hangver- seny	5,8 %	-5,6 %	-5,6 %	
9. nyelvtanulás	4,8 %	+0,5 %		+0,5 %
10. tudományos munka	4,6 %	+1,4 %		+1,4 %
11-12. televízió	3,8 %	+4,6 %		+4,6 %
11-12. pihenés, üdülés	3,8 %	+2,2 %		+2,2 %
13. szórakozás	2,4 %	-0,2 %	-0,2 %	
14. öntevékeny művészet	0,2 %	-1,5 %	-1,5 %	
	100,0 %			

Az elvárásokat feltüntető rangsorolásban

kisebb százalékban szereplő elfoglaltságok bizonyos fokig átmeneti elképzeléseket tükröznek. Ha az előbbre helyezett tevékenységek közül néhánynál okként azt jelöltük meg, hogy feltehetően időhiány miatt nem kerül sor művelésükre, akkor nehéz egyértelmű magyarázatot találni arra, hogy a tényleges szabadidő hierarchiával szemben miért helyezik hátrább a sétát, társas kapcsolatokat /-6,1 %/, mozit /-7,6 %/, színházat /-5,6 %/ vagy a televíziót /-4,6 %/. Hisz ezek közül nem egy időigényes elfoglaltság, tehát kevésbé gyakori művelésük lehetőséget adna más tevékenységek gyakorlására.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban arra a megállapításra jutottunk, hogy a hallgatók bizonyos csoportjainak még nincs kialakult szabadidő struktúrája. Utaltunk arra, hogy mind az elsőéveseknél, mind a diploma megszerzése után a termelő munkába kikerülő értelmiségiek-nél sor kerül a szabadidő tevékenységek újrafelosztására. Ezt az egyrészt az elsőéveseknél, másrészt a végzős hallgatóknál tapasztalható újrafelosztási elvárást tükrözi a fentemlitett rangsorolás. Az elvárásokkal kapcsolatban azt is felhozhatjuk magyarázatként, hogy azok mindig bizonyos fokig naiv elképzeléseket tükröznek. Minden bizonyossal a hallgatók is tisztában vannak a ténnyel, hogy - miként erre utaltunk -, mind a televíziónézés, mind a mozilátogatás olyan szabadidő elfoglaltság, amelyet sok esetben más helyett, másnak pótlására választanak. Tehát



ha önmagukkal szemben ideális követelményeket támasztanak, akkor ezek helyett a "könnyebb ellenállás" elvét tükröző elfoglaltságok helyett más jellegű tevékenységet választanak. Ezek gyakorlására azonban egyrészt idő- és pénzhiány miatt nem kerül sor, másrészt a tényleges szabadidő hierarchiában rangsorolt elfoglaltságokra részben művelődési, részben kikapcsolódó jellegű, szórakozási okokból is szükség van.

#### 9. Az olvasás helye és funkciója a szabadidő strukturában

A korábban idézett adatokból világosan kitűnik, hogy az olvasásnak primér szerepe van a szabadidő tevékenységek strukturájában a szabadidő hierarchiájának csúcsát foglalja el. Az országos panelről készített felmérés adataival összehasonlítva arra a megállapításra juthatunk, hogy az egyetemi, főiskolai hallgatók maradéktalanul az olvasók kategóriájába sorolhatók. Ez az állítás akkor is fenntartható, ha a Központi Statisztikai Hivatal által felállított mércét szigorúbbra is vesszük./Ismeretes, hogy a KSH felmérése olvasónak tekint mindazokat, akik a felvétel három hónapja alatt legalább egy könyvet elolvastak/. Meggyőződésünk szerint

az egyetemi hallgatók képezik az egyetlen olyan réteget, amelynek kulturális homogenitását azzal is definiálhatjuk, hogy a munka /tanulás/ mellett rendszeresen olvas.

Azt is hozzá kell fűznünk, hogy míg az országos felmérés adatai szerint a kulturális tevékenységek között az olvasás, tanulás szinte vetélytárs nélkül dominál, addig az egyetemi hallgatóknál az olvasáson kívül számos kulturális tevékenységgel is találkozunk, pl. színházlátogatás, zenehallgatás, levelezés, hangverseny, kiállítások megtekintése.

Ennek ellenére felmérésünk azt mutatja, hogy a tényleges olvasás idővolumenét a hallgatók kevésnek találják.

Kérdéseinkkel egymástól elkülönítettük a tanulást és a szabadidőben folytatott olvasást, és ezért nyugodtan feltételezhetjük, hogy a nagyobb szabadidővel szembeni elvárásnál szereplő olvasás kimondottan az önművelésre, művészi izlés fokozására, szórakozásra vonatkozik. Ez a csúcsot jelenti valószínűleg, mert számos felmérés azt mutatja, hogy az egyetemi tanulmányok elvégzése után az irodalmi izlést fejlesztő, tájékozódást szolgáló olvasás szerepe a szabadidő tevékenységek között nem növekszik, hanem inkább csökken. A diploma megszerzése után néhány évvel ismét előtérbe kerülhet a szakmai ismeretek gyarapításának szükségessége, a tanulás. Ugyanakkor sor kerül a szabadidő volumen újabb felosztására, ahol egyéb

társadalmi, /társasági/ tevékenységek előtérbe kerülése, valamint a "presztizs-olvasás" háttérbe szorítják az irodalmi izlés fejlesztését szolgáló olvasást. /34/

### 9.1. Az olvasásra fordított idő

A kötelező olvasmányokon kívül a hallgatók átlagosan heti 10,9 órát, azaz 654 percet töltenek olvasással. Az országos felmérés adatai szerint a megkérdezettek átlagosan napi 0,7 órát, /42 percet/, vagyis heti 294 percet töltenek olvasással. /35/

A Szegedi Ruhagyár munkásai átlagosan heti 339 percet foglalkoznak olvasmányaikkal. Itt azonban nem különítettük el a "kötelező olvasást" a szórakoztató olvasástól, ezért az átlagot nagyban emeli, hogy a megkérdezettek 22,8 százaléka a felmérés időpontjában vagy a dolgozók általános és középiskolájában, vagy szakmai továbbképző tanfolyamon tanult. /36/

Az általunk vizsgált mintánál nem az időtartam lényegesen magasabb voltát /222 : 100/ = országos átlag/ kell hangsúlyoznunk, hanem az olvasás rendszerességét. A rendszerességet nem egyedül az egyetemi, főiskolai

---

/34/. Ferge S.♦ Láng Gy.: A tudományos kutatók életkörülményei = Magyar Tudomány, 1967.12. 781.p.

/35/. A nap 24 órája. Időszaki statisztikai közlemények.  
/Budapest/, 1965. 37.p.

/36/. Szentirmai, L.: Analyse der Lesegewohnheiten und Leseinteresse der Werktätigen in der Szegeder Kleiderfabrik. Szeged, 1967. 107. ill. 128.p.  
Acta Bibliothecaria, Tom.5. Fasc.4.

tanulmányok fajtájának kell tulajdonítanunk, hanem a választott szaknak is. /A már idézett debreceni tanulmány szerzője szerint a megkérdezett hallgatóknak mindössze 20-21 százaléka olvas rendszeresen. /37// Állításunkat azzal is alátámaszthatjuk, hogy korábbi vizsgálataink szerint az Egyetemi Könyvtárba és más könyvtárakba beiratkozott hallgatók átlagosan 54 kötetet kölcsönöztek, /ebben szerepeltek a kötelező olvasmányok is/. Ehhez az igen magas számhoz viszonyítva a megkérdezettek a jelen vizsgálat felvételi lapjai szerint az elemzést megelőző évben átlagosan 22 olyan kötetet olvastak, ami nem volt kötelező. Tehát mi nem a kiemelkedő olvasókat, hanem a reprezentatív mintát tudtuk kiválasztani. Ha csupán a Központi Statisztikai Hivatal által felállított mércét vesszük alapul, amely szerint az már olvasónak számít, aki három hónap alatt egyszer könyvet vett a kezébe, és nem hagyjuk figyelmen kívül, hogy mintánkban 15 százalék átlagosan minimálisan évi 10 kötetet olvasott, akkor is mindenképpen meg kell állapítanunk, hogy a mintavételünkben szereplő egyetemi hallgatók rendszeresen olvasnak.

Az olvasással töltött időmennyiség függ az évfolyamtól, a választott szaktól és a tanulmányi munka intenzitásától. Legkövesebbet az elsőéves hallgatók ol-

vasnak, legtöbbet a bölcsészek. Azok, akik napi 4-6 órát töltenek tanulmányi munkával mindössze 0,1 órával olvasnak kevesebbet mint az átlag. A sportolás is befolyásolja az olvasásra fordítható idő volumenét. A heti 4,9 órás sportelfoglaltság esetében az olvasás 1,5 órával kevesebb mint az átlag.

Az olvasásra fordított idő heti átlagban

Átlag idő	10,9 óra
Elsőévesek olvasásra fordított ideje	8,5 óra
Akik napi 4-6 órát tanulnak rendszeresen, olvasnak	10,8 óra
Bölcsészek-jogászok olvasnak	12,1 óra
Akik szabadidejükben rendszeresen sportolnak, olvasnak	9,4 óra

---

Feltétlenül ki kell emelnünk az olvasással töltött idő óraszámának vizsgálatakor a választott szak iránt érzett hivatástudatot. Ezzel magyarázható a magasabb olvasási óraszám azoknál, akik nem elégednek meg az oktatásban, magas napi óraszámú tanulással szerzett ismeretekkel, hanem az átlagot csaknem megközelítő óraszámú foglalkoznak irodalmuk, műveltségüket növelő olvasmányokkal. /Első helyen a bölcsészek állnak/.

Az olvasás-szociológia klasszikus szabályainak értelmében: ki, hol, mit, miért olvas /38/, a továbbiakban azt vettük vizsgálat alá, hogy hol nyílik alkalmuk és lehetőségük a megkérdezett hallgatóknak az olvasásra. Három lehetőséget jelöltünk a kérdőíven: a könyvtárt, az otthon és egyéb helyet /vonaton, óráközi szünetben stb./.

Hol, hányan mennyi időt töltenek olvasással

N = 200

---

Otthon olvas	87,5 %	heti	6,9 órát
Könyvtárakban olvas	69,5 %	heti	6 órát
Egyéb helyen olvas	20,5 %	heti	3,7 órát

---

A legtöbben otthon olvasnak nem kötelező olvasmányt: 87,5 százalék átlagosan heti 6,9 órát.

A könyvtárakban 69,5 százalék heti 6 órában olvas önművelésre, szórakozásra.

Az egyéb helyen is olvasók száma természetesen igen csekély: 20,5 százalék, s ezek is főleg a bejárók, akik az utazást használják fel arra, hogy átlagosan heti 3,7 órát olvassanak.

---

/38/. Encyclopedia of Educational Research. A Project of the American Educational Research Association. Ed. by Chester W. Harris. Third ed. New York, 1960. 1086.p.

Az átlagokat figyelembe véve azt állapíthatjuk meg, hogy a lakásukon és a könyvtárban olvasók átlagosan számítva napi egy-egy órát fordítanak kedvelt, szórakoztató olvasmányaikra.

Korábbi felmérésünk eredményéből arra a következtetésre juthatunk, hogy a bölcsész hallgatók könyvtári olvasótevékenysége részben ún. beleolvasás, lapozgatás, böngészés az olvasóterem és a kölcsönző helyiség szabadpolcain elhelyezett legújabb szépirodalmi művekben. Ezt a tevékenységet a választott szakjuk iránt érzett hivatástudattal kell magyaráznunk, hisz a széles érdeklődésű irodalom- vagy nyelvszakos hallgató nem tud másként lépést tartani a megjelenő magyar vagy külföldi irodalmi művek áradatával. A bölcsész hallgatók közel fele mind az Egyetemi Könyvtár, mind más könyvtár olvasótermében sajtót /irodalmi folyóiratokat/ és szépirodalmat olvas, míg a másik két kar hallgatói közül csupán öt közül egy végez hasonló tevékenységet.

Az otthoni olvasás, amely a legtöbb megkérdezettnél a legnagyobb idővolument igényli, a magyar vagy a külföldi irodalom egy-egy reprezentáns művének tartós tanulmányozását, élvezését jelentheti.

Az egyéb helyen folytatott olvasásnak nem tulajdoníthatunk nagyobb jelentőséget. A környezet zavarhatja egy-egy mű tartós, elmélyült élvezetét. Az otthoni, illetve könyvtári olvasással szemben ez feltétlenül intenzív olvasást jelent.

## 9.2 Hogyan oszlanak meg az olvasott művek

Mindkét kérdőívünkön szerepelt egymás kontrolljaként olyan kérdés, amely azt volt hivatva felderíteni, hogy mennyi az egy évben olvasott nem kötelező művek száma. A kérdőívek adatainak összevetése mindössze néhány századszázalékos eltérést mutatott. Eszerint a megkérdezettek átlagosan valamivel több mint 22 könyvet olvasnak évente, /22,16 művet pontosan/. Ezt a mennyiséget valóban csak átlagosan lehet számolni, mert 15 százalék nem kötelező olvasmánya nem éri el az évi 10 kötetet, ezzel szemben 32,5 százalék 25 kötetnél többet olvas. A Természettudományi Kar és a társ felsőfoku intézmények hallgatói 18 kötetet olvasnak.

### Az olvasott nem kötelező olvasmányok mennyisége

N = 200		
Átlagosan	22,16 kötetet olvas	100,0 %
	10 kötetet sem olvas	15,0 %
	25 kötetnél többet olvas	32,5 %
	18 kötetet olvas /TTK, egyéb/	50,0 %

További vizsgálat feladata volna elemzni, hogy a fenti 15 százalék, /amely a Tudományegyetem összes hallgatóit figyelembe véve körülbelül 300 hallgatót jelent/,



miért olvas ilyen keveset. Természetesen ehhez hozzá kell még számolnunk a kötelező olvasmányokat, amelyek minden kar hallgatóinál jelentkeznek, /filozófia, politikai gazdaságtan, tudományos szocializmus/, azonban ezek egyedül nem pótolhatják a művészi, irodalmi ízlést fejlesztő műveket.

Az olvasott művek döntő többsége természetesen szépirodalom. Annak ellenére, hogy korábbi feltevésünk beigazolódott, hogy körülbelül a hallgatók 25-25 százaléka nemkedvel különösebben egyetelen magyar vagy külföldi szerzőt sem, ennek a százaléknak fele rendszeresen olvassa ezeket a szerzőket. Az egyetemi hallgatók olvasási szokásainak vizsgálatakor számolnunk kell azzal a tényezővel, hogy számukra az olvasásnak nemcsak esztétikai, hanem informatív funkciója is van. Mind a bölcsész, mind az egyéb karok hallgatói olvasási motivációiban nagy szerepet játszik a megismerésre való törekvés, és ebben találjuk ennek a látszólagos ellentmondásnak magyarázatát.

A külföldi szépirodalom iránti érdeklődés mennyiségben megelőzi a magyar szépirodalom iránti érdeklődést, és ezt természetesnek kell találnunk. Más, kevésbé iskolázott rétegeknél ennek fordítottját találjuk. Pl. a Szegedi Ruhagyárban végzett vizsgálat azt mutatta, hogy a megkérdezettek nem szívesen olvasnak külföldi szerzőt, mert nem hallottak róluk és ne-

vüket sem tudják kiejteni. E felmérésünk szerint a magyar szerzőktől olvasott művek közel kétszeresét jelentették a külföldi szépirodalomnak. /39/

Véleményünk szerint a jelenkori külföldi szépirodalom nagymértvű megkedvelése a középiskolás korban kezdődik és nagy szerepet játszik benne a presztizs is. Már a kamaszokban "flik" bizonyos szerzők nevét, művét és a regényéből bizonyos jellemző epizódokat ismerni. Ha presztizsról írunk távolról sem negatív megközelítésére törekszünk, hanem az indítóokokat keressük. Ennek a presztizs olvasásnak később az egyetemi évek alatt bizonyos negatív oldalát is felfedezhetjük, amikor a hallgatók egy része mindig a legmodernebb, legutoljára megjelent, legtöbbet vitatott művet keresi, és ugyanakkor a középiskolában szerzett irodalmi ismeretét, kialakult ízlése és a pillanatnyi olvasmányai között nagy szakadék tátong.

A külföldi szépirodalomnak az olvasásban betöltött nagyobb szerepére elsősorban abból következtethetünk, hogy azok száma, akik az átlagnál többet olvasnak, magasabb mint a magyar szépirodalmi művek esetében, másrészt az átlag is több mint 20 százalékkal magasabb.

---

/39/. Szentirmai, L.: Analyse der Lesegewohnheiten und Leseinteresse der Werktätigen der Szegeder Kleiderfabrik, Szeged, 1967. -Acta Bibl. Tom.V. Fasc. 4. 116.p.

Az átlagnál többet olvasók a bölcsészek-jogászok /50 %/ közül kerülnek ki. Ennél a kérdéskomplexumnál külön vizsgáltuk, hogyan oszlik meg az olvasott művek száma a fennmaradó 50 százaléknál, /Természettudományi Kar, Orvostudományi Egyetem, Pedagógiai Főiskola hallgatói/<sup>és</sup> azt tapasztaltuk, hogy az általuk olvasott műfajok mindenütt elérik az átlagot. De a vizsgált évben az általuk olvasott könyvek átlaga az összátlag alatt marad, tehát ők nem szerepelhetnek sem az évi 25 könyvnél többet olvasók, sem a műfajú átlag felett olvasók között.

Kedvezőnek tarthatjuk, hogy a mintavételünkben szereplő hallgatók között igen népszerűek a költemények és a drámák. A verseknek nemcsak folyóiratokból való megismerése, hanem verskötetek kézbevétele magas irodalmi izlésre utal, és egyben a kulturális színvonal mutatója is. A drámák kedvelése a színházlátogatásnak a szabadidő hierarchiában betöltött fontos szerepével magyarázható. /Kétségtelen, hogy a színházlátogatás általános hanyatlásának jelei az egyetemi hallgatók között is tapasztalhatók, azonban lényegesen kisebb százalékban mint az egyéb közönség körében. /

A szépirodalom mellett a szabadidőben olvasott nem kötelező olvasmányok másik csoportját a szakkönyvek, ismeretterjesztő művek, és mind az utóbbi, mind a szépirodalmi olvasmányok köréből kikerülő könnyű, szórakoztató irodalom képezi.

A nem kötelező olvasmányként olvasott szépirodalmi  
művek megoszlása

Megnevezés

---

Magyar szépirodalmat olvas, á	7,1 kötetet	86,5 % /N=200/
ebből több mint	10 kötetet	18,5 % /N=173/
TTK és más felsőfoku intéz- mények hallgatói	7,1 kötetet	87,0 % /N=100/
Külföldi szépirodalmat olvas,	9,1 kötetet	86,5 % /N=200/
ebből több mint	10 kötetet	30,6 % /N=173/
TTK és más felsőfoku intéz- mények hallgatói	9,1 kötetet	89,0 % /N=100/
Verses kötetet olvas	á 2,6 kötetet	61,5 % /N=200/
Dramát olvas	á 2,7 kötetet	41,5 % /N=200/

---

A megkérdezett hallgatók több mint 50 százaléka foglalkozik szabadidejében szakmájába vágó szakkönyvekkel és igen tekintélyesnek tarthatjuk az egy évben olvasott több mint 7 műves átlagot. Kevésbé kedvező képet kapunk, - véleményünk szerint-, ha az ismeretterjesztő művek elterjedését vizsgáljuk. A tudomány mai állása a tudományágak nagyfoku differenciálódását tükrözi. Az egyetemen oktatott tárgyak is jelentős specializálódást mutatnak, tehát egyre inkább szükség volna a határterületek és a rokenszakmák legalábbis ismeretterjesztő fokon való megismerésére. A szabadidő

struktúra vizsgálatunk alkalmával tapasztalhattuk, hogy számos hallgató /26 %/ olyasmit tanul, ami szaktárgyához nem szükséges. Tekintve, hogy mindennek felderítése nem lehetett e tanulmánynak célja, csak következtethettünk arra, hogy nem bölcsész hallgatóknál ez elsősorban nyelvtanulás lehet. Ha a határtudományok és rokontudományok megismerésére való törekvés jelentősebb szerepét játszaná, akkor ez jobban tükröződne az ismeretterjesztő művek számában. Az ismeretterjesztő művek elterjedtségét azért sem tarthatjuk kedvezőnek, mert körülbelül ugyanannyian olvasnak könnyű, szórakoztató műveket, amelyek egy része kalandos utleírás, és ez egyébként is szerepel már az ismeretterjesztő művek között.

A szépirodalmon kívül olvasott nem kötelező olvasmányok megoszlása

Megnevezés	N = 200	
Szakkönyvet olvas	á 7,3 kötetet	52,5 %
Ismeretterjesztő művet olvas	á 4,6 kötetet	56,0 %
Könnyű, szórakoztató irodalmat olvas	á 3,5 kötetet	56,5 %

Viszonylag a legtöbb ismeretterjesztő művet a bölcsészek olvassák, de csaknem ilyen arányban kölcsönzik és olvassák a Természettudományi Kar hallgatói is azokat. Lényegesen kisebb az érdeklődés az orvostan-

hallgatók, főiskolás és jogász hallgatók között.

Az ismeretterjesztő művek olvasóinak  
megoszlása

Megnevezés	N = 200
Bölcsészek	37,5 %
Természettudományi Kar hallgatói	36,5 %
Orvostanhallgatók	10,7 %
Jogász hallgatók	8,0 %
Pedagógiai Főiskola hallgatói	7,1 %
	<hr/> 100,0 %

A már idézett csehszlovák felmérés szerzője is azt tapasztalta, hogy az egyetemi hallgatók között igen alacsony, /a mi felmérésünkénél lényegesen jelentéktelenebb/ az érdeklődés az ismeretterjesztő irodalom iránt. Ez utóbbi alig haladja meg az olvasott művek 5 százalékát. /40/

---

/40/. Silhanova, L.: Průzkum studijních zájmů mládeže.  
/Research into reading interests  
of young people/. Soc. Časopis,  
1967. 291.p.

### 9.3. Az olvasott nem kötelező olvasmányok beszerzésének forrásai

A könyv megszerzésének forrása a könyvtárakon kívül lehet a saját könyvtár számára történő vásárlás, és az ismerősöktől, barátoktól való kölcsönzés.

Vizsgálatunk azt mutatja, hogy a hallgatók 84,5 százalékanak átlagosan 128 kötetes sajátja által vásárolt könyvtára van. Ez a megállapítás nincs ellentétben korábbi felmérésünk eredményével, ahol azt vizsgáltuk, a hallgatók hány kötetes saját könyvtárral rendelkeznek, tehát a vásárlás nem volt előfeltétel. Itt azt állapítottuk meg, hogy a megkérdezetteknek átlagosan 207 kötetes könyvtára van, beleszámítva a vásárlás, az ajándékozás útján szerzett könyveket és bizonyos esetekben a családi könyvtárat is. Az eltérés egyrészt az ajándékozott könyvek beszámításából ered, másrészt abból, hogy a Szegeden lakó hallgatók nem tettek különbséget a saját és a családi könyvtár között. /41/ Ugyancsak ebből a felmérésből ismerjük, /39.p./ hogy a hallgatók saját könyvtáruk számára

szépirodalmat vásárolnak	82,0 %-ban
szakkönyveket	71,0 %-ban
mindkettőt	53,0 %-ban

---

/41/. Szentirmai L.: Olvasásellenzés és néhány következtetés.....Szeged, 1966. Acta Bibl. Tom. V. Fasc.2. 38.p.

Elemzésünk azt mutatja, hogy a hallgatók az olvasott könyvek jelentős részéhez tudatos választás útján jutnak; vagy saját könyvüket olvassák /61 %/, vagy már eleve ezt a könyvet keresték és választották a könyvtárban /84,5 %/.

A pillanatnyi szubjektív hatásnak szerepe van az olvasmány kiválasztásában. Ezt mutatják azok a válaszok, amelyek szerint mások ajánlására kölcsönöztek a könyvtárból /48 %/, vagy ismerőseiknél, barátaiknál meglátták és kölcsönkérték a könyvet /56,6 %/.

#### 9.4. Kiktől olvasnak a hallgatók szépirodalmat

A második kérdőívünk összeállításakor arra törekedtünk, hogy az erre a kérdéskomplexumra adható válaszokat a megfelelő értéksorrend szerint tudjuk differenciálni. El akartuk kerülni, hogy a megkérdezettek válaszaikban csak azokat az írókat jelöljék meg, akiket utoljára olvastak, és akiknek művei a legélénkebben élnek emlékezetükben. Ezért a hallgatóknak először arra a kérdésre kellett válaszolniuk, melyek azok a könyvek, amelyeket egyetemi éveik alatt olvastak és amelyek tetszettek nekik, körülbelül mikor olvasták azt. A következő kérdés arra kívánt választ kapni, kik a legkedveltebb magyar, illetve külföldi szerzők.



A megkérdezettek 72 százaléka válaszolt olyan értelemben, hogy egyetemi tanulmányai alatt legalább egy olyan művet olvasott, amely nagyon tetszett neki, és maradandó nyomot hagyott emlékezetében. Az erre a kérdésre válaszolók 70,5 százaléka három, 5,5 százaléka ennél több művet sorolt fel. Az összes felsorolt szerzők műveinek 71,5 százalékát a felvétel tanéve alatt olvasták. 37 magyar és 88 külföldi író nevét említették. Az alábbiakban közöljük a legtöbbször említett 5-5 szerző sorrendjét.

Magyar írók

1. Németh László
2. Fejes Endre
- 3-4. Rejtő Jenő
- 3-4. Berkesi András
5. Santa Ferenc

Külföldi írók

2. Mann, Th.
2. Hemingway
- 3-4. Dosztojevszkij
- 4-5. Camus
- 4-5. Dreiser

Ezen kérdésre adott válaszok értékelése előtt elemeznünk kell azt is, hogy kik a mintavételben szereplő egyetemi hallgatók kedvelt magyar és külföldi szerzői. A megkérdezettek 76,5 százaléka magyar, 74,5 százaléka külföldi szerzőt említett. Sajnálatosnak kellett tartanunk, hogy csaknem minden negyedik megkérdezettnek nincs kedvelt magyar vagy külföldi szerzője.

Feltehetően ezek a válaszok a középiskolai irodalomtanításra vezethetők vissza. Nagymértékben függhet az irodalomtanártól, hogy diákjai a magyar vagy a külföldi irodalmat kedvelték-e meg jobban. Mindenesetre nagyon elgondolkoztató tény, hogy az egyetemi hallgatók jelentős része elzárja önmagát a magyar vagy a világirodalomtól. Itt ismét a helyes nevelői ráhatások szükségességére és a könyvtárak propaganda-munkájának szükségességére kell hivatkoznunk.

A kedvelt magyar szerzők között 85 író szerepel. Ezek közül 8 a XIX. században alkotott, 33 a XX. században, de már meghalt. 44 író munkásságának egésze vagy jelentős része 1945 utánra esik.

103 külföldi szerzőt említettek. Feltehető, hogy a világirodalom kiválóságai közül mennyire kedveltek a költők. A felsorolásban 24 költő, 12 orosz-szovjet, 19 francia, 7 német, 11 angol, 16 amerikai és 14 különböző nemzetiségű szerző szerepel.

Az alábbiakban közöljük a legtöbbször említett 10-10 kedvelt magyar illetve külföldi szerző nevét.

A felsorolásból arra a megállapításra juthatunk, hogy a megkérdezett egyetemi hallgatók értéktétele a magyar irodalom iránt két tényező befolyásolja. Egyrészt azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a középiskolában megismert szerzők egy része tovább-

<u>Magyar szerzők</u>		<u>Külföldi szerzők</u>	
	<u>hányszor említették</u>		<u>hányszor emli- tették</u>
1. Németh László	51	1-2. Mann, Th.	35
2. Jókai Mór	27	1-2. Hemingway	35
3. Mikszáth Kálmán	25	3. Tolsztoj, L.	21
4-5. József Attila	21	4. Steinbeck	18
4-5. Berkesi András	21	5. Dosztojevszkij	17
6. Móricz Zsigmond	20	6-7. Williams, T.	14
7. Ady Endre	17	6-7. Sartre	14
8-9. Váczi Mihály	12	8. Miller	13
8-9. Karinthy Frigyes	12	9. Balzac	12
10-11. Kosztolányi Dezső		10-11. Brecht	11
10-11. Móra Ferenc	11	10-11. Bestsellerek	11

ra is az oktatás csatornáin kommunikált értéksorrendet tartja meg sokáig az olvasó szerző-hierarchiájában. /Gondolunk itt elsősorban Jókai és Mikszáth domináns szerepére./ Mindehhez hozzájárul, hogy a középiskolában a tanulók egy része nem szerzi meg azt a képességet, hogy önmaga önálló, tartós értékitéletet alakítson ki valamely szerző művéről, és ezért "ragaszkodik" mások véleményéhez még akkor is, amikor esetleg számos más szerző művét is megismerte már.

Másrészt a középiskolában nem tanított, vagy éppen csak érintett szerzők és az új magyar irodalom iránt friss, eleven érdeklődés él az egyetemi hallgatók között. A magyar szerzők sorrendjében említett utolsó négy szerző egyáltalában nem szerepel az elsőéves hallgatók kedvelt olvasmányai között. Tehát az a tény, hogy ezek a szerzők ilyen rangos szerepet foglalhattak el az értékskálán, az egyetemi évek alatt kibontakozó érdeklődés következménye. Az új magyar irodalom iránti érdeklődés /hisz a kedvelt szerzők több mint 50 százalékának munkássága is 1945 utánra esik/, viszont egybekapcsolódik a "szocialista bestseller" szerzők, pl. Berkesi műveinek nagymérvű népszerűségével. Ha egy-egy szerző műve a "tetszettek" listáján szerepel, pl. Rejtő és Berkesi, akkor az még a legutolsó impressziók nyomát tükrözheti a kérdőívre adott válaszban. Azonban Berkesi 4-5. helye a kedvelt szerzők listáján arra utal, hogy az egyetemi ifjúságban elevenen él az érdeklődés a kaland, a könnyű, szórakoztató olvasmányok iránt is. Nagyon nehezen képzelhető el, hogy Berkesi könyveibe préselt mondanivaló vonzaná a megkérdetteket, sokkal inkább a gondolkodásra nem készítő, kalandok, izgalmak sorozata.

Ehhez hasonló jelenséget figyelhetünk meg a csehszlovák ifjúság között végzett felmérés adataiban is. A csehszlovák egyetemi hallgatók legkedveltebb

szerzője nem cseh, hanem Remarque, akinek művei a kalandot, izgalmat illetően, és gondolkodást nem tulságosan kívánó eseményszövében sok rokonságot mutatnak Berkesi stílusával.

A külföldi szerzők értéksorrendjének kialakulásában is kettős tendenciának lehetünk tanui. Azonban itt előre kell bocsájtanunk, hogy míg a jelenleg alkotó magyar szerzők megkedvelése az egyetemi évekre tehető, addig a modern külföldi szerzők műveit az egyetemi hallgatók már középiskolás tanulmányaik alatt megismerik. A legtöbbször említett külföldi szerzők nevei között egyet sem találunk, akit az elsőévesek ne említenek volna.

A külföldi szerzők iránt tanúsított érdeklődés csaknem egyenlően oszlik meg a klasszikus nagy nevek és a modern szerzők között.

Néhány kortárs író műve igen népszerű, főleg a fiatalok életéről szóló művek. Ennek oka az, hogy a fiatalok az irodalomban keresnek maguknak példát arra, hogyan viselkedjenek, mit csináljanak, hogyan gondolkodjanak. De ez magában rejti azt a veszélyt, hogy tulságosan sematikusan, egysikuan közelítik meg a modern hősöket és cselekedeteiket, és ez negatív hatással lehet rájuk.

Igen népszerűek a történelmi regények is. Ennek okát abban kereshetjük, hogy a generációk közötti

kulturális folytonosság érzését éppen ezek a művek szolgálják legjobban.

### 9.5. Szépirodalmi érdeklődés motiválása

A szépirodalmi érdeklődés motivációinak értékelésénél kétféle módszert alkalmaztunk. A kérdésesoperton belül több, egymást nem kizáró alkérdésre lehetett válaszolni: az olvasott szépirodalomtól mit várt elsősorban a megkérdezett. Az így nyert válaszokat rangsoroltuk, majd ugyancsak rangsoroltuk a kérdőív kitöltője által beírt értékitéletet: a 7 lehetőség közül, melyik hármat tartja a legfontosabbnak szépirodalmi olvasmányai kiválasztásában.

A nyert válaszok szerint a szépirodalmi művek kiválasztásában a következő motivációk játszanak szerepet:

N = 200

---

1. Fárasztó tanulás, jegyzetelés után szórakozni akart	70,0 %
2. Ténybeli ismereteinek bővülését várta	67,0 %
3. A mai élet szépségeinek, nehézségeinek leírását kereste	53,0 %
4. Számára ismeretlen fogalmak, érzések megismerését, átélését várta	50,5 %

---

Polytatás:

N = 200

---

5. Saját életéhez, környezetéhez hasonló leírást keresett	37,5 %
6. A hős igazságos körülmények közötti érvényesülését várta	33,0 %
7. A hős minden körülmények közötti érvényesülését tartja fontosnak	5,5 %

---

A hallgatók által megjelölt motivációkat három csoportra oszthatjuk.

Az első csoportba kerülnek az információ-szerzést, a tudást bővítő motivációk, ténybeli ismereteinek bővülését akarta olvasmányai megválasztásával elérni, illetve számára ismeretlen fogalmak megismerését várta a könyvektől.

A második csoportba sorolhatjuk az érzelmi motivációt kutató kérdéseket: mai élet szépségeinek, nehézségeinek leírását kereste: számára ismeretlen érzések átélését várta: saját életéhez, környezetéhez hasonló leírást keresett: a hős igazságos körülmények közötti érvényesülését várta: a hős minden körülmények közötti érvényesülését tartja fontosnak.

A harmadik csoportot egyértelműen a felüdülést jelentő, szórakoztató motíváció határozza meg.

A fenti csoportosítást figyelembe véve azt kell megállapítanunk, hogy a számszerű adatok a szépiro-

dalmi olvasmányok megválasztásakor az érzelmi motiváció első helyét mutatják: összesen 126,5 %. /3.4.5.6.7. pont alatt szereplő indoklás/.

Második helyen az információt nyújtó olvasmányok kiválasztása áll a számok tükrében: 117,5 %. /2.3. pont alatt szereplő indoklás/ Meg kell jegyeznünk, hogy a kérdés és ennek megfelelően a válaszok tartalmát tekintve a 3. motivációt mindkét kérdés csoportnál egyenlő értékkel vettük figyelembe.

Az egyébként legnagyobb százalékban szereplő motiváció, amely a fárasztó tanulás, jegyzetelés utáni felüdülésre, szórakozásra vonatkozik, képezi a harmadik csoportot.

Más szempont szerint rangsorolt és véleményünk szerint differenciáltabb képet kapunk, ha azt a táblázatot vizsgáljuk, amely a válaszolók értékitéletét foglalja össze annak megfelelően, hogy a megkérdezettek az egyes motivációknak milyen értéket tulajdonítottak; értéksorrendjükben első, második vagy harmadik helyen szerepelnek-e?

A megkérdezettek által megállapított értéksorrendből következik, hogy a szépirodalmi olvasmányok megválasztásában az első helyen a művek információt hordozó tartalma áll. Az egyetemi hallgatók tehát olvasmányaik megválasztásakor legfontosabb tényezőnek azt tartják, hogy a könyv mennyiben jelent intellektusuk számára újat.



A szépirodalmi olvasmányok kiválasztását befolyásoló  
motivációk hierarchiája

M e g n e v e z é s	I.	II.	III.
	helyen jelölték		
1. Ténybeli ismeretek bővülését várta	<u>40.7</u> %	22.8 %	14,6 %
2. Számára ismeretlen fogalmak, érzések megismerését, átélését várta	16,5	<u>23.6</u>	19,5
3. Saját életéhez, környezetéhez hasonló leírást keresett	8,0	10,0	<u>17.9</u>
4. A hős minden körülmények közötti érvényesülését várta	1,1	0,7	0,8
5. A hős igazságos körülmények közötti érvényesülését kereste	1,1	4,0	<u>8.1</u>
6. A mai élet szépségeinek, nehézségeinek leírását várta	8,9	16,1	<u>17.2</u>
7. Fárasztó tanulás, jegyzetelés után szórakozni akart	<u>23.5</u>	22,8	21,9

Nagyon jelentős szerepe van a kiválasztásban az érzelmi tényezőknek is, hisz láttuk, hogy a számszerű adatok alapján ezek a motivációk képezik a legnagyobb csoportot, azonban éppen differenciáltabb vizsgálatunk világított rá arra, hogy az érzelmi indítékra visszavezethető kiválasztási okok nem dominánsak, hanem másod- vagy inkább harmadrangu szerepüket domborítja ki a motiváció-hierarchia.

Néhány tizedszázalékos eltérést tapasztal-

hatunk a szórakoztató motiváció rangsorolásában. A szórakoztató szándéku kiválasztás nem jelenti azt, hogy az olvasó nem veszi figyelembe a mű új információt közlő tartalmát, és azt sem jelenti, hogy figyelmen kívül hagyja a könyv érzelmi hatását.

Ezért azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az egyetemi hallgató szépirodalmi olvasmányainak megválasztását elsősorban az intellektuális, másodsorban az érzelmi élmény keresése befolyásolja. Nagy szerepe van a felüdülés, és szórakoztató szándéku kiválasztásnak is, azonban az ilyen szándéku kiválasztás legtöbb esetben intellektuális vagy érzelmi élménykeresést is takarhat.

Egyrészt könyvtáraink állományából, másrészt az elmúlt két évtized könyvkiadói politikájából következik, hogy ma az olvasó alig juthat olyan könyvhöz, amely irodalmi ízlését károsan befolyásolná. A megkérdezettek által felsorolt többszáz mű között is mindössze 24 könyvet találtunk, amely a "bestseller" kategóriába tartozik. A hallgatók számára a happy-end nem követelmény a könyvnek. A hős minden körülmények közötti érvényesülését, vagy akárcsak igazságos körülmények közötti érvényesülését a megkérdezettek teljesen elhanyagolható százaléka, illetve csupán néhány százaléka említette mint befolyásoló tényezőt szépirodalmi olvasmányai kiválasztásában.

A motiváció vizsgálatakor meg kell állapi-

tanunk, hogy az elmúlt több mint két évtizedben lényegesen megváltozott az egyetemi hallgatók irodalmi érdeklődése és olvasási motivációja. Ma már nem érthetünk egyet egy 1936-ban publikált tanulmány szerzőjével, aki a következőket írta: "Az egyetemi hallgatók túlnyomó nagy része az irodalomra mint mellékes és esetleges szórakoztató eszközre tekint. Az állandóbban olvasók körében sem él egységes irodalmi ismeret s nem él irodalmi kulturájuk fejlesztésének vágya sem. Nem törekszenek az irodalom egységes, történeti és világirodalmi perspektívájú szemléletére. Rapszódikus olvasásmódjuk nem indíthatja meg irodalmi kontemplációjukat és ez a tény egészében megakadályozza az irodalmi műveltség határozott szempontokon építő alakulását." /42/

#### 9.6. Ismeretterjesztő művek iránti érdeklődés motiválása

Az előző fejezetben említetthez hasonló elv szerint jártunk el, amikor azt vizsgáltuk, milyen indítékok vezeték a hallgatókat, amikor egy-egy ismeretterjesztő művet a kezükbe vesznek.

A nyert válaszok szerint az ismeretterjesztő olvasmányok kiválasztásában az alábbi motívumok játszanak szerepet:

---

/42/. Kenyeres I.: Egyetemi hallgatók olvasmányai = Magyar Szemle, 1936. 2. 207-208.p.

Ismeretterjesztő olvasmányok iránti  
érdeklődés motivációinak rangsora

N = 200

---

1. Szaktárgyához nem szükséges ismeretekben való tájékozódás	52,5 %
Ez lehet:	
2. Megismerkedni a társadalom, tudomány, technika fejlődésével	47,0 %
3. Ismeretlen népek, tájak megismerése	45,5 %
4. Választ vár társadalmi, filozófiai problémákra	42,5 %
5. Meg akar ismerkedni a jövővel	27,5 %
6. Fárasztó tanulás, jegyzetelés után szórakozni akart	42,0 %

---

Az ismeretterjesztő művek kiválasztásában szerepet játszó indítékokat két csoportba oszthatjuk. Természetesen a legnagyobb és egyben döntő szerepet az információszerzés játssza, de a szórakoztató olvasásnak is jelentős szerepe van. Ha azt elemezzük, hogy a szaktárgyhoz nem szükséges ismeretek tulajdonképpen mit is jelentenek a megkérdezett hallgatóknak, akkor azt tapasztaljuk, hogy a múlt lényegesen jobban érdekli őket, mint a jövő. Ez természetes is, mert igen kevés olyan művet találunk magyar nyelven, amely a most kialakuló futurológiai tudomány eredményeit ismertetné, de az irodalomban is csak most kezd divatossá válni a science fiction.

Ismeretterjesztő olvasmányok iránti érdeklődés motivációinak hierarchiája

Magnevezés	I.	II.
	helyen	jelölték
Ismeretlen népek, tájak megismerése	19,6 %	<u>23,0 %</u>
Ismerkedés a jövővel	3,7 %	8,6 %
Választ vár társadalmi, filozófiai problémákra	<u>24,3 %</u>	18,2 %
Meg ismerkedni a társadalom, tudomány, technika fejlődésével	21,5 %	<u>23,0 %</u>

A hallgatók által felállított rangsort vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a multnál is jelentősebb számukra a válaszkérés a jelen felvetett kérdéseire. Elsősorban a jelen társadalom által meghatározott társadalmi, filozófiai problémákra keresnek megoldást. Ennek a kérdésnek primér volta arra deríthet fényt, hogy az egyetemi hallgatók érdeklődését nagymértékben irányíthatja és befolyásolhatja a hallgatók önálló gondolkodása. Otthoni tanulás, olvasás közben végiggondolva a megismert anyagot újabb ismeretlen társadalmi, filozófiai problémákat fedeznek fel és ezeknek megoldását sajátmaguk keresik a rendelkezésükre álló könyvtári vagy saját könyvekben.

Az információszerzést szolgáló, ismeretet bővítő motiváción belül is bizonyos differenciáltságot tapasztalhatunk. Az ismeretlen tájak, népek

megismerése bizonyos fokig érzelmi megalapozottságu is lehet. /Ha keveset utazunk, utazzunk legalább olvasás közben/. A társad<sup>3</sup>l<sup>3</sup>on, tudomány és technika fejlődésének megismerése közelebb áll a tanulásjellegű olvasáshoz. Az ismeretterjesztő művek viszonylag kevésbé széles körben való kedveltségét és azt, hogy évközben olyan kevés számú művet olvasnak, azzal magyarázhatjuk, hogy a hallgatók az ismeretterjesztő műveknek inkább tanulási, mint szórakoztató jelleget tulajdonítanak. Azok, akik említették, hogy olvasmányaik megválasztásában a szaktárgykon túlmenő ismeretszerzés és szórakoztató olvasás is szerepet játszott /52,5 % illetve 42 %/, azok már tul vannak ezen a megalapozatlan feltevésen.

Az ismeretterjesztő olvasmányok kisebb népszerűségét az is megmagyarázhatja, hogy a hallgatók ritkán vesznek saját könyvtáruk számára olyan művet, amely nem feltétlenül szükséges tanulmányaikhoz, vagy amelyek nem kedvelt írók, költők művei. Ezért ilyen könyveket csak a könyvtárakban, vagy esetleg ismerőseiktől kölcsönözhetnek. A könyvtárak viszont az ismeretterjesztő műveket általában 1 példányban vásárolják meg és ezért azok ritkán találhatók a könyvtárban éppen akkor, amikor az érdeklődő azt ki akarja kölcsönözni. Tartós érdeklődésre van szükség, hogy a kölcsönző a könyvet előjegyeztesse és 1-2 hét múlva, amikor megkaphatja, még mindig érdeklődést mutasson az ismeretterjesztő mű iránt.

## 10. Olvasáson kívüli kulturális tevékenységek

Az országos szabadidő felmérés adatai szerint a kulturális tevékenység csaknem kizárólag az olvasásra korlátozódik. Ezzel szemben az egyetemi hallgatók tétégénél sokkal differenciáltabb kulturális érdeklődést találunk. Jelentős szerepe van a zenehallgatásnak, /rádióban és hangversenyen/, a film<sup>m</sup>vészet és a színművészet iránti érdeklődésnek is. Az alábbiakban öt olyan szabadidő tevékenységet veszünk vizsgálat alá, amely részben a mass media /rádió, televízió/ kulturális hatásából és szórakoztató szerepéből indul ki, másrészt a mozi-, színház- és hangversenylátogatás intenzitását kísérli meg felderíteni. Ezeknek a tevékenységeknek részletesebb elemzése a disszertáció keretein belül nem képezhető feladatunkat. Ismertetésére azért vállalkoztunk, hogy az egyetemi hallgatók szabadidő strukturájáról kialakított képet kulturális tevékenységeik vizsgálatának eredményeivel is teljesebbé tegyük.

### 10.1. Rádiózás

A rádióhallgatás általában nem tekinthető kizárólagos szabadidő tevékenységnek, mert a legtöbb műsort más elfoglaltság mellett is lehet hallgatni. Csúpn bizonyos, intellektusra ható műsorok követelik meg a maradéktalan figyelmet. Elemzésünk azt mutatja, hogy

a rádiózás egyformán rendelkezik szórakoztató és önművelő jelleggel a vizsgált egyetemi hallgatók szabadidő strukturájában. Az átlagnál többet hallgatnak rádiót a bölcsészek-jogászok, valamint azok, akik 15-20 órát töltenek hetente szórakozással vagy önműveléssel. Rádiót a megkérdezetteknek nem egészen az 50 százaléka hallgat, holott 11 százalékkal többnek volna erre alkalma. Fel kell figyelni arra a tényre, hogy 43 százaléknak egyáltalában nincs lehetősége rádiót hallgatni. Ezek feltehetően a kollégiumban lakó hallgatók közül kerülnek ki, mert az albérletben lakók is többet hallgatnak rádiót, mint az átlag. Ez elsősorban azért hátrányos, mert így a hallgatók fele nem értesül rendszeresen a hazai és külföldi politikai eseményekről; kétséges, hogy egy másik mass media, a napilap eljut-e rendszeresen hozzájuk. Ez is egyik oka lehet a hallgatók között olykor tapasztalható politikai tájékoztatatlanságnak.

Rádióhallgatás elterjedtsége

Alkalma van rendszeresen rádiót hallgatni	57,0 % /N=200/
Rendszeresen hallgat rádiót	46,0 % /N=200/
Albérlők közül rendszeresen hallgat	48,0 % /N= 71/
Bölcsész-jogász hallgatók közül	61,0 % /N=100/
Akik 15,20 órát töltenek szórakozással hetente	50,8 % /N =65/
Akik 15, 20 órát töltenek önműveléssel hetente	51,0 % /N =61/

---



Ha a meghallgatott műsorokat vizsgáljuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy a szórakoztató műsoroknak domináns szerepe van. Könnyű zenét mindenki hallgat, akinek lehetősége van rendszeresen rádiózni. Kedvezőnek mondhatjuk a komoly zene és a szindarabok közvetítése iránti érdeklődést is.

### Rádióműsorok hallgatása

Megnevezés

N = 92

Rendszeresen hallgat:

híreket	86,8 %
könnyű zenét	100,0 %
komoly zenét	66,6 %
szindarabot, rádiójátékot	55,4 %

### 10.2. Televízió nézés

A televízió nézést kizárólagos szabadidő elfoglaltságnak kell tekintenünk, mert olyan nagyfokú figyelmet kíván, hogy mellette más tevékenység nem folytatható. Az előzőekben már több alkalommal is hangoztattuk véleményünket, hogy a televízió nézés részben a "könnyebb ellenállás elvét" tanúsító elfoglaltságok közé sorolható. Hiszen ma már nagyon sok lakásban, és minden kollégiumban található televíziókészülék, tehát

megtekintéséért a legritkább esetben kell "áldozatot" hozni. A közvetlen közelben lévő televíziókészülék lehetőséget ad arra, hogy az egyébként esetleg kihasználatlanul maradó szabadidő töredékeket a hallgató hasznosíthassa. Ugyanakkor a televízió éppen fentemlitett tulajdonsága miatt elvonja a megkérdezetteket más, esetleg fáradtsággal járó szabadidő aktivitástól, tehát a hallgató a könnyebb ellenállás elvét választja. A televíziónak nemcsak szórakoztató, hanem önművelő szerepe akkor kerül előtérbe, amikor a néző nemcsak időtöltésből ül a készülék elé, hanem tudatosan választ valamilyen információt nyújtó, izlést fejlesztő, esztétikailag színvonalas műsort.

Vizsgálatunk azt mutatja, hogy akik rendszeresen nézik a televízió műsorát, azok heti 5,1 órát töltenek a készülék előtt. Televíziónézőnek tekinthetjük a hallgatók kétharmadát. A tanulás, a könyvtárakban való tartózkodás, a lakás fajtája döntően befolyásolja a televízió szerepét a szabadidő strukturában. A legkevesebb tv-néző azok közül kerül ki, akik rendszeresen nap 4,1 - 6 órát töltenek tanulással. Akik a legtöbb időt töltik a könyvtárakban, azok közül is lényegesen kevesebben számíthatók a rendszeres tv-nézők közé. Míg a fenti két csoportnál az időmennyiség jelentős szerepet játszik abban, hogy a televízió nem tartozik a vezető szabadidő tevékenységek közé, addig az albérletben lakók

"hátrányos" helyzetét azzal indokolhatjuk, hogy a főbérlo televiziótuljadonos hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy otthon nézzék a televízió műsorát, vagy pedig ismerősökhöz, klubba, kollégiumba kell menniük egy-egy műsort megtekinteni. Bizonyos csoportoknál azt tapasztalhatjuk, hogy a televízió műsorának nézése nemcsak a könnyebb ellenállás választását tükrözi, hanem a művelődés lehetősége is előtérbe kerül. Erre abból a tényből következtethetünk, hogy mind a bölcsészek-jogászok, míg pedig azok, akik heti 15, 20 órát töltenek önműveléssel, azok nézik legnagyobb százalékban a műsort.

#### Televíziónézés elterjedtsége

Alkalma van rendszeresen televíziót nézni	66,5 % /N=200/
Rendszeresen nézi a televíziót	66,5 % /N=200/
Albérloők közül	53,7 % /N= 71/
Akik naponta 4,1-6 órát tanulnak	42,9 % /N= 42/
Bölcsész-jogász hallgatók közül	70,0 % /N=100/
Akik 15,20 órát töltenek hetente könyvtárakban	50,0 % /N= 36/
Akik 15, 20 órát töltenek hetente szórakozással	70,7 % /N= 65/
Akik 15,20 órát töltenek hetente önműveléssel	73,7 % /N= 61/

---

A rendszeresen megtekintett műsorok vizsgálata azt mutatja, hogy a filmek, tv-játékok foglalják el a vezető helyet. Ebből arra következtethetünk, hogy a szórakozás útján történő önművelésben van a legdőntőbb jelentősége ennek a mass medianak a megkérdezett egyetemi hallgatók számára. A kimondottan tudományos műsor, a Delta, már sokkal kevesebb nézőt vonz. A további vizsgálat során ismét arra kell felfigyelnünk, amire a rádióhallgatással kapcsolatban is utaltunk: a hírek és apolitikai események kommentálása /A világ térképe előtt, Parabola/ meglehetősen kevés egyetemi hallgató érdeklődésére tarthat számot.

Televízióműsorok megtekintésének  
gyakorisága

Megnevezés

N = 133

---

1. Televízió híradó	43,0 %
2. A világ térképe előtt, Parabola	38,3 %
3. Delta	16,0 %
4. Filmek, tv-játékok	85,7 %
5. Sportközvetítések	65,0 %

---

### 10.3. Mozilátogatás

A mozi a megkérdezett egyetemi hallgatók egyik legkedveltebb és leggyakoribb szabadidő elfoglaltsága. Általában heti 3 órát töltenek moziban és az egy év alatt megtekintett filmek száma átlag 24,8. Vizsgálatunk azt mutatja, hogy az a csoport jár leggyakrabban moziba, amely arányosan osztja meg szabadidejét az önművelés és a szórakozás jellegű elfoglaltságok között, mert mindazok, akik 15, 20 órát fordítanak szórakozásra vagy önművelésre, ritkábban látogatják a mozit, mint az átlag.

#### Mozilátogatás gyakorisága

Rendszeresen hetente jár moziba	88,5 % /N = 200/
Akik heti 15, 20 órát töltenek szórakozással	84,6 % /N = 65/
Akik heti 15,20 órát töltenek ön- műveléssel	81,6 % /N = 61/

---

### 10.4. Színház és hangversenylátogatás

Annak ellenére, hogy országosan a vidéki színházak látogatásának esökkenő tendenciájáról beszélnék, és a szegedi színház látogatottsága sem éri el a férőhelyek kihasználtságának 50 százalékát, meg kell állapítanunk, hogy az egyetemi hallgatók viszonylag magas számban és gyakran látogatják a színházat.

A megkérdezettek 57,5 százalékának feltehetően bérlete van, mert ezek havonta több mint egy alkalommal voltak a vizsgált periodus alatt színházban. Az országos szabadidő felmérés során a mozi és a színházlátogatás arányát is felállították. Az egész ország lakosságából származó mintavételben általában minden 25 mozilátogatásra esett egy színházlátogatás, ezzel szemben az általunk végzett mintavételben a mozi és a színház aránya: 25 : 5,3.

A hangverseny iránti érdeklődés természetesen kisebb mint a színházlátogatás, azonban a komoly zene iránti érdeklődés az egyetemi hallgatóknál igen magas a többi réteghez viszonyítva. A megkérdezett hallgatók 28 százaléka rendszeresen járt a felvételt megelőző tanévben hangversenyre.

### 11. Összefoglalás

Ma az egyetemi hallgatók oktatása mellett nevelésük is egyre fontosabb feladatként jelentkezik. Az egyetemi hallgatók szabadidő strukturáját, művelődési szokásait, kulturális színvonalát elemző vizsgálatoknak azonban analitikus funkciójuk van, amely ennek a sajátos

réteknek komplexebb megismerését teszi lehetővé, és így differenciáltabb eljárás előkészítését segíti elő adminisztratív intézkedések helyett.

Felmérésünk eredményeit pilot-tanulmány keretében ágyekeztünk összefoglalni. Feladatunkat megnehezítette, hogy Magyarországon eddig mindössze egyetlen szabadidő szociológiai vizsgálat fejeződött be, tehát főleg külföldi elemzések módszereire kellett támaszkodnunk. További nehézséget jelentett, hogy világszerte csak az utóbbi 4-5 évben indult meg az egyetemi fiatalság ilyen jellegű kutatása. Magyarországon is csupán néhány hónapja jelennek meg cikkek az ifjúságkutatás fontosságáról, azonban ezek is inkább általánosságban beszélnek az ifjúság kutatásáról.

Bevezetőnkben hangsúlyoztuk a felsőoktatási intézmények hallgatói szociológiai aspektusu vizsgálatának fontosságát. A tudományos-technikai-kulturális forradalom megvalósítása szempontjából nem közömbös, hogy a jövő generáció értelmisége egyrészt milyen szakmai, másrészt milyen általános műveltséggel kezd diplomája megszerzése után a munkához. Szakmai és általános műveltségének megszerzését döntően befolyásolja, hogy a nem munkával töltött idejét hogyan használja fel. Marx mutat rá a "Gazdaság-filozófiai-kéziratok"-ban, hogy a munka mindig társadalmi következményként jelenik meg.

Ezt a gondolatot továbbvive a szabadidő volumen nagysága, a szabadidő tevékenységek struktúrája is társadalmi következmény. A szabadidő struktúra változása nem spontán folyamat, hanem hazánk gazdasági és kulturális életében végbement hatalmas változás eredménye.

Nem kétséges, hogy ma Magyarországon a felsőoktatási intézmények hallgatói képezik azt a réteget, amely sajátos helyzeténél fogva a legtöbb szabadidővel rendelkezik, és ugyanakkor szabadidejét a legdifferentiáltabban tudja felhasználni. Tanulmányunkban azonban rá kellett mutatnunk, hogy a szabadidő felhasználásában jelentős eltérést tapasztalhatunk az egyetemi hallgatók bizonyos csoportjainál. Természetesen nem lehet ezt a réteget olyan értelemben egységesíteni, hogy érdeklődésük azonos legyen, de ha kisebb-nagyobb csoportok nehézségekkel küzdenek, akkor éppen az egyetemi nevelőmunka keretében lehetne a szabadidő helyes felhasználása irányában befolyásolni őket.

Bevezetőnkben utaltunk arra, hogy az egyetemi ifjúság szociológiai modelljének kialakítása érdekében még több felmérést kellene végezni. Minden részletében feltárandó, hogy a középiskolás évek alatt szerzett impressziók, a családi ház, majd az egyetemi tanulmányok alatt az egyetem, az egyetemi város, új lakáskörülmények mint társadalmi környezet, hogyan hat-



nak a hallgatók erkölcsi, politikai, kulturális arcu-  
latára. Jelen felmérésünkkel egy nagyobb elemzés elő-  
készítését kívántuk segíteni és úgy gondoljuk, hogy  
hozzájárultunk az egyetemi hallgatók szabadidő struk-  
tura vizsgálatainak és művelődési szokásainak intenzi-  
vebb megismeréséhez.

1. m e l l é k l e t

Szabadidő felhasználásra vonatkozó kérdőív

1. Melyik kar hallgatója?.....  
Évfolyam?.....  
Tan. eredmény?.....
2. Mióta tagja az Egyetemi Könyvtárnak?.....  
Ösztöndíjának összege?.....
3. Heti kötelező óraszám?.....
4. Hol lakik?     a/ szüleinél/<sup>x</sup>  
                              b/ kollégiumban  
                              c/ albérletben  
                              d/ hányan laknak egy szobában?.....
5. A kötelező órákon, gyakorlatokon, szemináriumokon  
kivül hány órát tölt naponta tanulással, jegyzete-  
léssel?.....
6. Heti átlagban mennyi időt tölt könyvtárakban?  
/Egyetemi Könyvtár, intézeti, Somogyi Könyvtár/  
                              a/ tanév alatt.....órát  
                              b/ vizsgaidőszakban..órát
7. Véleménye szerint mennyi ideje jut hetente a  
                              tanévben                                vizsgaidőszakban  
a/ szórakozásra .....óra                                óra  
b/ önművelésre.....óra                                óra

---

x/ A megfelelő választ kérjük aláhuzni.

8. Véleménye szerint mennyi szabadideje van hetente  
/beleértve a szórakozásra, önművelésre szánt időt/?

a/ tanévben.....óra

b/ vizsgaidőszakban....

9. Mivel tölti szabadidejét? /Heti átlagot kérünk/x

a/ olvasás ..... óra

b/ rádiózás.....óra

e/ TV-nézés.....óra

d/ mozi.....óra

e/ színház.....óra

f/ hangverseny...óra

g/ társadalmi m....óra

h/ nyelvtanulás..óra

i/ gyűjt-e valamit.óra

j/ sokat sétál...óra

k/ társaságba jár..óra

l/ baráti köre van...óra  
/állandó/.....

m/ magnózik.....óra

n/ fotózik.....óra

o/ barkácsol.....óra

p/ sportol.....óra

r/ olyat tanul, ami szak-  
májához nem szüksé-  
ges.....óra

s/ öntevékeny művész-  
csoport tagja....óra

10. /Az óraszám nem minden esetben döntő, ezért/ kér-  
jük rangsoroljon 3-5 elfoglaltságot, amivel szívesen  
tölti szabadidejét:

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

---

x/ A valóságnak megfelelően bármennyi válasz megjelölöl-  
hető

11. Heti.....órát tölt olvasással.  
/Hol szokott rendszeresen olvasni?/  
a/ könyvtárban.....órát /hetente/  
b/ otthon.....órát  
c/ egyéb helyen.....órát /vonaton, órákőzben/  
12. Kb. hány könyvet olvasott ebben a tanévben?  
.....db,/ez nem volt kötelező olvasmány/  
13. Ezek megoszlása db-ban, illetve százalékban?  
a/ szépirodalom.....  
b/ szakkönyvek.....  
c/ ismeretterjesztő könyvek.....  
d/ könnyű, szórakoztató .....  
irodalom.....  
14. Jár-e rendszeresen moziba, színházba, hangversenyre?  
a/ moziba heti.....alkalommal  
b/ színházba havonta.....alkalommal  
c/ hangversenyre havonta.alkalommal  
15. Alkalma van-e havonta rádiót hallgatni?  
Igen - nem.  
Ha igen, mit hallgat rendszeresen?  
a/ híreket, kommentárokat  
b/ könnyű zenét  
c/ komoly zenét  
d/ színdarabot, rádiójátéket  
16. Alkalma van-e rendszeresen TV-t nézni?  
Igen - nem.

Ha igen, mit néz rendszeresen?

a/ TV-híradót,

b/ Parabolát

c/ Deltát

d/ filmeket, TV-játékokat

e/ sportközvetítéseket

f/ Összesen mennyi időt tölt a TV készülék előtt:

hétköznapi.....óra, szombat, vasárnap.....óra

17. Kikkel tölti szabadidejét?

a/ csoporttársaival, évfolyamtársaival

b/ másokkal

18. Barátaival,

évfolyamtársaival

megbeszéli-e a/ az olvasott könyvek tartalmát,

b/ filmeket, színdarabokat,

c /politikai eseményeket,

d/ rádióban hallottakat, TV-ben látottakat

19. Mivel foglalkozna szabadidejében a legszívesebben?

Rangsoroljon három elfoglaltságot:

a/..... b/..... c/.....

---

/Az eredeti kérdőív nem a fenti tükör szerint készült.

A gépelés miatt voltunk kénytelenek ezt a formát választani. A felméréskor ügyeltünk arra, hogy a kérdőív könnyen kezelhető legyen, s a fenti kérdések két oldalra jól olvashatóan kifertek;/

2. melléklet

Művelődési szokásokat és ízlést vizsgáló kérdőív

1. Melyik kar hallgatója?.....  
Évfolyam?.....  
Tan. eredmény?.....
2. Mióta tagja az Egyetemi Könyvtárnak?.....  
Ösztöndija?.....
3. Hány könyvet olvasott ebben a tanévben, amely nem volt kötelező? /Könyvtárból és egyéb helyről ?/  
.....db
4. Hogyan oszlanak meg a fenti könyvek?  
a/ magyar szépirodalom.....db  
b/ külföldi szépirodalom.....db  
c/ fentiekből verseskötetek.....db  
d/ színművek.....db  
e/ ismeretterjesztő művek.....db
5. Az olvasott könyvekhez hogyan jutott? /Körülbelüli százalékos megoszlást kérünk./  
Többségét:  
a/ tudatosan választotta és kölcsönözte a könyvtárból, .....százalékot.  
b/ mások ajánlották és a könyvtárból kölcsönözte, .....százalékot.  
c/ meglátta és ismerősétől kölcsönkérte, .....százalékot.  
d/sajátja .....százalék.

6. Ha tudatosan választotta, téma vagy író szerint kereste?  
Téma - író.

7. Az olvasott szépirodalmi könyvektől mit várt elsősorban?

a/ Ténybeli ismereteinek bővülését? igen - nem

b/ Számára ismeretlen fogalmak, érzések megismerését,  
átélését? igen - nem

c/ Saját életéhez, környezetéhez hasonló  
leírást? igen - nem

d/ A hős minden körülmények közötti érvényesülését?  
igen - nem

e/ A hős igazságos körülmények közötti érvényesülését?  
igen - nem

f/ A mai élet szépségeinek, nehézségeinek leírását?  
igen - nem

g/ Fárasztó tanulás, jegyzetelés után szórakozni,  
kikapcsolódni akart? igen - nem

Kérjük rangsorolja a legfontosabbnak vélt okokat.  
/betűkkel jelölheti őket./.....

8. Az olvasott ismeretterjesztő könyvektől mit várt  
elsősorban? x

a/ Ismeretlen tájak, népek megismerését?  
igen - nem

b/ Ismerkedést a jövővel? igen - nem

---

x/ Több válaszlehetőség is megjelölhető aláhúzással.

c/ Választ társadalmi, filozófiai problémákra?

igen - nem

d/ Megismerkedni a technika, tudomány és társadalom fejlődésével?

igen - nem

e/ Szaktárgyához nem szükséges ismeretekben tájékozódást?

igen - nem

f/ Párasztó tanulás, jegyzetelés után szórakozni, kikapcsolódni akart?

igen - nem

9. Sorolja fel azokat a könyveket, amelyek egyetemi éve alatt a legjobban tetszettek:

a/.....kb. mikor olvasta?.....

b/.....kb. mikor olvasta?.....

c/.....kb. mikor olvasta?.....

10. Kik a legkedveltebb magyar, illetve külföldi szerzői?

a/ magyar szerzők:

b/ külföldi szerzők:

.....  
.....  
.....  
.....

.....  
.....  
.....  
.....

11. Nevezzen meg egy-két könyvet, amelyek nem tetszettek:

a/.....

miért?.....

b/.....

miért?.....

c/.....

miért?.....

12. Milyen formában szeretné legjobban a művészi élményt?

a/ Ha maga olvassa?

b/ Ha rádióban hallja?



- c/ Ha tv-ben látja?
  - d/ Ha moziban látja?
  - e/ Ha színházban látja?
  - f/ Mindenféleképpen?
13. Ha érzése szerint nem olvas eleget, mi ennek az oka?  
.....
14. Kinek mondja el olvasmányait,.....  
illetve  
kivel, kikkel beszél meg, vitatja meg?.....
15. Ebben a tanévben kb. hány filmet látott?.....
16. Melyek ragadták meg legjobban figyelmét?.....  
.....Miért?.....
17. Hányszor volt ebben a tanévben színházban?.....  
Miket látott? a/.....  
b/.....
18. Hallgatja-e rendszeresen a Rádió irodalmi műso-  
rait? Igen - nem.  
Ha igen, melyeket?.....
19. Mit szeret jobban?  
a/ az olvasott szépirodalmat  
b/ színházat  
c/ filmet  
d/ rádiót  
e/ televízió irodalmi előadásait  
Kérjük rangsorolja ezeket 1-től 5-ig.....

20. Ha lottón egy utalványt nyerne, mire cserélné be?

a/ Egy férfi öltönyre, vagy egy női kosztümre?.....

b/ Külföldi utazásra az Expresszel?.....

c/ Egy kb. 1500.- Ft értékű rádióra?.....

d/ 50 db. sajátmaga által kiválasztható könyvre?...

e/ Szórakozásra, mulatozásra egyszerre elkölthető

összegre?.....

f/ Félretenné nagyobb célokra?.....

/Kérjük rangsorolja a fenti lehetőségeket fontos-

sági sorrendben?.....

21. Jelenleg hány kötetes sajátmaga által vásárolt könyv-  
tára van?.....kötet.

22. Mit tart Ön a legsürgősebben beszerezendő könyvnek sa-  
ját könyvtára számára?

a/.....

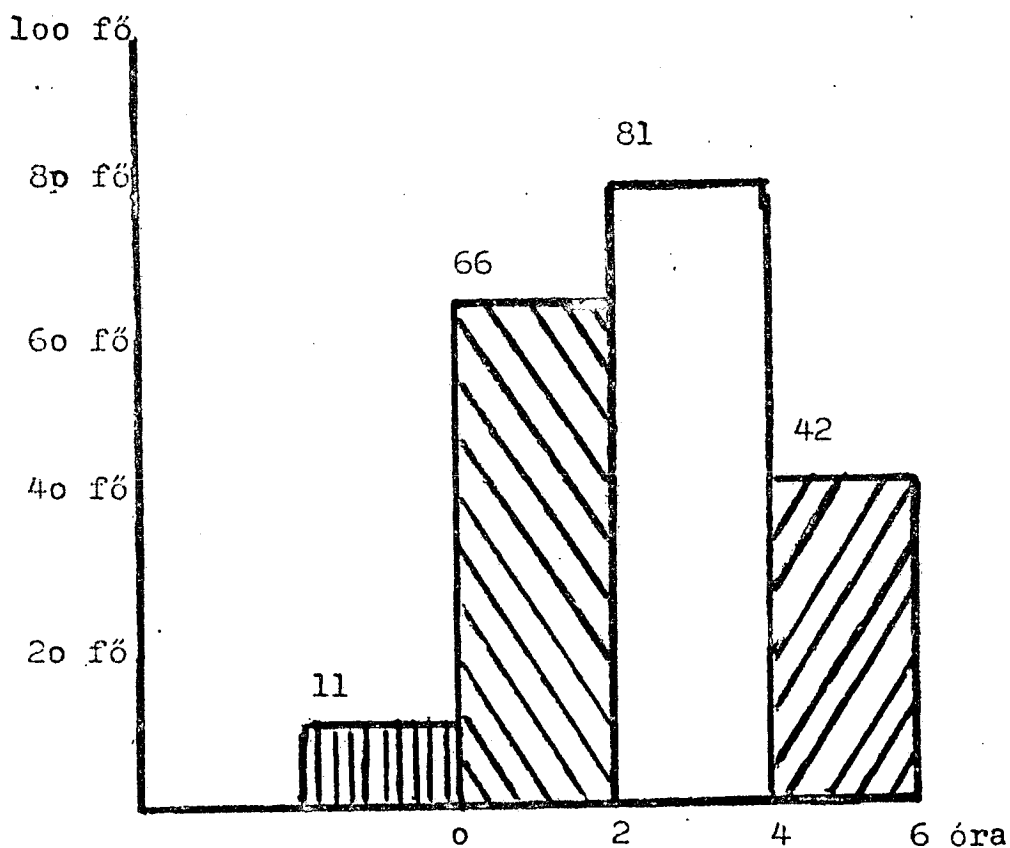
b/.....

c/.....



A kötelező óraszámokon kívül tanulással töltött idő  
megoszlása

Hallgatók  
száma



= Nem tanul naponta rendszeresen



= Napi 2 órát fordít tanulásra



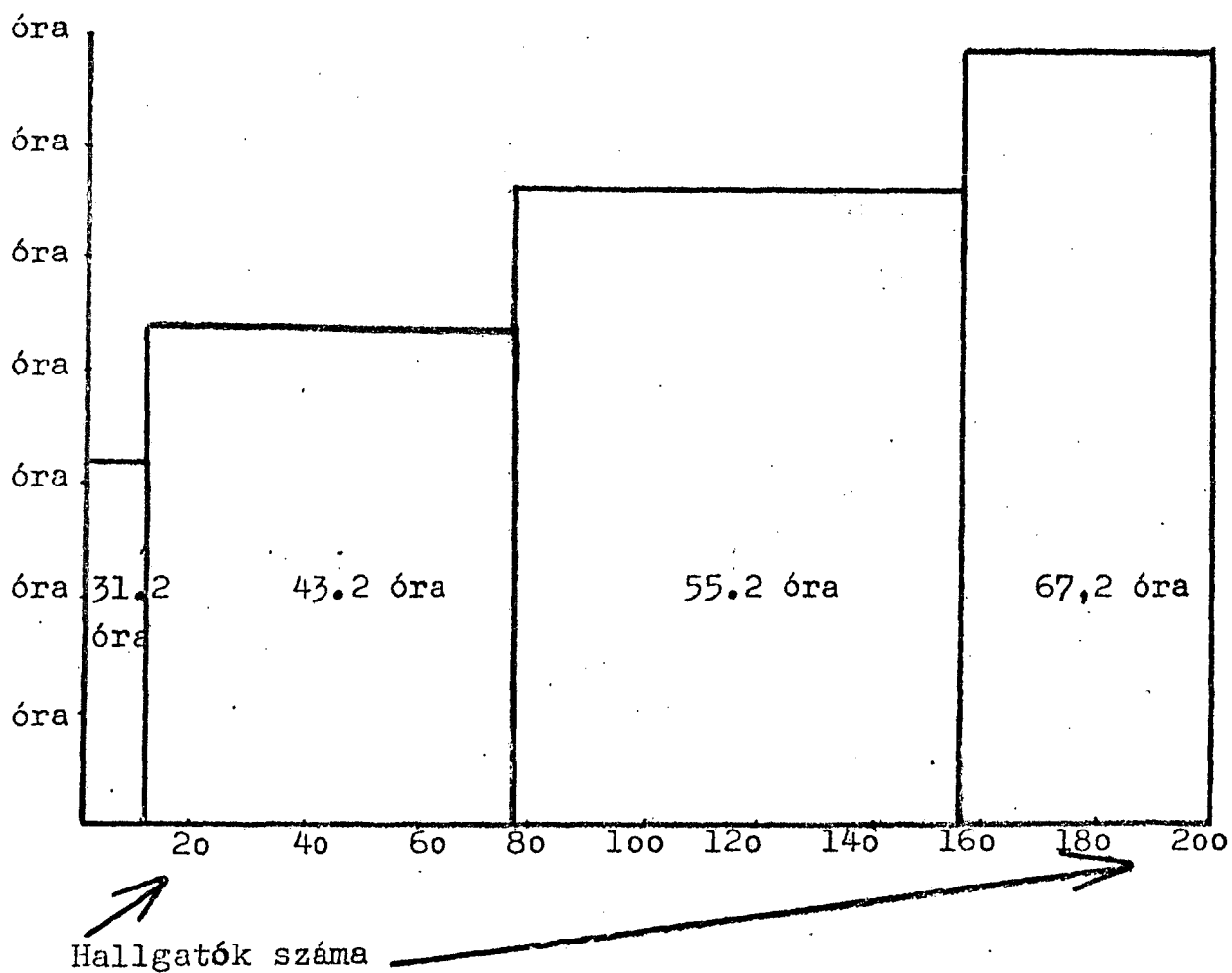
= Napi 2,1 - 4 órát fordít tanulásra



= Napi 4,1 - 6 órát fordít tanulásra

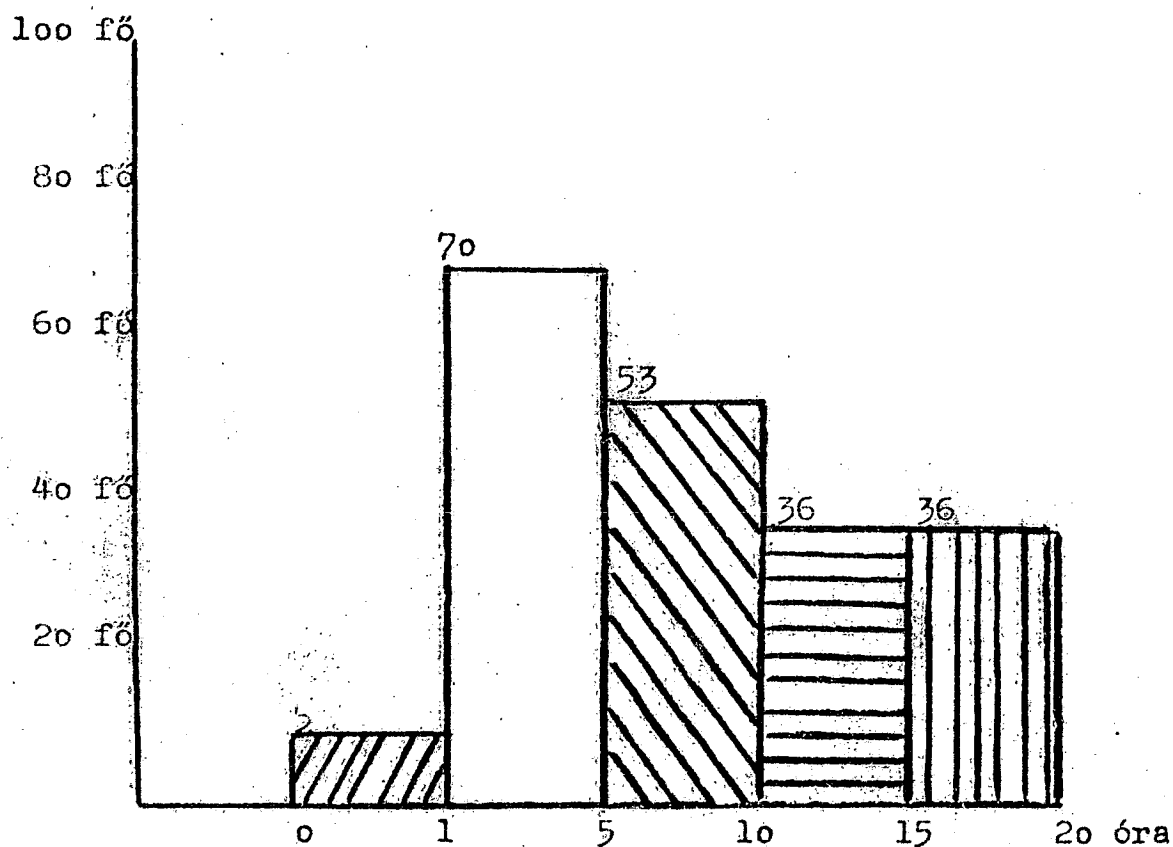
5. melléklet

Hetente munkával töltött idő /kötelező elfoglaltság, tanulás,  
kötelező olvasmány/ megoszlása



A ténylegesen könyvtárban töltött idővolumen megoszlása

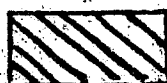
alkotók  
száma



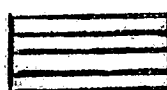
= Nem jár rendszeresen az olvasóterembe



= 1 - 5 órát tölt hetente az olvasóteremben



= 5,1 - 10 órát tölt hetente az olvasóteremben



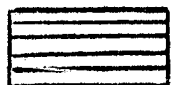
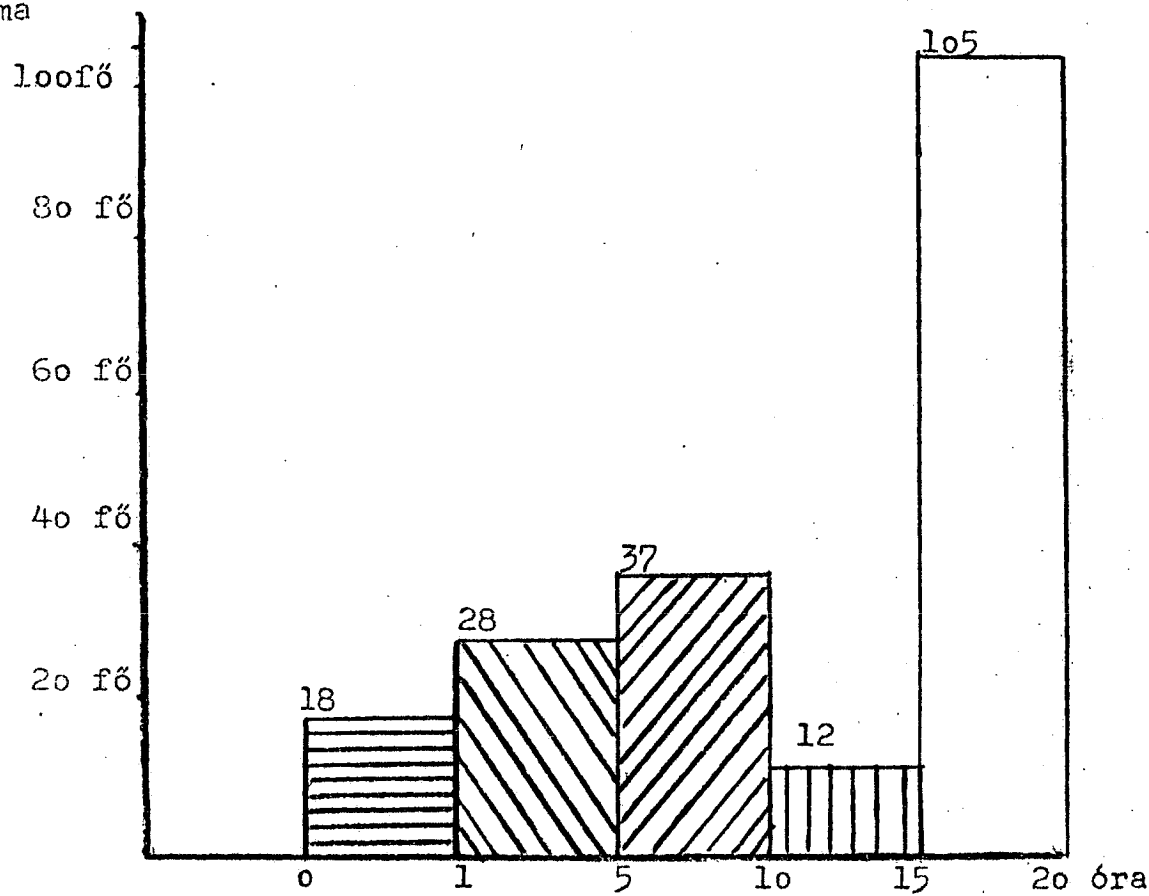
= 10,1 - 15 órát tölt hetente az olvasóteremben



= 15,1 - 20 órát tölt hetente az olvasóteremben

A vizsgaidőszakban a könyvtárakban töltött idővolumen megoszlása

Elgatók  
ma



= Nem jár rendszeresen az olvasóterembe



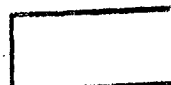
= 1-5 órát tölt hetente az olvasóteremben



= 5,1-10 órát tölt hetente az olvasóteremben



= 10,1-15 órát tölt hetente az olvasóteremben

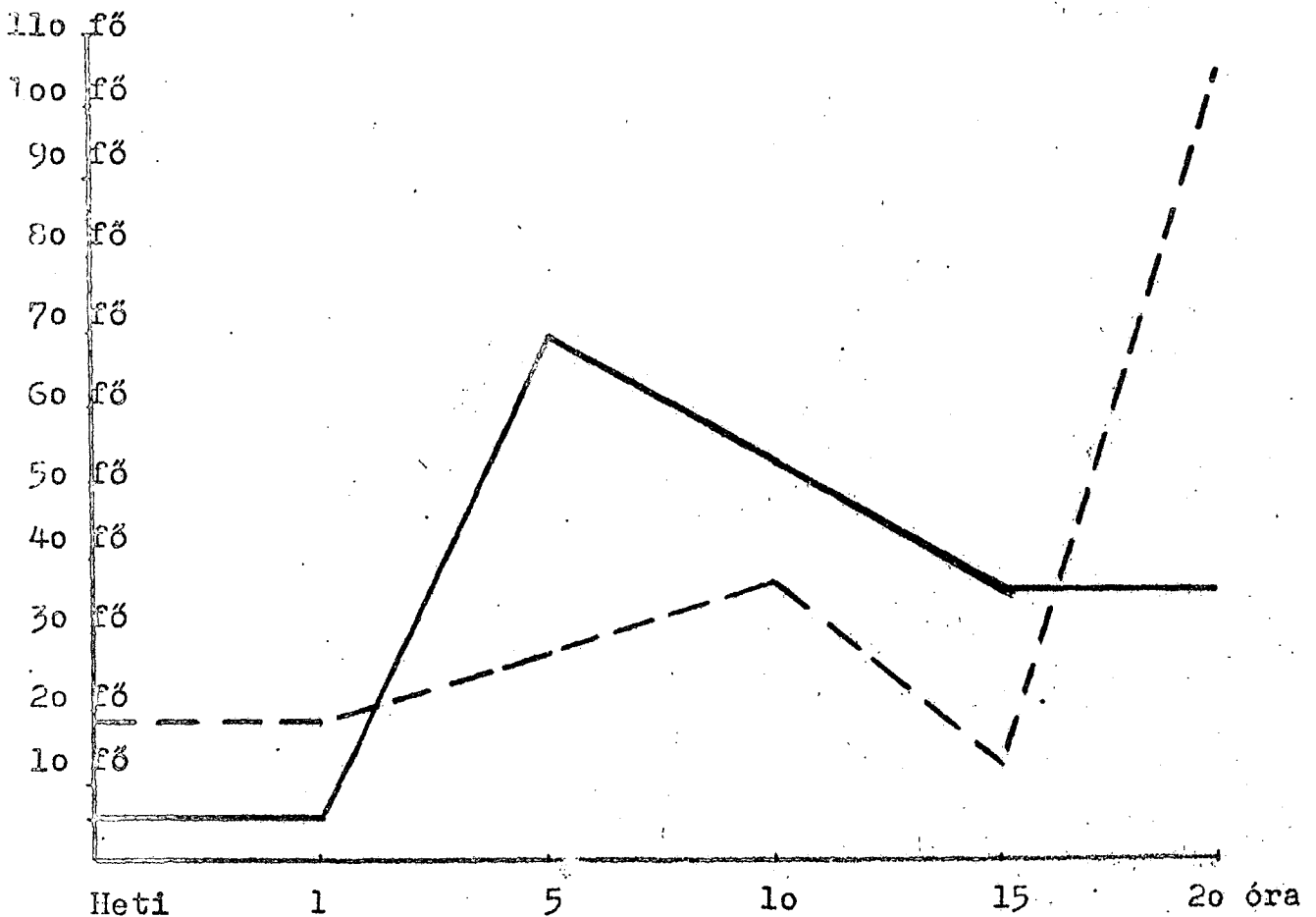


= 15,1-20 órát tölt hetente az olvasóteremben

. melléklet

A tanév alatt és a vizsgaidőszakban a könyvtárakban  
töltött idővolumen összehasonlítása

Hallgatók száma



———— = tanév alatt könyvtárakban töltött idővolumen  
ábrázolása

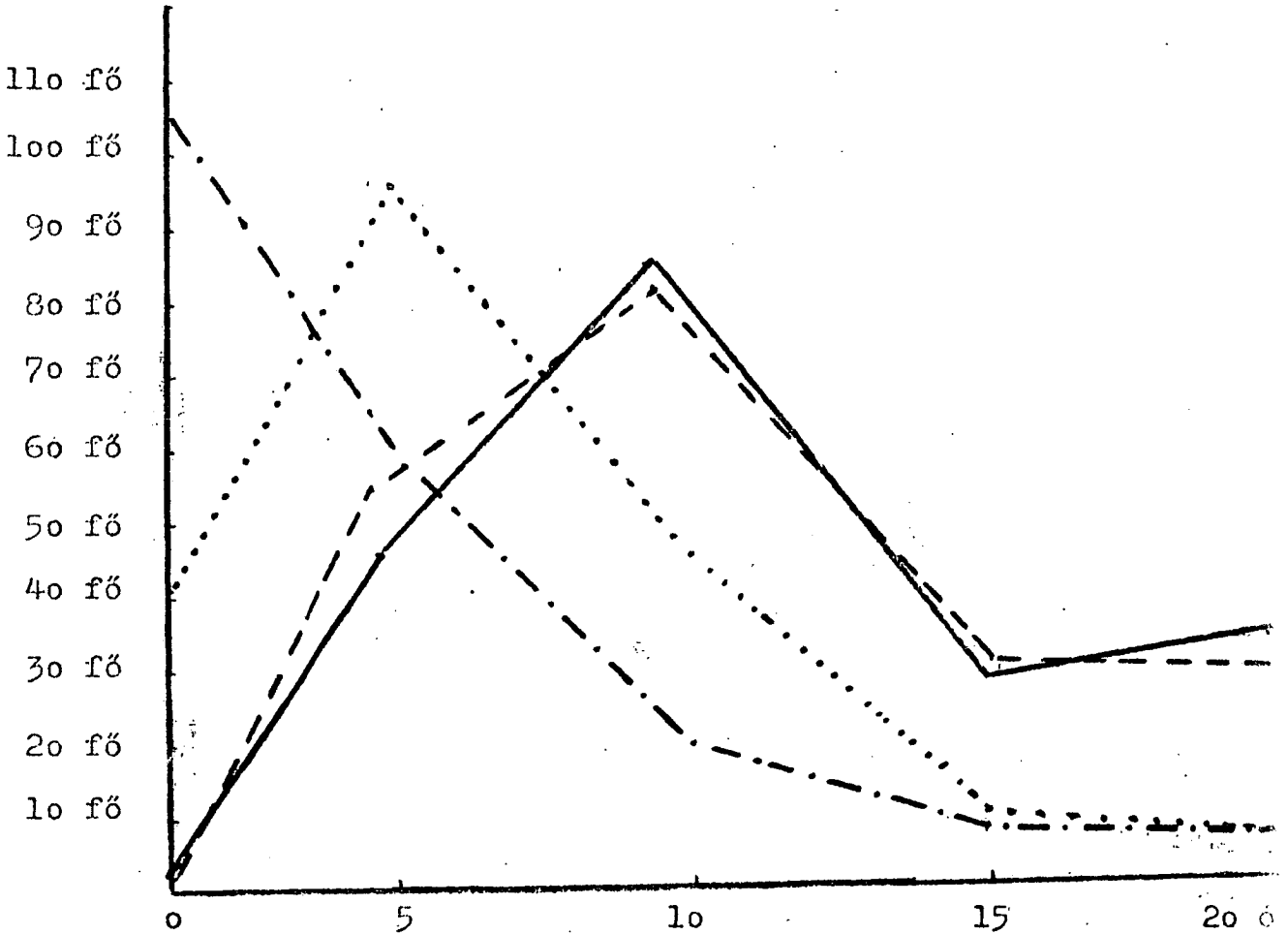
- - - - = vizsgaidőszakban könyvtárakban töltött idővolumen  
ábrázolása



9. melléklet

Az aktív szabadidő tevékenységekre fordított időmennyiség megoszlása a tanévben és a vizsgaidőszakban

Hallgatók száma



- = Szórakozásra fordított időmennyiség a tanév folyamán
- - - = Önművelésre fordított időmennyiség a tanév folyamán
- ..... = Szórakozásra fordított időmennyiség a vizsgaidőszakban
- . - . = Önművelésre fordított időmennyiség a vizsgaidőszakban

Felhasznált irodalom

1. Asheim, Lester:  
Research in Mass Communication and Adult Reading =  
Library Trends, 1957. 2. 120-141.p.
2. Ágoston György: A statisztikai módszer alkalmazása  
a pedagógiai kutatásban = Köznevelés, 1964.5. 178-182.p.
3. Ágoston György: A tudományos kutatómunkára nevelés  
lehetőségei a magyar felsőoktatási intézmények-  
ben = Acta Universitatis Szegediensis Sec. Paed.  
et Psych. Szeged, 1962. 1-17.p.
4. Anderson, Nels:  
Work and Leisure, /1961/ New York, 265 p.
5. Balázs Sándor:  
Gólyák új fészekben = Korunk, 1968. 1. 94-100.p.
6. Barkey, Patrick:  
Patterns of Student Use of a College Library =  
College and Research Libraries, 1965. 110-116.p.
7. Becker, Karl - Siegel, Karl-August:  
Rundfunk, Fernsehen und die freie Zeit  
Frankfurt/M. 1958.
8. Bencze László:  
A szabadidő fogalma és a szabadidő elmélete =  
Valóság, 1966. 9. 10-21.p.
9. Berelson, Bernard:  
The Library's Public  
New York, /1950/. 176 p.
10. Bibik, I. - Markovics, M.:  
Szabadidő felmérések a Szovjetunióban =  
Magyar Filozófiai Szemle, 1962. 4. 560-568.p.
11. Bogart, Leo:  
The Age of Television - A study of viewing habits  
and the impact of television on American, London.  
1958.

12. Dumazedier, Joffre:  
Temps libre et loisir = Information UNESCO,  
1967. avril, 22-26.p.
13. Dumazedier, Joffre:  
Vers une civilisation du loisir?  
Paris, 1962. 318 p.
14. Duverger, Maurice:  
An Introduction to the Social Sciences. /With  
special reference to their methods/, New York,  
/1964/. 342 p.
15. Fukász György:  
A munka filozófiája  
/Budapest/, 1965. 552 p.
16. Fukász György:  
Munka vagy szabadidő? A munka értékelése a mai  
burzsoá ideológiában = Magyar Tudomány, 1965.6.  
398-408.p.
17. Gombár Csaba:  
Az egyetemi ifjúság sajátosságairól =  
Tájékoztató, 1968. 2. 119-131.p.
18. Gray, Williams - Rogers, Bernice:  
Maturity in Reading. Its Nature and Appraisal  
Univ. of Chicago Press, /1956/. 274 p.
19. Hanhart, Dieter:  
Arbeiter in der Freizeit. Eine sozialpsycholo-  
gische Untersuchung  
Stuttgart, 1964. 272 p.
20. Hegedüs András:  
A marxista szociológia tárgyaról és helyéről a  
társadalomtudományok rendszerében = Magyar Filo-  
zófiai Szemle, 1961.
21. Heller Ágnes:  
A morál szociológiája vagy a szociológia morálja  
/Budapest/, 1964. 149 p.

22. Katona Katalin:  
Adalékok a fiatalság problémájához =  
Pedagógiai Szemle, 1966. 3.
23. Kozák Gyula:  
Irodalmi izlés és szakmunkásképzés =  
Népművelési Értesítő, 1967. 1. 20-36.p.
24. Kulcsár Kálmán:  
Közüvélemény és közvéleménykutatás =  
Állam és Igazgatás, 1962. 11.
25. Kulcsár Kálmán:  
A közvélemény mint szociológiai jelenség =  
Magyar Filozófiai Szemle, 1962. 3.
26. Kulcsár Kálmán:  
A szociológiai gondolkodás fejlődése,  
Budapest, 1966. 540 p.
27. Lakits Pál:  
Középiskolásaink és az irodalom  
Budapest, 1962. 150 p.
28. Leavis, D. Q/uenne/:  
Fiction and the Reading Public  
London, 1965. 348 p.
29. Mátrai László:  
Az egyetemi könyvtár és a tudományos kutatás  
/Kny. A Felsőoktatási Szemle 190. évfolyamából/  
A Budapesti Egyetemi Könyvtár kiadványai 13. sz. 7 p.
30. Molnár E. - Surányi B.:  
A kérdőív-kérdések válaszlehetőség sorrendjének  
véleménybefolyásoló szerepéről 2 = Magyar Pszicho-  
lógiai Szemle, 1966. 1-2. 38-51.p.
31. Noelle, Elisabeth:  
Umfragen in der Massengesellschaft  
/Hamburg/, 1963. 332 p.
32. Sándor György:  
Szabad idő, művelődés, televízió =  
Társadalmi Szemle, 1964. 7.

33. Schramm, Wilbur:  
Mass Communications  
University of Illinois Press  
Urbana, 1960.
34. Szalai Sándor:  
Idő a mérlegen. Az idő társadalmi megítélése és  
a szociológiai időmérlegvizsgálatok néhány ta-  
pasztalata = Valóság, 1964. 3. 11-25.p.
35. Szántó Miklós:  
Egy kísérleti felmérés módszertani tapasztalatai =  
Magyar Filozófiai Szemle, 1961. 3. 355-377.p.
36. Szántó Miklós:  
A szabadidő növekedése a műszaki-tudományos forra-  
dalom korszakában = Magyar Filozófiai Szemle,  
1963. 5. 936-952.p.
37. Szántó Miklós:  
A szabadidő tanulmányozásának néhány előzetes  
tapasztalata = Béke és Szocializmus, 1965.6.  
179-197.p.
38. Szesztay András:  
Veszprémben végeztek  
Budapest-Veszprém, 1967. 238 p.
39. Tóth Gábor:  
Egyetemi hallgatók munkaerőkölcsének vizsgálata =  
Pedagógiai Szemle, 1968. 1. 51-62.p.
40. Végh Ferenc:  
Könyv-könyvtár-olvasó =  
A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának  
Évkönyvei I. 1967. Budapest. 166-200.p.
41. Weber, Erich:  
Das Freizeitproblem. Anthropologisch-pädagogische  
Untersuchung, München-Basel. 1963. 360 p.

TARTALOMJEGYZÉK

	oldal
Bevezetés	1.
A felmérés tárgya, célja és módszere	8.
A felmérés során nyert adatok feldolgozása	
1. Bázisadatok	15.
2. Munkaidő	25.
3. A ténylegesen munkával töltött idő	28.
4. A könyvtárakban töltött idő	33.
5. A szabadidő volumen vizsgálata	43.
6. Szórakozás és önművelés	49.
7. Szabadidő aktivitások megoszlása	59.
8. Szabadidő tevékenységek hierarchiája	73.
9. Az olvasás helye és funkciója a szabadidő struktúrában	84.
10. Olvasáson kívüli kulturális tevékenységek	114.
11. Összefoglalás	121.
12. Mellékletek	125.